

รามายณะของวาลมิกิ

2.1 ความสำคัญของรามายณะที่มีต่อชาวฮินดู

รามายณะได้ชื่อว่าเป็น อาทิกาพย์ (อาทิกาวุย) หรือกาพย์เรื่องแรกของอินเดีย เป็นกาพย์ที่ยิ่งใหญ่และแพร่หลายไปทั่วโลก ความสำคัญของรามายณะที่มีต่อชาวฮินดู อาจสรุปได้เป็น 3 ประการคือ

2.1.1 ความสำคัญในทางประวัติศาสตร์

2.1.2 ความสำคัญในทางวรรณคดี

2.1.3 ความสำคัญในทางศาสนา

2.1.1 ความสำคัญในทางประวัติศาสตร์

รามายณะเป็นหนังสือประเภทอิติहाส คำว่า "อิติहाส" มาจากศัพท์ว่า อิติ = คั้งนี้ - ห = จริง ๆ - อาส = เป็น รวมทั้งหมกแปลว่า "เป็นคั้งนี้จริง ๆ" หมายความว่าถึงประวัติศาสตร์นั่นเอง คำว่า อิติहाส ในความหมายว่า ประวัติศาสตร์ ยังคงมีใช้ในภาษาฮินดี ซึ่งเป็นภาษากลางของอินเดียปัจจุบัน¹

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงอธิบายคำว่า หนังสือประเภทอิติहाส ไว้ในพระราชนิพนธ์บ่อเกิดรามเกียรติ์ว่าคั้งนี้

¹ เรื่องอุไร กุศลาสัย, ความรู้เรื่องอินเดียทางวัฒนธรรม (พระนคร : องค์การคาคูสภา, 2510), หน้า 269

"...จำพวกหนังสือที่เรียกว่า 'อิติहाส' (ตำนาน) อย่างเช่น รามายณ หรือ มหาภารต เป็นต้น หนังสือพวกอิติहाสนั้นมักแสดงตำนานแห่งวีรบุรุษคือ กษัตริ์ นักรบ สำคัญอย่างที่ได้เป็นจริง ๆ แต่ต่อมายิ่งเลากันไปเรื่องก็ยิ่งวิจิตรพิศดารขึ้นทุกที จนวีรบุรุษ นั้นมีผู้นิยมนับถือกันมาก ๆ ขึ้นก็เลยกลายเป็นเผ่าพงษ์เทวดาไป และบางคนก็เลยกลายเป็นพระ เป็นเจ้าอวตาร อย่างพระรามาวตาร หรือยกยกกันไปอีกชั้น 1 จนถึงว่าเป็นกวีพระเป็นเจ้าของ อย่างเช่นพระกฤษณะดังนี้เป็นที่ลึกลับ..."¹

จากพระบรมราชาธิบายดังกล่าวมานี้ชี้ให้เห็นว่ารามายณะมีเค้าเรื่องอันเป็นความจริง อยู่ในประวัติศาสตร์อินเดียโบราณ นักปราชญ์ผู้สนใจศึกษารามายณะหลายท่านมีความเห็นพ้อง กันว่า เรื่องรามายณะเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการสงครามระหว่างชาติอารยันกับพวกทราวิท (Dravidian) เช่น กอเรสซีโอ (Gorresio) ผู้พิมพ์รามายณะฉบับสมบูรณ์มีความเห็นว่า

"ความคิดพื้นฐานของรามายณะคือการสงครามระหว่างชน 2 เผ่าพันธุ์ซึ่งมีกำเนิด อารยธรรม ความเชื่อต่างกัน แล้วนำเอาเรื่องอื่นเช่น ชนบทรรมนิยมของชาวอินเดีย เข้ามาปนกับแก่นเรื่องเดิม ตามลักษณะและแบบแผนของกาพย์โบราณ"²

เซอร์ เอ็ม มอเนียร์ - วิลเลียมส์ (Sir M. Monier - Williams) กล่าวว่า รามายณะสะท้อนให้เห็นลักษณะของชาวฮินดูในสมัยโบราณ แก่นของเรื่องมีพื้นฐานมาจาก ความจริงในประวัติศาสตร์³

¹ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, บ่อเกิดรามเกียรติ์, หน้า 996.

² R.T.H. Griffith, "Introduction," The Rāmāyaṇ of Vālmīki, by Vālmīki, Trans, R.T.H. Griffith (London : Trübner and Co., 1870), I, p. XIV.

³ M. Monier-Williams, Indian Epic Poetry (London: Williams and Norgate, 1863), p. 9

เรฟเวอรเอนต์ เคเอ็ม นาเนอร์จา (Rev. K. M. Banerja) กล่าวไว้ใน Bhavabhuti Mahaviracharita in English Garb ว่า รามายณะเป็นเรื่องราวเกี่ยวข้องกับตำนานการรุกรานของชาติอารยันที่ยกไปภาคใต้ของอินเดีย คือทักขินาบาด¹

เสรีเยรโกเศศสันนิษฐานว่า เรื่องรามายณะ ตอนที่ เป็นเหตุการณ์ในอโยธยาสมัยท้าวศรุต การเนรเทศพระรามไปอยู่ป่า ทศรถสิ้นพระชนม์ พระรามอยู่ป่าครบสิบสี่ปี แล้วกลับมาเสวยราชย์นั้น เป็นเหตุการณ์ที่ อาจมีความจริงในพงศาวดารบาง ส่วนตอนที่กล่าวถึงทศกัณฐ์ลักสีดา พระรามได้พันธมิตรเป็นลิง เป็นหมี ติดตามไปทำศึกชิงนางสีดาจากทศกัณฐ์ เป็นตอนที่แสดงฤทธาานุภาพ ความมหัศจรรย์อย่างมากมานั้น น่าจะเป็นเรื่องที่กวีแทรกเข้ามาเพื่อมุ่งหมายจะแสดงการแผ่อำนาจของชาติอริยกะที่ยกกลงไปในทางภาคใต้ของอินเดียถึงกัมพูชาประเทศลงไปโดยจับเอาเรื่องปรัมปราดังที่ปรากฏในคัมภีร์ปุราณะเข้าไปรวมกับลัทธิศาสนาอีกทอดหนึ่ง²

ในเมื่อรามายณะเป็นเรื่องเกี่ยวกับกิจการอันสำคัญของวีรชนของชาติในอดีตกสมัย กล่าวคือเป็นการบันทึกความมีชัยในการสงครามของพวกอารยัน ฉะนั้นชาวฮินดูย่อมนับถือว่าเป็นตำนานสำคัญของชาติและเล่าสืบต่อกันมาด้วยความภาคภูมิใจ และถือเป็นเครื่องเตือนใจให้ระลึกถึงความสามารถและความกล้าหาญของบรรพบุรุษของตนอีกด้วย

ซี. กุณหัน ราชา (C. Kunhan Raja) กล่าวว่า "หนังสืออิติहाส ซึ่งศูนย์กลางของเรื่องว่าด้วยเรื่องราวของวีรบุรุษนั้น มักมีเรื่องอื่น ๆ เข้ามาเกี่ยวพันเช่น เรื่องศาสนา ปรัชญา กฎหมาย วิทยาศาสตร์ และอื่น ๆ"³

¹ เสรีเยรโกเศศ [พระยาอนุমানราชชน], อุปลกรณรามเกียรติ์ ภา 21.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 19

³ C. Kunhan Raja, "Itihas and Purānas," Survey of Sanskrit Literature (Bombay: Bharatiya Vidya Bhavan, 1962), pp. 52-3.

ศาสตราจารย์ อี วอชเบิร์น ฮอปกินส์ (Prof. E. Washburn Hopkins) ได้กล่าวไว้ในเรื่อง "Princes and People of Epic Poems" สรุปความได้ว่าสภาพสังคมในสมัยภาพอยู่ในขั้นประณีต ผ่านพ้นความหยาบกระด้างมาแล้ว นักรบเป็นผู้มีจรรยา พระราชาซึ่งมาจากวรรณะกษัตริย์เป็นตัวแทนอำนาจของรัฐ พระไม่มีบทบาทใด ๆ ทางการเมือง นอกจากคอยถวายคำแนะนำ และช่วยเหลือเกี่ยวกับพิธีกรรมต่าง ๆ พระเจ้าแผ่นดินทรงใช้คุณความดีและศีลธรรมในการปกครองประเทศ มีได้ทรงใช้อำนาจอย่างเกี่ยวเท่านั้น ลักษณะการปกครองมิใช่แบบราชาธิปไตย หากมีที่ปรึกษาเช่นพระอนุชา และคณะองคมนตรี การสืบราชสมบัติกระทำโดยวิธีสืบสันตติวงศ์ เมื่อทรงรับราชสมบัติจะต้องมีพิธีบรมราชาภิเษก พระราชาทรงมีกองทหารที่ประกอบด้วยพวกอารยันและมีโซพวกอารยัน กีฬาสำหรับพระราชาคือการล่าสัตว์¹

ที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า หนังสืออิติหาสนี้มีความสำคัญในแง่ของการสะท้อนสภาพสังคมในยุคที่เกิดหนังสือนั้นมีขึ้น กาพย์เรื่องรามายณะก็ย่อมเป็นแหล่งของข้อมูลทางสังคมและวัฒนธรรมแห่งสังคมอินเดียในยุคที่เกิดเรื่อง และยุคที่มีการต่อเติม การที่รามายณะเป็นทั้งตำนานของวีรบุรุษในประวัติศาสตร์ของชาติ และเป็นเครื่องสะท้อนให้เห็นสังคมและวัฒนธรรมของสมัยนั้นย่อมนับได้ว่า รามายณะมีความสำคัญในทางประวัติศาสตร์

2.1.2 ความสำคัญในทางวรรณคดี

รามายณะเป็นกาพย์เรื่องแรก (อาทิกาวย) มีลักษณะเป็นวรรณคดีโรแมนติค มีลีลาการไชถอยคำที่ไพเราะ งดงาม สมบูรณ์ด้วยอุปมาอุปไมย และโวหารอันพิสดาร เนื้อหาสาระและกวีโวหารนี้เป็นเครื่องชักนำให้รามายณะแพร่หลายทั่วไปในอินเดีย ตลอดจนเอเชียอาคเนย์และซีกโลกตะวันออกด้วย

¹ E. Washburn Hopkins, "The Princes and People of Epic Poems," The Cambridge History of India, ed. E. J. Rapson, (Cambridge: University Press, 1922) I, pp. 265-71.

ชาวอินเดียนิยมเรื่องรามายณะมากมายเพียงไรนั้นจะเห็นได้จากการแปลรามายณะ ออกเป็นภาษาถิ่นต่าง ๆ ในอินเดียแทบทุกภาษา ฉบับแปลที่แพร่หลายคือฉบับภาษาสันสกฤตของ คูลสิทาส นอกจากนี้ยังมีฉบับภาษาอื่น ๆ อีกเช่น รามายณะภาษาอรรถมาค³ของศาสนาฮินดู รามายณะเบงกาลีของกัรตีवास รามายณะภาษาสันสกฤตของมคควันกัศมีร์ และรามายณะฉบับภาคใต้เป็นภาษาทมิฬ และอื่น ๆ เป็นต้น

รามายณะยัง เป็นบ่อเกิดแหล่งสำคัญของวรรณคดีสันสกฤตอีกมากมาย กวีรุ่นหลัง นิยมยกเอาเรื่องราวในรามายณะไปแต่งใหม่ในรูปแบบการประพันธ์ต่าง ๆ กันคือ

เรื่องประเภทปุราณะ¹ เช่น วิษณุปุราณะ อัคนีปุราณะ สกนปุราณะ ครุฑปุราณะ
✓ อธิษฏกรมรามายณะและอัทฤกรมรามายณะ เป็นต้น

เรื่องแทรกในมหากาพย์ เช่น ราโมปาชยาน (อยู่ในวันมรพ)

วรรณกรรมกาพย์แสดงเช่นมหาวีรจริต และอุคตรรามจริตของภวภูติ หนุमानนาฏกะ ของทาโมทมิษร พาดรามายณะของราชเศษร ประสัมพันธ์ราชวะของชัยทเวะ ทูทางคท อภิเชกนาฏกะ ประคิมานาฏกะอนุมัตตราชะของภาสกี อัทฤทรรบณะของมหาเทพรามวิชัย รามจริตของบุวรราช เป็นต้น

ร้อยแก้วปนกาพย์ (จัมพู) เช่นรามายณะจัมพูของลักษณณทวิ และรามายณะจัมพูอื่น ๆ ของท้าววิทรภราช กวีจันทร์และภาสกี²

ที่แต่งพรรณมคคิศาสนาและปรัชญาเป็นภาษาสันสกฤต คือเรื่อง "รามจริตมานัส" ซึ่งเป็นที่รู้จักกันทั่วไปว่า "รามายณะฉบับสันสกฤตของคูลสิทาส" เป็นฉบับที่ชาวอินเดียภาคเหนือ กว่า 90,000,000 คนนับถือเสมือนคัมภีร์ไบเบิล³

¹ ฎภาคผนวก

² พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, บ่อเกิดรามเกียรติ์, หน้า 857 - 9.

³

A. A. Macdonell, "Ramayana," Encyclopedia of Religion and Ethics, ed. James Hastings, x(1921), 574.

เท่าที่ขอร้องหนังสือวรรณคดีอันเนื่องด้วยรามายณะมาเป็นตัวอย่างนี้ แม้จะเป็นเพียงส่วนหนึ่ง แต่ก็เครื่องแสดงให้เห็นถึงความสำคัญในทางวรรณคดีของรามายณะว่า เรื่องนี้มีอิทธิพลแพร่หลายในวรรณคดีของอินเดียเพียงไร

2.1.3 ความสำคัญในทางศาสนา

เดิมทีเดิมเรื่องรามายณะเป็นเพียงเรื่องราวของวีรบุรุษ มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์เท่านั้น ครั้นต่อมาเกิดการปฏิรูปศาสนาพราหมณ์ให้กลายเป็นศาสนาฮินดูจึงเกิดการต่อเติมเรื่องรามายณะให้พิสดารออกไปจนกระทั่งในราว 200 ปีหลังพุทธกาล พระรามได้รับยกย่องให้เป็นวิษณุอวตาร รามายณะจึงกลายเป็นคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ของพวกนิกายไวษณพไป เพราะเหตุนี้จึงถือกันว่ารามายณะประกอบด้วยคุณวิเศษนานาประการ ดังปรากฏอยู่ในรามายณะภาคที่ 6 (ยุทธภาค)¹ บทที่ 130 และท้ายภาคที่ 7 (อุตรภาค) บทที่ 111 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงเก็บความมาแสดงไว้ในพระราชนิพนธ์ขอเถลิงความเกียรติว่าดังนี้

"ในที่สุดแห่งยุทธกัณฑ์ จึงมีคำแสดงคุณแห่งคัมภีร์รามายณะว่ามีคุณวิเศษต่าง ๆ ไครใดฟังแล้วก็ลางบาปได้ และปรารถนาสิ่งใดก็จะได้สมปรารถนา จะเจริญด้วย อายุ วรรณ สุข พล และเมื่อละโลกนี้ไปแล้วก็จะได้ไปสู่พรหมโลก"²

"วรรณที่สุดแห่งอุตรกัณฑ์มีแสดงคุณวิเศษแห่งหนังสือรามายณะคล้ายวรรณที่สุดแห่งยุทธกัณฑ์ มีกำหนดว่า รามายณะนี้ให้ไว้สวดในพิธีสวดศพเพื่อล้างบาปของผู้ตาย ส่วนคุณที่มีแก่นุชยนั้น บรรยายไว้อย่างพิสดารคือ 'อ่านแม้แต่โศลกเดียวผู้ที่ไม่มีลูกก็จะได้ลูก ผู้ที่ไม่มีทรัพย์ก็จะได้ทรัพย์ จะพบบาปกรรมบรรเทาที่ได้ทำมาแล้วทุก ๆ วัน' มีกำหนดว่า ผู้สวดรามายณะนี้ควรรับเสื้อผ้า โศ และทองเป็นทักษิณา ก็มีแสดงผลที่ผู้อ่านรามายณะจะได้รับ

¹ คำว่า "ภาค" ใช้ความคำตันสกฤตคือ "กาด" "

² พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, เรื่องเดิม, หน้า 938.

คือ ประการ 1 'จะบันดาลให้มีอายุยืน เป็นที่นับถือในโลกนี้ และโลกน้า ตลอดจนลูกหลาน'
อีกประการ 1 ว่า 'ผู้ใดอ่านเวลาเช้าก็ดี กลางวันก็ดี เย็นก็ดี จะหาความเห็นคเห็นน้อย
มิได้' " 1

นอกจากรามายณะจะมีความสำคัญ สมอด้วยพระคัมภีร์อันศักดิ์สิทธิ์ มีคุณวิเศษคุณแก้ว-
สารพันนึกแล้ว ยังเป็นแบบอย่างแห่งความประพฤติที่งาม กล่าวคือตัวพระราม และนางสีดา
ซึ่งมีฐานะเป็นทพบุตร มีวีรยัตร์อันเป็นแบบฉบับที่ดีเลิศ ชาวอินเดียมยกย่องว่าเป็นบุคคล
แบบฉบับ คือพระรามเป็นแบบของลูกที่ดี มีความกตัญญูทเวที เชื่อฟัง รักษาคำพูดของบิดา
เป็นสามีที่ซื่อตรงต่อภรรยา เป็นที่รักนง เป็นนักรบที่กล้าหาญ เป็นกษัตริย์ที่เห็นแก่ความ-
ผาสุกของประชาชน ชาวอินเดียมยกย่องเสมอองค์พระวิฆณุ ทั้งยังเชื่อว่าพระรามพาชาวโยชยา
ขึ้นสวรรค์ทั้งเป็น ส่วนนางสีดานั้นได้รับยกย่องว่าเป็นนางแก้ว มีความกตดี มั่นคงต่อสามี
มีความอดทน เสียสละ รวมทุกข์ร่วมสุขกับสามี มีกิริยาวาจาแจ่มช้อย นอกจากนั้นบุคคลอื่น ๆ

ในเรื่องก็ล้วนเป็นแบบอย่างของสาธุชนแท้ทั้งสิ้น

การนับถือรามายณะในลักษณะดังกล่าว เป็นเครื่องจรรโลงสันติสุขในสังคม นับได้ว่า
รามายณะเป็นกาพย์สอนศีลธรรมจรรยา (didactic poem) ได้เรื่องหนึ่งด้วย ธรรมที่
สำคัญซึ่งปรากฏในเรื่องก็คือ "ธรรมย่อมชนะอธรรม" นั้นย่อมหมายถึงรามายณะมีความสำคัญ
ในทางศาสนาและศีลธรรมจรรยา

นอกจากความสำคัญ 3 ประการดังกล่าวแล้ว รามายณะยังมีความสัมพันธ์กับชีวิตของ
ชาวฮินดูในค่านอื่น ๆ อีก เช่นในทางภาษา ขนบประเพณี รามายณะเป็นสมบัติของชาวอินเดียม
มีอิทธิพลต่อความนึกคิดของชาวฮินดูอย่างแนบแน่น ไม่มีวรรณคดีทางโลกเรื่องใดจะมีอิทธิพล
ที่ลึกซึ้งและยืนนานเท่ารามายณะ ความสำคัญทั้งในทางประวัติศาสตร์ วรรณคดี และศาสนานี้
ช่วยให้รามายณะยืนอยู่คู่โลก สมดังพรของพระพรหมซึ่งประทานไว้แก่วาลมิกิในคณกาดที่ 1

1 เรื่องเดียวกัน, หน้า 986.

(พาดกาดส์) ว่า "ตราบโคที่สำน้ายังไหล และภูเขาที่ยังตั้งอยู่บนพื้นพิภพอันมั่นคงนี้ ตราบนั้น รามายณะก็คงอยู่คู่โลก" ¹

2.2 ที่มาของเรื่องรามายณะ

ปรากฏหลักฐานจากตัวเรื่องรามายณะ พาดกาดส์ บทที่ 5 ว่าเรื่องรามายณะนั้น มีจุดเริ่มต้นที่อโยธยา เมืองหลวงของแคว้นโกศล ตัวเมืองตั้งอยู่บนฝั่งแม่น้ำ สรยู ² นอกจากนี้มีข้อความพรรณนาความเจริญรุ่งเรืองและความร่มเย็นเป็นสุขของชาวเมืองอโยธยา ในรัชสมัยของทศรถเชื้อสาย อิกษวากู ³ ดังความตอนหนึ่งในหนังสือ The Ramayan of Valmiki ของ Ralph T. H. Griffith ว่าดังนี้

¹ Valmiki, The Ramayan of Valmiki, Trans. R.T.H. Griffith, I, p. 23
"As long as in this firm - set land
The streams shall flow, the mountains stand,
So long throughout the world, be sure,
The great Ramayan shall endure"

² ปัจจุบันคือแม่น้ำ Ghaghra (ฆฆร) หรือ Gogra เกิดจากเขาหิมาลัย ไหลมาลง
เมืองอโยธยา (Oudh หรือ Oude ในปัจจุบัน) ลงสู่แม่น้ำคงคา

³ เป็นโอรสของมยุไววัสวัต (พระมยุองค์ที่ 7 แห่งยุคปัจจุบัน) และเป็นนัคดาของ
วิวัสวัต (สุรบ) อิกษวากูจึงเป็นกษัตริย์สุริยวงศ์ ต่อจากนั้นกษัตริย์สุริยวงศ์ก็แยกเป็น 2 สาย
คือสายอโยธยา กับสายมิติดา หรือวิเทหะ (Trihut) ลำดับกษัตริย์สุริยวงศ์สายอโยธยา
ต่อจากอิกษวากู มีดังนี้คือ

อิกษวากู [วิฤกษิ ไมโลครองราชย์] กฤตสละ [.....]
.....] สกร [...] ทิลิป กิกริด [...] อัมพริษะ
[.....] รฆู อช (อชบาล) ทศรถ ราม เพราะฉะนั้นพระรามจึงมีชื่อ
ต่าง ๆ เช่น กากูตสละ ราชว ทาศรถ ทาศรถิ

"ท้าวทศรถผู้มีอาคมอันสูงส่ง ทรงปกครองนครซึ่งแวดล้อมด้วยทศาลันตรา ะหงาน
 เจอม มีอุทยานและคันทันอันรื่นรมย์ คุ้งคังอมรินทร์ทรงครองนครอันงดงามบนสรวง
 สวรรค์นั้น
 นครแห่งนี้มีสิ่งจันทาที่ใดเปรียบมิได้ ฤๅสถานทีนบรรดากวีและนักขับร้องต่างมาชุมนุมกัน
 ชาย หญิง มีจิตใจเบิกบาน ชับลำและเริงระบำ ตามท้องถนนได้ยินแต่เสียงพิณ กลอง เป่า
 และขลุ่ย เสียงขับสวดพระเวทอย่างละมุนละไม และเป็นเสียงคำ ๆ เสียงยิ่งรูปของ
 เหล่าทหาร พวกนักบรรพชาภิเษกอยู่ในศีลศรารุณานาชนิคคอยป้องกันราชศัตรู
 เสมอด้วยเหล่านาคทั้งหลายที่คุ้มครองพิภพของตนภายใต้ปฐพีฉะนั้น" ¹

¹Valmiki, *op. cit.* pp. 36-7

"King Dasaratha, lofty-souled,
 That city guarded and controlled,
 With towering Sal trees belt round,
 And many a grove and pleasure ground,
 As Royal Indra, throned on high,
 Rules his fair city in the Sky.

A city rich beyond compare
 With bards and minstrels gathered there,
 And men and damsels who entrance
 The soul with play and song and dance.
 In every street is heard the lute,
 The drum, the labret, and the flute,
 The ringing of the archer's bow,
 With bands of godlike heroes skilled
 In every warlike weapon, filled,
 And kept by warriors from the foe,
 As Nagas guard their home below."

จากลักษณะที่ทวีบรรยายถึงอโยธยาซึ่งเป็นเมืองหลวงของกษัตริย์สุริยวงศ์นั้น จะเห็นได้ว่ามีลักษณะพ้องกับเมืองในประวัติศาสตร์สมัยที่พวกอารยันได้เข้ามาครอบครองแถบลุ่มน้ำคงคา กล่าวคือในระยะนั้นแคว้นที่ใหญ่และมีความสำคัญมากได้แก่แคว้นมคธ และโกศล (มณฑล Oudh ในเวลานี้) เมืองหลวงของแคว้นโกศลคือ อโยธยา ซึ่งเป็นเมืองใหญ่ มั่งคั่ง มีเงินตราใช้ มีความเจริญก้าวหน้าในทางหัตถกรรม และพาณิชย์กรรม ทั้งที่เมืองโกศลเคียงยังเป็นที่ตั้งอยู่¹

พิจารณาจากข้อความในวรรณคดีและประวัติศาสตร์แล้วจะเห็นได้ว่าเมืองอโยธยาแห่งแคว้นโกศล มีลักษณะสภาพบ้านเมืองและผู้อยู่ในชั้นที่มีอารยธรรมสูง หลุดพ้นจากความหยาบกระด้าง (Crude) หรือมีสภาพอันป่าเถื่อนสมควรเชื่อได้ว่าแหล่งกำเนิดของเรื่องนั้นมีจุดเริ่มต้นที่อโยธยา แต่เหตุการณ์ทั้งหลายมิได้เกิดในอโยธยาทั้งหมด หากพิจารณาไปสู่เมืองใกล้เคียง เช่น มิถิลา แห่งแคว้นวิเทหะ ฉากส่วนใหญ่เป็นป่าเขาค้างแต่มีชนมประเทศเรื่อยลงไปทางใต้คือแถบภูเขาอินฉัย ที่ราบสูงเตคคาน (ทักษิณายบถ) แม่น้ำโคทาวรี และเกาะลังกา² เป็นที่สุด

นักปราชญ์หลายท่านได้สันนิษฐานที่มา หรือเค้าเรื่องเดิมของรามายณะว่า มีความจริงในประวัติศาสตร์เป็นพื้นฐาน คือเป็นเรื่องการรุกรานของชนชาติอารยันที่เข้ามาในอินเดีย

003665

¹ เสรีบุรโกเศศ (พระยาอนุমানราชชน), ลัทธิของเพื่อน (พิมพ์ครั้งที่ 3; พระนคร : แพร่พิทยา, 2500), หน้า 98.

² เสรีบุรโกเศศ (พระยาอนุমানราชชน), อุปกรณรามเกียรติ์, หน้า 55.

"คำว่า ลงกา จะหมายถึงเกาะสิงหล หรือเกาะลังกาเดี่ยวนั้นน่าจะสงสัย...

ศาสตราจารย์จาโกบี ให้อธิบายว่า รากษสสถาน นักปราชญ์อินเดียผู้หนึ่งว่า ลงกาอยู่กลางมหาสมุทรตรงเส้นศูนย์สูตรของโลกไกล ๆ เกาะสุมาตรา หรือเกาะชวา อีกผู้หนึ่งว่า ลงกาเป็นเกาะอยู่ในทะเลอาหรับเพราะระยะทางของพระรามตามเรื่องว่า ตัดไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้... แต่ที่ลงความเห็นว่าอยู่กลางประเทศอินเดียแถวทิวเขาอินฉัยก็มี ว่าเกาะสุมาตราก็มี ผู้ที่ลงความเห็นว่าเห็นเท่าที่ตาเห็นว่า ลงกาของทศกัณฐ์คือ ลังกาเดี่ยวนั่นเอง"

สังเขปประวัติการรุกรานของชาวอารยันมีดังนี้คือ ชาวอารยันเป็นพวกเรวอน เดียง สัตว์อยู่ในยุโรปภาคตะวันออก แถบทะเลสาบแคสเปียน และทะเลดำ จากดินเดียนพวกอารยันได้ เคลื่อนย้ายเข้าไปในยุโรปพวกหนึ่ง อีกพวกหนึ่งเข้าไปในอิหร่าน และอินเดียน ทางที่เข้าสู่อินเดียน คือของเขาสินธุฤษ อารยันที่เข้ามาทางนี้ได้ไปตั้งศูนย์กลางอยู่ในบริเวณปัญจาบ¹ (แคว้นปัญจาบ) แล้วขยายไปทางตะวันออกก่อน ในที่สุดมาตั้งถิ่นฐานมั่นคงอยู่ตามน้ำคงคา ประมาณต้นพุทธกาลได้ บุกรุกไปทางใต้ และตั้งอาณาจักรใหญ่ชื่ออาณาจักรอันธระ อยู่ระหว่างแม่น้ำโคทาวรีและแม่น้ำคงคา ดินแดนดังกล่าวนี้มีชนชาวป่า ชาวเขาเป็นเจ้าของดินเดียนอยู่ก่อน

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงสันนิษฐานที่มาของเรื่องรามายณะไว้ใน ตีลิตนายนรายณ์ฉบับปางว่า เป็นเรื่องการสงครามซึ่งกระทำแก่กันจริง ๆ ว่าดังนี้

"เรื่องรามจันทราวตาร มีอยู่พิสดารในคัมภีร์ 'รามายณะ' ซึ่งไทยเราคงได้มาจาก พราหมณ์ในโบราณสมัยแล้วและมาแก้ไขใหม่เรียกว่า 'รามเกียรติ์' เรื่องสงครามระหว่างพระ- รามจันทรกับพญาวานรฝ่าย 1 ราพธาสูรบกับรากษสฝ่าย 1 นั้น สันนิษฐานว่าเป็นเรื่องแถลงการ สงครามที่ใดกระทำแก่กันจริง ๆ ระหว่างคนจริง ๆ พระรามท้าวอิชชยาเป็นต้น ที่เรียกว่า 'มณู' คงเป็นเชื้อสายชนผิวขาวที่เรียกว่า 'อารยัน' ; 'วานร' สันนิษฐานว่าเป็นชนที่อยู่ใน ดินแดนแถบเทือกเขาวินธยะ ซึ่งจนกาลบัดนี้ก็ยังมีเหลืออยู่เป็นชนผิวดำ ผมหงิก และริมฝีปาก หนา, โกลข้างเงาะป่าของเรา, และชนเหล่านี้มิได้ถือพราหมณ์เลย แต่ก็มีตำนานเล่าต่อ ๆ กันมาหลายชั่วคนในพวกนั้นเนื่องด้วยประวัติการของพระรามจันทร, ซึ่งทำให้สันนิษฐานว่า คงเคยเกี่ยวข้องกับมาในโบราณสมัยจริง; ส่วน 'รากษส' นั้นคือชนชาวเกาะลังกา, ซึ่งเป็นชน ผิวดำ, ผมหงิก และร่างใหญ่ อย่างคนดำในทวีปอาฟริกาในกาลบัดนี้, พวกอารยันชนเกิดเดียง จึงตั้งชื่อว่า รากษส หรือยักษ์"

¹ปัญจาบที่ใดแกแม่น้ำ 5 สายในอินเดียน คือ คงคา ยมุนา อจิรวดี สรรภู และมตี

²พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, ตีลิตนายนรายณ์ปาง (พิมพ์ครั้งที่ 5;

สรุปความได้ว่า พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงมีความเห็นว่ารามายณะเป็นเรื่องการสงครามระหว่างชนผิวขาวเผ่าอารยัน กับชนผิวดำในเกาะลังกา โดยมีชาวเข่าในภาคใต้เป็นผู้ช่วยพวกอารยัน

เพราะเหตุโลกวิจิตรนำเอาเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์มาดัดแปลง เช่นเปลี่ยนจากการสงครามระหว่างชนต่างเผ่าพันธุ์มาเป็นระหว่างคนและลิงฝ่ายหนึ่ง กับยักษ์อีกฝ่ายหนึ่ง เสมือนเป็นเรื่องไร้สาระ ซอนี่เราควรตระหนักว่า กวีมีโชนักประวัติศาสตร์ เขายอมปรุงแต่งดัดแปลงเพิ่มเติมไคควยจินตนาการ ทั้งนี้เพื่อความเพลิดเพลิน ความสนุกสนานและความมั่งคั่งทางภาษา กวีมีอิสระมากกว่านักประวัติศาสตร์ รามายณะมิใช่ประวัติศาสตร์ แต่เป็นวรรณคดีที่อาศัยประวัติศาสตร์เป็นเค้าเรื่อง ฉะนั้นกวียอมสมมุติตัวละครขึ้นโดยเสรี ตัวละครที่เป็นมนุษย์ถึง และยักษ์นั้นนับว่าเป็นสัญลักษณ์ของแทนบางสิ่งบางอย่าง ดังความเห็นของนักปราชญ์ที่ยกมาข้างต้นนี้ว่ามนุษย์คือพวกอารยัน ดังคือชาวเทือกเขาวินชัย ยักษ์หรือรากษสคือชาวลังกา ปัญหาที่น่าคิดต่อไปคือว่า ทำไมจึงสมมุติเช่นนั้น

เจ. ที. วิลเลอว์ (J. T. Wheeler)¹ มีความเห็นว่าเหตุที่เรียกชาวลังกาว่ารากษสเพราะชาวอารยันเกลียดชังพวกลังกาซึ่งเป็นเชื้อสายอารยัน แต่กลับเปลี่ยนใจไปนับถือพุทธศาสนา วิลเลอว์ อ้างว่าในรามายณะกล่าวถึงรามณ์และพี่น้องว่าเป็นพงศ์พรหมบำเพ็ญบูชาพรหม อคิน และเทพอื่น ๆ ย่อมแสดงว่านับถือศาสนาพรหมณ์ ครั้นเมื่อเปลี่ยนมานับถือศาสนาอื่น ชาวอารยันจึงรังเกียจ ส่วนพวกลังกานั้นเขาสันนิษฐานว่าเป็นพวกชาวพื้นเมืองในทักซิณบาต ซึ่งมีแต่ความเจริญรุ่งเรืองอยู่บ้างแล้ว

ข้อน่าสังเกตคือ การสมมุติพวกทางใต้ให้เป็นลิงนั้น วิลเลอว์ กล่าวว่าพวกทางใต้มีความเจริญรุ่งเรืองอยู่บ้าง ซอนี่แสดงว่าการสมมุติให้เป็นลิงนั้นมิได้เป็นการเหยียดหยามว่าไร้ความเจริญ

¹ J. T. Wheeler, History of India, Vol. II, อ้างถึงในเสฐียรโกเศศ [พระยาอนุমানราชธานี, อุปกรณรามเกียรติ์, หน้า 28.

กอเรสซิโอ¹ กล่าวว่ากองทัพพระรามประกอบด้วยชนชาวพื้นเมืองแถบเทือกเขาเวินเดีย ซึ่งมีชาติพันธุ์ต่างกัน การที่กวีสมมุติพวกเขาเหล่านี้เป็น "ลิง" อาจมีใต้นกอุหมันในเรื่องความป่าเถื่อน หรือเป็นเพราะชาวอินเดียนซึ่งพูดภาษาสันสกฤตยังไม่ค่อยรู้จักพวกชาวพื้นเมืองเหล่านี้ดีพอก็ได้ ส่วนพวกศัตรูของพระรามนั้นสมมุติให้อยู่ในลังกา พวกเหล่านี้มีชื่อเสียง นิสัย ความเชื่อถือคล้ายคลึงกับพวกอินเดียนที่พูดสันสกฤต กวีเรียกพวกนี้ว่า "รากษส" เพราะความเชื่อของชาวอินเดียนโดยทั่วไปนั้นถือว่า พวกรากษสเป็นพวกนาเกลียด นากลัว และดูร้าย ชอบมารบกวนการบูชา เสนอสรวิงและพิธีการทางศาสนาของพวกพราหมณ์ ผู้แต่งจึงหยิบยกเอาชื่อที่ตนเองเกลียดชังนี้มาใส่แก่ศัตรู เพราะทำให้ดูนากลัว นากเกลียดมากกว่าชื่อจริง ๆ ในประวัติศาสตร์ผู้เขียนมีความเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับการสมมุติให้พวกอารยันเป็นฝ่ายมนุษย์ พวกชาวพื้นเมืองทางใต้เป็นลิง และชาวเกาะลังกาเป็นยักษ์นั้น กล่าวคือในระหว่างคน ลิง และยักษ์นั้นคนเป็นสัตว์ที่มีอารยธรรมสูงกว่าเพื่อน ในเมื่อชาวอารยันเชื่อว่าคนเป็นผู้มีอารยธรรมหรืออยู่เจริญ ก็ย่อมเป็นการเหมาะสมที่จะสมมุติให้ฝ่ายพระราม หรือฝ่ายอารยันเป็นคน ส่วนชาวภาคใต้ซึ่งเป็นชนพื้นเมืองเดิมให้เป็นลิง "ลิง" เป็นสัตว์ที่ฉลาด และเป็นสัตว์ที่ใกล้เคียงกับคนแม้จะคอยกว่าคนก็ตาม พวกชาวพื้นเมืองเดิมเป็นพวกที่มีอารยธรรมสูงอยู่บ้างแล้ว การสมมุติให้เป็นลิงก็ยังมีเค้าของความเจริญอยู่บ้าง ทั้งยังเป็นที่ยกมาให้ทราบว่าไม่ใช่อารยัน ทั้งนี้เป็นธรรมดาของบทกวีนิพนธ์ที่แต่งขึ้นเพื่อเชิดชูชาติของกวีเองย่อมคงมีการยกตนข่มท่าน อีกประการหนึ่งลิงยังเป็นสัตว์ที่มีความว่องไว กระฉับกระเฉงเหมาะกับการที่จะเป็นทหารช่วยทำสงครามได้ วรรณคดีหรือนิทานอินเดียนโดยทั่วไปมักจะมีการพึ่งพาอาศัยกันเสมอระหว่างคนกับสัตว์ หรือแม่แต่เทพเจ้ากับสัตว์ก็มีอยู่มากน้อย ฉะนั้นถ้าจะสมมุติให้สัตว์ชนิดหนึ่งมาช่วยคนรบก็ไม่ใช่การแปลกอะไรเลย และสัตว์ชนิดนั้นผู้เขียนเห็นว่าไม่มีสัตว์อื่นใดที่จะเหมาะสมเท่ากับลิง ส่วนพวกยักษ์นั้นมีลักษณะโหดร้าย กักขฬะ มีอำนาจ อิทธิฤทธิ์ มีพลัง การที่สมมุติให้ฝ่ายศัตรูเป็นผู้ที่มีอำนาจ

¹ Gorressio, "Preface," *Ramayana*, Vol. VI, quoted in R.T.H. Griffith, "Introduction," *The Ramayan of Valmiki*, by Valmiki, Trans., R.T.H. Griffith, p. XIII.

มีกำลัง มีความเข้มแข็ง นำเกรงขามนั้นยอมเป็นการยกย่อง และเชิดชูความสามารถของฝ่ายตนไปด้วย เพราะในที่สุดแห่งเรื่องตลกนั้น การชนะผู้เข้มแข็งยอมแสดงว่าผู้ชนะนั้นเป็นวีรบุรุษ ในวรรณคดีของพระเกียรติของไทยเช่นยวนพ่าย กวีได้พรรณนาความเข้มแข็งของฝ่ายเชิงใหม่อย่างมากมาย เพราะยังพรรณนาว่าศัตรูแข็งแกร่งเพียงใดก็เท่ากับแสดงความเก่งกล้าของฝ่ายเรามากเป็นทวีคูณไปด้วยพร้อมกัน ฉะนั้นถ้าเราเชื่อว่าเรื่องรามายณะเป็นการแสดงความมีชัยของอารยันแล้วก็ควรตีความสัญลักษณ์ของทั้งสามตามนัยที่กวีจารณมานี้ด้วยอีกแนวหนึ่ง

เวเบอร์ (Weber)¹ มีความเห็นว่า รามายณะเป็นเรื่องที่มีความจริงทางประวัติศาสตร์เป็นพื้นฐานอยู่เพียงการแผ่อารยธรรมอารยันลงไปทางใต้เท่านั้น ส่วนตัวบุคคลในเรื่องนั้นมีใช้บุคคลในประวัติศาสตร์แต่เป็นเครื่องหมาย หรือตัวแทนของเหตุการณ์และสิ่งแวดล้อมบางอย่าง เช่นสีดา ซึ่งเป็นตัวสำคัญในเรื่องนั้นหมายถึงรอยไถ (field-furrow) คำว่าสีดา ปรากฏในคัมภีร์ฤคเวท และในคัมภีร์ฤคหยาสูตรต่าง ๆ ในฐานะที่เป็นเทวีซึ่งเป็นพื้นดินคือเป็นเครื่องหมายของการสิกรรมของชาวอารยัน ส่วนตัวพระรามนั้น เวเบอร์ หมายความว่าหมายถึงพลราม "หลดฤค" ซึ่งเป็นคนไถนา (plough-bearer) ฉะนั้นรามายณะจึงมีลักษณะเปรียบเทียบในทางศาสนาอยู่ด้วย

การสันนิษฐานเรื่องรามายณะไปในรูปของสัญลักษณ์ (symbol) หรือการเปรียบเทียบ (allegory) นี้ได้รับการสนับสนุนจากนักปราชญ์อีกหลายท่านที่มีความเห็นคล้ายคลึงกัน เสรีบุรโกเศศได้รวบรวมความคิดดังกล่าวไว้ในอนุกรมรามเกียรติ์ เก็บความได้ดังนี้คือ

ศาสตราจารย์ จาโคบี (Jacobi) นักปราชญ์ชาวเยอรมันกล่าวว่า รามายณะเป็นเรื่องจำลองจากเรื่องทวยเทพปรัมปราของอินเดีย ซึ่งเรื่องเหล่านี้อยู่ในคัมภีร์ฤคเวท แล้วนำมาแต่งให้เป็นเรื่องของมนุษย์ เรื่องราวในรามายณะหลายตอนมีเค้าจากคัมภีร์ฤคเวท เช่น

¹ Albrech Weber, The History of Indian Literature (3^d ed.; London: Kegan Paul, Trench, Trübner & Co. Ltd., 1892), p. 192.

(1) คำนางสีดา กับพระรามนั้นปรากฏในคัมภีร์ฤคเวท คือสีดาเป็นเทวีประจำไร่นา เป็นธิดาของพระพรหมซึ่งเป็นเทพเจ้าแห่งฝน ส่วนพระรามนั้นจาโกบีเข้าใจว่าเป็นคิ้วพระอินทร์นั่นเอง เพราะมีสีเขียวอย่างพระอินทร์¹

(2) เรื่องพระรามทำสงครามกับราพณ์ เพราะราพณ์แย่งสีดาไปนั้น มีเค้าคล้ายเรื่องพระอินทร์ทำสงครามกับวฤตาสูริ (ผู้ทำให้เกิดความแห้งแล้ง) เพราะวฤตาสูริแย่งเอาโคของพระอินทร์ไป

(3) เรื่องพระรามเป็นพันธมิตรกับหนุมาน (ลูกลม) ก็คล้ายกับเรื่องพระอินทร์ผูกมิตรกับมรุค (ลม) เพื่อช่วยรบกับวฤตาสูริ

(4) นางสรีมา ในรามายณะ เป็นนางยักษ์คู่คอกุแลสีดาขณะอยู่ในลังกานั้น เป็นชื่อเดียวกับนางสุนัขของพระอินทร์ซึ่งถูกไล่ให้ไปตามโค

ศาสตราจารย์ ปิกฟอร์ด (Pickford) ได้กล่าวไว้ในคำนำเรื่อง มหาวีรจริต ของภวภูติ ฉบับแปลของเขาว่า เรื่องพระรามตั้งแต่ตอนที่ทศกัณฐ์ลักพาสีดาไป เป็นเรื่องเปรียบเทียบ กับธรรมชาติ กล่าวคือกวีผูกเรื่องชั้นสมมุติให้ธรรมชาติมีตัวตน "ทศกัณฐ์" และพวกภราทษ คือ ความมืด กลางคืน หรือฤดูหนาว ส่วน "พระราม" นั้นคือ กลางวัน ความสว่าง หรือฤดูร้อน และตามประวัติพระรามว่าสืบเชื้อสายมาจากสุริยวงศ์ ซึ่งเป็นเค้าให้แต่เห็นอยู่ "นางสีดา" คือการกลีกรรรม คำว่าสีดาแปลว่ารอยไถ และตามประวัติของนางนั้นท้าวชนกไถนางมาจากการไถ การที่ทศกัณฐ์ลักสีดา หมายถึงการไถนาหรือการกลีกรรรมต้องชะงัก เพราะความมืด ความหนาวเข้าครอบงำ พระรามสังหารทศกัณฐ์และไถสีดาคืน หมายถึงความสว่างที่เข้ามาขับไล่ความมืดให้หมดไป การกลีกรรรมจึงเริ่มตนใหม่

¹พระอินทร์ เป็นเทวดาผู้ใหญ่เหนือเทพทั้งปวง ในสมัยพระเวหนมีหน้าที่ขับไล่ศัตรูที่ทำให้เกิดความแห้งแล้ง โดยใช้ขว้าวรุชเป็นเครื่องทำลาย แล้วทำให้ฝนตก และคอยให้ความสว่างชุ่มชื้น เป็นประโยชน์แก่การกลีกรรรม

ข้อสันนิษฐานนี้นักปราชญ์อินเดียผู้หนึ่งแย้งว่าไม่สมเหตุผล เพราะอินเดียไม่เหมือนยุโรป อินเดียเป็นประเทศร้อน ย่อมเห็นกลางวันยาวร้อนรมย์ ไม่น่าจะสมมุติให้เป็นยักษ์ ส่วนกลางวันนั้น เป็นเวลาทำงาน ไม่ใช่เวลาพักผ่อน เขาได้ยกตัวอย่างคำสันสกฤตมาให้ดูว่า คำที่แปลว่ากลางวัน ล้วนมีความหมายในทางเย็นใจ แต่คำเรียกพระอาทิตย์นั้นมีความหมายนำเกรงขามทั้งสิ้น

มันมาต นาด ทัตต์ (Manmath Nath Dutt) นักปราชญ์ชาวอินเดียผู้แปลรามายณะ เป็นภาษาอังกฤษได้กล่าวไว้ในคำนำว่า รูปเรื่องรามายณะมีเค้าความหมายว่าเป็นการแสดงถึง ธรรมย่อมชนะอธรรม กล่าวคือพระรามเป็นฝ่ายธรรม ทศกัณฐ์คืออธรรม เมื่อปราบไคยย่อมเกิด ความร่มเย็นเป็นสุขแก่ชาวโลก

อาร์. ซี. ทัตต์ (R. C. Dutt) นักปราชญ์อินเดียผู้หนึ่งมีความเห็นว่า รามายณะ เป็นตำนานปรัมปราหาความจริงมิได้ กวีนำเรื่องเหล่านี้ไปสัมพันธ์กับพงศาวดาร เช่นท้าวชนก เป็นกษัตริย์มีตัวจริงในพงศาวดาร นางสีดาก็เป็นเทวีที่กลายมาเป็นมนุษย์ พระรามน่าจะเป็น พระอินทร์มากกว่าวิษณุ เพราะสมัยนั้นพระอินทร์เป็นเทพบดี รวมความว่า อาร์. ซี. ทัตต์ เห็นว่า รามายณะไม่มีค่าทางพงศาวดารเลย

ศาสตราจารย์ เวเบอร์ ได้แสดงความเห็นเรื่องเค้าเงื่อนรามายณะไว้ในหนังสือ On the Ramayana ว่ารามายณะได้เค้ามาจากทศรถชาดก ซึ่งมีในคัมภีร์ชาดกเอกาทศนิบาต ซึ่งมีความโดยย่อดังนี้คือ

ทศรถกษัตริย์แห่งพาราณสี มีโอรสศึกรวม 3 องค์ คือพระรามบัณฑิต พระลักษมณ์ และ นางสีดา ทศรถต้องขับไล่วะรามออกไป 12 ปี และยกราชสมบัติให้พระภรตตามคำขอของ มเหสีใหม่ เมื่อครบ 12 ปี แล้วให้กลับมาแย่งราชสมบัติคืน นางสีดา และพระลักษมณ์ติดตาม ไปด้วย ทศรถตรอมพระทัยจนสิ้นพระชนม์ พระภรตไม่ยอมครองราชย์ ได้ไปเชิญพระรามบัณฑิต ขอให้กลับมา แต่พระรามบัณฑิตพระราชทานฉลองพระบาทปางมาแทนพระองค์ พระภรตอัญเชิญ ไปประดิษฐานไว้บนพระราชอาสน์พอครบ 12 ปีพระรามบัณฑิตก็เสด็จกลับมาครองราชย์โดย อภิเชกสีดาในตำแหน่งอัครมเหสี

เรื่องรามายณะแตกต่างไปจากทศรถชาดกบ้าง คือเปลี่ยนความที่สีดาเป็นน้องพระราม ให้มาเป็นชายาเสียแต่แรก และเพิ่มเรื่องราวณ์ ลักสีดาลงไปทางใต้ เรื่องการลักสีดานั้น

เจ. ที. วิลเลเจอร์ ได้กล่าวไว้ใน History of India, Vol. II, ว่าก็คงได้เค้าจาก
อเล็กซ์ของไฮเมอร์ คือเรื่องที่เจ้าชายปารีสลักชายาภักษัตริย์กรีกจนเกิดการรบพุ่งกันเป็นศึกใหญ่
วาลมิกิงรูเรื่องนี้จากกรีกซึ่งเคยติดต่อกับอินเดีย¹

ศาสตราจารย์ กิด (Keith) และนักปราชญ์คนอื่น ๆ อีกหลายคนสันนิษฐานว่า
เรื่องพระรามมีมาก่อนรามายณะ และคงเป็นเรื่องแพร่หลายมาแต่คึกคักบรรพ์ แต่มากลายเป็น
ทศรถชาคนั้นกะเนเอาไว้ในสมัยพุทธกาลคงมีอยู่แล้ว นอกจากนี้ยังมีข้อพิสูจน์ให้เห็นว่าทศรถ
ชาคนั้นเก่ากว่ารามายณะ แต่รามายณะก็มีได้คัดลอกจากทศรถชาคนั้นต่างฝ่ายต่างเอามาจาก
เรื่องพระรามอันเป็นเรื่องเก่าแก่ที่แพร่หลายอยู่ในอินเดียฝ่ายเหนือตั้งแต่สมัยเริ่มมีประวัติศาสตร์
ในสมัยต้นพุทธกาลเรื่องทศรถยังเป็นเรื่องธรรมดา ไม่พิสดาร มหัศจรรย์เหมือนในรามายณะ

นอกจากทศรถชาคนั้นแล้วน่าจะมีชาคนั้นอื่น ๆ อีกที่วาลมิกินำไปได้ไว้ในรามายณะ เช่น
เรื่องสุวรรณสามชาคนั้นปรากฏในรามายณะของวาลมิกิ อโยธยากาณฑ์ บทที่ 63 คือเรื่องฤๅ
คาบอด เสรีบุรโกลเทศไต่ยกตัวอย่างคาบอดในสุวรรณสามชาคนั้น กับโศลกในรามายณะตามที่
นายทีเนศจันทร์เสนอง้างไว้มาให้ดูเป็นตัวอย่าง ในหนังสืออุปลกรณรามเกียรติ์ หน้า 33 - 34
นายทีเนศ สันนิษฐานว่าเรื่องรามายณะคงนำเอาเรื่องสุวรรณสามไปมากกว่าที่ชาคนั้นจะเอาไป
จากรามายณะ นอกจากเรื่องสุวรรณสามแล้วน่าจะมีเรื่องเวสสันดรชาคนั้นพระเวสสันดรถูก
เนรเทศแล้วพระนางมีพี่ช้อคิดคามไปด้วยนั้น มีความคล้ายคลึงกับตอนเสียดาขอติดคาม

¹ นักปราชญ์หลายคนมีความเห็นว่า รามายณะส่วนเดิมเกิดก่อนที่กรีกจะเข้ามาใน
อินเดีย (อาเล็กซานเดอร์บุกอินเดียเมื่อปี 327 ก่อนคริสตกาล) ศาสตราจารย์ เวเบอร์
ได้แสดงความเห็นไว้ใน Encyclopedia of Religion and Ethics, X(1921),
576 ว่ารามายณะไม่มีร่องรอยอิทธิพลกรีก แม้ว่าจะมีเรื่องราวพอลลักเซีย ซึ่งคล้ายกับการลักตัวเฮเลน
(Helen) และเรื่องพระรามกษัตริย์ ซึ่งคล้ายกับเรื่องของ ยูลีสซีส (Ulysses) ก็ตาม
เพราะเรื่องทำนองนี้พ้องกันหลายชาติ อาจจะเป็นเรื่องที่ต่างฝ่ายต่างคิดขึ้น มีใ้การรับ
แนวคิดจากชาติใดชาติหนึ่ง

พระราม¹ นายทิเนศลงความเห็นว่า วาลมิกิได้เก็บเอาเรื่องรามชากซึ่งเป็นนิยายของเดิม ซึ่งกระจัดกระจายอยู่มาแต่ใหม่ให้เป็นเรื่องเดียวกัน

ไรสเทท ทีเนศ จันทรเสน นักปราชญ์ชาวเบงกอลผู้นี้ได้วินิจฉัยปัญหาไว้ในรามายณะ เบงกอลว่า เรื่องที่จะไปเป็นรามายณะของโบราณคงแยกกันอยู่เป็น 3 ตอนคือ

1. เหตุการณ์ตอนต้นที่ทำให้พระรามถูกเนรเทศ พระลักษมณ์ นางสีดา ซอกติตามไปเหมือนในทศรถชากซึ่งเก่ากว่า เป็นนิยายของฝ่ายเหนือ

2. เรื่องราพณ์มาเพื่อทษะจนได้รับพรให้มฤตยูเคชยิ่งใหญ่ เรื่องนี้เป็นตำนานปรัมปราของพวกทราวาท ดังปรากฏอยู่ในคัมภีร์ลัทธิมหายานชื่อ "คัมภีร์ลึงกาวตารสูตร" ราพณ์เป็นวีรบุรุษ เป็นธรรมิกราชในพระพุทธศาสนา ไม่ใช่ชาวอารยัน เรื่องราพณ์เป็นที่นิยมของพวกภาคใต้เช่นเดียวกับเรื่องทศรถชากของพวกภาคเหนือ

3. เรื่องทุมาน มีเค้าจากการนับถือบูชาลึงอันเป็นลัทธิคังเคมิในอินเดีย และชาติอื่น ๆ (เหตุที่ชาวอินเดียนับถือลึง มีศาลไว้พลูบูชาใน เสรีโยโกเศศอธิบายไว้ในอุปกรณรามเกียรติ์ หน้า 43 - 44 ว่า "เห็นจะเป็นเพราะในชั้นเคมิซึ่งคงไม่เนื่องมาจากเหตุที่ลึงเคยเป็นทหารพระราม จะถือว่าลึงมีลักษณะคล้ายคลึงมนุษย์มาก ต่อมาสมัยเมื่อมีรามายณะขึ้น ทุมานได้เป็นทหารเอกของพระราม การนับถือลึงจึงยิ่งแน่นแฟ้น จนมีศาลทุมานนับจำนวนไครอย ๆ มีอยู่ทั่วไปในอินเดีย... การนับถือทุมานคงเนื่องมาจากการนับถือบูชาลึงซึ่งมีมาแล้วแต่กาลก่อน...")

¹ ในเวสสันดรชาก กัดคัมภีร์ มีข้อความตอนหนึ่งซึ่งนางมัทรีอ้างกับพระเวสสันดรว่า คั้งนี้ "ราม สีดาวนุพพทา อุปมาเหมือนสีดาอันภักดีต่อสามีรามบัดนี้" แสดงว่า เรื่องพระราม (หมายถึงนิทานเดิมก่อนที่วาลมิกิจะนำมาแต่งเป็นรามายณะ) เกิดก่อนเรื่องเวสสันดรชาก ส่วนรามายณะนั้น นายทิเนศ จันทรเสน สันนิษฐานว่าเกิดหลังเวสสันดรชาก เพราะความในโคลงของวาลมิกิ แปลงไปจากคาวาในชาก

เรื่องทั้งสามตอนนั้นถูกนำมาเชื่อมให้เป็นเรื่องเดียวกันดังนี้คือ พระราม พระลักษมณ์ นางสีดา ออกป่า ราชพลักษีสีกา พระรามออกติดตาม ไศสร์ศรียและทพมานเป็นมิตร ช่วยรบ จึงสีดาคืนมา เมื่อเอาเรื่องทั้งสามมาต่อกันดังนี้แล้ว ก็จะต้องหาเรื่องอื่นมาแทรกเพื่อเชื่อม รอยต่อให้เข้ากัน เรื่องแทรกต่าง ๆ ย่อมต่างกันตามแต่ความเห็นของผู้แต่งซึ่งไม่ว่าจะใช้ วาฬมีกัแต่เพียงผู้เดียว

นายทิเนศ จันทรเสน ได้หาเหตุผลมาเป็นเครื่องพิสูจน์ให้เห็นว่า รามายณะ วาฬมีกัเอาเรื่องพระรามซึ่งใช้เล่าและขับร้องกันทางภาคเหนือมารวมกับเรื่องราชพลักษีสีกา ไศสร์ศรียกับทพมานซึ่งใช้นามายสมกันก่อนแล้ว วาฬมีกัเป็นผู้นำมาแต่งใหม่ให้คงความยั่งยืน เท่านั้น ส่วนเรื่องทพมานนั้นวาฬมีกัคงนำไปไว้ในเรื่องเพื่อให้เรื่องเด่น

นักปราชญ์ต่างเห็นพ้องกันว่ารามายณะเดิมนี้มีเพียง 5 กาดห์ คือกาดห์ที่ 2 - 6 ส่วนกาดห์ตน (พาดกาดห์ หรืออาทิกาดห์) กับกาดห์ทาย (อุตตรกาดห์) นั้นมาแต่งเพิ่ม ในภายหลัง แหล่งที่มาของความในพาดกาดห์ โดยมากเป็นตำนานปรัมปราของพราหมณ์ เช่นเดียวกับคัมภีร์ปุราณะ เรื่องราวเหล่านั้นล้วนมุ่งหมายจะยกพระรามให้เป็นวิษณุอวตาร และเพื่อให้พราหมณ์มีเกียรติยศและความวิเศษยิ่งขึ้น ส่วนในอุตตรกาดห์ก็มีเรื่องราวของ ราชพลักษีสีกาเอามาจากตำนานนิยาย และจากความนึกคิดของชาวทราวาท ทำให้เติมไปด้วย เรื่องราวอันประหลาด มหัศจรรย์ ทั้งยังเติมไปด้วย คติลัทธิศาสนาพราหมณ์ ซึ่งพวกพราหมณ์ ได้เพิ่มเติมเข้าไปให้รามายณะมีความวิเศษและพิศดารดังที่เป็นอยู่¹

อาจสรุปความเห็นของนักปราชญ์ทั้งหลายที่กล่าวมาแล้วข้างตนออกได้เป็น 6 พวก

1. พวกที่เห็นว่ารามายณะมีเค้าจากประวัติศาสตร์ เรื่องการบุกรุกของชนชาติอารยัน
2. พวกที่เห็นว่ารามายณะเป็นเรื่องที่มีเค้ามาจากคัมภีร์พระเวท อันเป็นเรื่อง

ทวยเทพปรัมปรา

¹ เสรีบุรโกเศศ [พระยาอนุমানราชธน], อุปกรณรามเกียรติ์, หน้า 20 - 50.

3. พวกที่เห็นวราภายณะเป็นเรื่องเปรียบเทียบจากภาวะของธรรมชาติ

4. พวกที่เห็นวราภายณะเป็นเรื่องเปรียบเทียบจากคติธรรม

5. พวกที่เห็นวราภายณะมีเค้าจากชาดกต่าง ๆ เช่นทศรถชาดก สุวรรณสามชาดก

เวสสันดรชาดก จากลึงกาวตารสูตร จากคติการนับถือลิง จากคตินิยมของพราหมณ์ กล่าวคือ วราภายณะเป็นที่รวบรวมคติเชื่อดั้งเดิมและตำนานปรัมปราต่าง ๆ

6. เป็นความเห็นของคนคนเดียวเท่านั้น คือกล่าววราภายณะไม่มีเค้าความจริง เป็นเพียงตำนานปรัมปราหาคาทางพงศาวดารมิได้เลย

เสฐียรโกเศศได้ประมวลมูลที่มาเรื่องวราภายณะว่าลึงกาวโดยสรุปจากความเห็นของนักปราชญ์ต่าง ๆ ดังกล่าวมาแล้ว และเรียบเรียงใหม่ตามความคิดเห็นส่วนตัวคือ

ในสมัยก่อนพุทธกาล ก่อนที่จะมีวราภายณะว่าลึงกาว และทศรถในนิมิตชาดกนั้น น่าจะมีเรื่องพระรามซึ่งมีเค้าเรื่องทำนองเดียวกับทศรถชาดกมาก่อน โดยแต่งเป็นกาพย์ สำหรับเล่าเป็นทำนองขับร้อง มีลักษณะแบบนิยาย คือมีเรื่องอิทธิปาฏิหาริย์ มหัศจรรย์แทรกอยู่ เรื่องพระรามที่ขับร้องกันในครั้งนั้นคงจบเพียงตอนพระรามกลับจากป่ามาครองเมือง ซึ่งอาจมีจริงในประวัติศาสตร์ได้ แต่ตัวบุคคลอาจไม่ใช่ ราม สีดา ฯลฯ เสฐียรโกเศศกล่าวว่า "อนึ่งคำว่า สีดา ก็แปลว่า รอยไถ ถ้าไม่พูดถึงเหตุที่ท้าวชนกไถไถมาได้ ซึ่งคงเป็นเรื่องประกอบให้สมชื่อในภายหลังแล้ว ก็ยังคิดไม่เห็นวาทาไมเลือกตั้งชื่อเช่นนั้น ชะรอยจะเอาเรื่องในคัมภีร์ฤคเวทซึ่งที่ศาสตราจารย์ จาโคบี กล่าวไปปนเข้าด้วยกันได้ เพราะชื่อบุคคลเช่น อภิษวากู (ต้นกษัตริย์สุริยวงศ์) ทศรถ และราม เป็นต้น เป็นพระนามพระมหากษัตริย์โบราณ มีในคัมภีร์ฤคเวทอยู่แล้ว แต่ไม่ปรากฏเกี่ยวข้องกับพื้นองูกลุกลานว่านเครือกันเหมือนในวราภายณะ และเรื่องที่ถูกกล่าวถึงพิชิตศิวเมฆ พิชิตยมพร ก็ล้วนเป็นพิชิตที่มีอยู่ในคัมภีร์พระเวทแล้วทั้งนั้น... อนึ่งถ้าจะสาวเหตุย้อนขึ้นไปอีกว่าเรื่องในคัมภีร์พระเวทเอามาจากไหน เห็นจะต้องตอบอย่างทีศาสตราจารย์ ปิกฟอร์ดออกความเห็น คือเป็นเรื่องเปรียบเทียบ แสดงอำนาจความเป็นไปแห่งธรรมชาติที่ชาวตะวันตกให้ชื่อว่า เนเชอร์ มีด (Nature Myth) เรื่องชนิดนี้กล่าวถึงความ เป็นไปแห่งธรรมชาติซึ่งคนในสมัยโบราณสมมติให้ตัวคนขึ้นเป็นเทพดาบ้าง ยักษ์มารบ้าง แล้วผูกเป็น

เรื่องราว ทำนอง เป็นประวัติศาสตร์กลาย ๆ ถึงแม้เรื่องนั้นจะไม่มีจริงในประวัติศาสตร์ แต่ก็ไม่ควรจะเป็นเรื่อง เลอะเทอะเหลวไหลเสียทีเดียว เพราะธรรมชาติเรื่องที่ถูกขึ้น ผู้ถูกยอมเอาความคิดเห็นและขนบธรรมเนียมประเพณีในสมัยนั้นเข้าไปแทรกไว้ในเรื่อง เป็นหลักฐานสำหรับวินิจฉัยประวัติศาสตร์ โบราณคดีได้สถานหนึ่ง

วาทมิกิน่าจะเก็บเรื่องเหล่านี้มารจนาขึ้น แต่คงจะไม่ยุติเรื่องอย่างที่มีอยู่ในคัมภีร์ฤคเวท และในเรื่องทศรถ น่าจะเอาเรื่องอื่นมาผสมด้วย เพื่อแสดงการแผ่อำนาจชาติอริยกะที่ถูกราน ลามลงไปปักธงที่อินเดีย การที่ชาติอริยกะแผ่อำนาจเขยิบเขตออกไป ก็คงกระทบกับชาติอื่น ที่อยู่มาก่อนและเป็นมนุษย์ที่ชาติอริยกะเหยียดลงไปว่าเป็นพวกต่ำชาสามัญและดูร้ายไร้อารยธรรม คงมีหัวหน้าชาติอริยกะคนหนึ่งหรือหลายคนและจะเป็นหลายยุคหลายสมัยก็ได้ที่เคยรบพุ่งกับชาติ เจ้าของดินสามารถได้ชัยชนะเข้าครอบครอง เป็นใหญ่ในดินแดนที่ได้ใหม่ ได้ชื่อเสียง เกียรติคุณ เล่าเป็นตำนานติดปากสืบกันมา ผู้เป็นหัวหน้าคนนั้นอาจชื่อรวมอีกคนหนึ่ง แต่ไม่ใช่พระรามใน รามายณะ หรือจะไม่ได้อีกนั้นก็เป็นที่สงสัยสองสถาน

อีกอย่างหนึ่งจะต้องระลึกไว้ว่า กวีผู้รจนาเป็นนักคนนักแต่งเท่านั้นไม่ใช่ นักประวัติศาสตร์ โบราณคดีโดยตรง ธรรมชาติของนักแต่งตามปกติไม่ค่อยถือเอาความจริงในเรื่องราวอันเป็น อากาณภานอกเป็นสาระของเรื่องนัก มุ่งแต่จะผูกเรื่องให้ศรีกรศรีนไฟเราะ และยกยอเกียรติ แก่ชาติหรือผู้ที่ตนต้องการยกยอ ตอนใดที่ต้องการแสดงความในใจซึ่งเป็นสมบัติของกวีได้แก่ อากาณภานใน เช่นความรัก ความขง ความโกรธ ความกลัว ความทุกข์ เศร้าโศกใจหรือ ความสุขปลุกปล้ำใจเหล่านี้ ออกให้เห็นเด่นโดยวิธีลักษณะประพันธ์ เพราะฉะนั้นนักแต่ง หรือนักขับร้อง อาจย้ายเหตุการณ์สถานที่และชื่อบุคคลที่มีเป็นจริงไปผูกเรื่อง เติมแก้เสียใหม่ เพื่อให้เหมาะสมลักษณะตามความประสงค์และกาลเทศะ หรือไม่เช่นนั้นก็ผูกเรื่องใหม่เอาเอง ที่เดียวกันได้ เหตุนี้เมื่อวาทมิกิน่าเก็บเอาเรื่องพระรามโอรสท้าวทศรถไปเป็นนายหรือตัวเอก ในเรื่อง แล้วเอาเรื่องแผ่อารยธรรมแห่งชาติอริยกะไปผสมก็ต้องเกณฑ์ให้พระรามเป็นตัวละคร ต่อสู้กับชาติเจ้าของดินเดิมเสียด้วย ถ้าการรบครั้งนั้นมีเค้าความจริงอยู่บ้างก็เห็นจะไม่ได้ไป ถึงเกาะลังกา เพราะอยู่ห่างไกลกับมัธยมประเทศซึ่งเป็นเขตที่อยู่ของชาติอริยกะในอินเดีย

มากนัก การคมนาคมทางบกสมัยโบราณคงไปมาไม่ไค้สะดวก ทั้งดินแดนที่จะยกทัพผ่านไปจนถึงเกาะลังกา มีชนชาติต่าง ๆ เป็นเจ้าของถิ่นมีความเจริญอยู่แล้วต่างหาก ซึ่งนักปราชญ์ให้ชื่อรวมว่าชาติทราวีกวางหน้าอยู่ตลอดไป... ผู้ที่ต่อสู้กับพระรามอาจไม่ใช่ทวาราวณ์หรือใคร ๆ ที่มีชื่ออยู่ในรามายณะก็ได้ แต่ไปเกณฑ์เอาพระเจ้าแผ่นดินปกครองท้องถิ่นซึ่งเป็นที่นิยมนับถือของชนชาติซึ่งเป็นศัตรูกับตนให้เป็นราชสหรือยกยัมา... ที่ว่าราพณ์ลักสีคาไปถาถือการสันนิษฐานของนักปราชญ์กลางคนคังกลางมาแวงข้างคณนี้ ก็คงจะเป็นเรื่องเปรียบเทียบถึงการนำเอาวิธีประกอบภสิกรรมของชาติอริยกะไปก็เป็นที่ได้ ทั้งคัว่าราพณ์ ลางทีจะไม่ใช้ชื่อเฉพาะ จะเป็นคำสันสกฤตที่แผลงไปจากภาษาใดภาษาหนึ่งก็น่าจะได้... พระรามผู้ถูกรามายณะกล่าวว่ายกไปคังลังกา ถ้าในชั้นเดิมเป็นเสมอจันริยบุคคลที่แผลงกลาสามารถเท่านั้น รามายณะก็เท่ากับเป็นประวัติศาสตร์ หรือตำนานของชาติเรื่องหนึ่ง แต่ที่เกดนิยมนับถือกันว่าพระรามเป็นพระวิษณุมารายณ์อวตารและกลายเป็นคคิสำคัญอย่างหนึ่งชั้นในลัทธิศาสนา ก็คงเนื่องด้วยพวกฤษีที่พรหมณึ่งเป็นเจ้าของลัทธิเป็นคณเหตุ..." 1

จากหลักฐานและข้อคิด ข้อสันนิษฐานของบรรดาทานผู้รู้หลายทานที่กล่าวมาแล้วนั้น ทำให้ผู้เขียนเกิดความคิดบางประการเกี่ยวกับที่มาของเรื่องรามายณะ กล่าวคือผู้เขียนเชื่อว่าจุดสำคัญอันเป็นที่มาของเรื่องน่าจะเป็นเรื่องของวีรบุรุษชาวอารยัน ซึ่งสามารถในการรบได้ชัยชนะศัตรูอย่างงดงาม จนสามารถตั้งอาณาจักรของตนขึ้นได้ เพราะเรื่องราวส่วนใหญ่ในรามายณะอยู่ที่การรบ ในจำนวน 7 กางคณนี้ ยุทธกางคณมีความยาวมากกว่ากางคณทั้งหมด ส่วนกางคณอื่น ๆ เช่น พาลกางคณ ซึ่งเพิ่มภายหลังนั้นก็เป็นการแสดงกำเนิดของฝ่ายพระรามและบรรดาเรื่องแทรกหลายเรื่องด้วยกัน อโยชยากางคณ ก็เป็นเหตุการณ์อันจะนำพระรามตัวเอกให้ออกไปสู้ป่าเพื่อจะได้ผจญภัยรบพุ่งค่อไป อรัญยกางคณ เป็นการพรรณนาชีวิตในป่าพร้อมทั้งแสดงเรื่องเทพนิยาย และเริ่มการผจญภัยของพระรามกับตัวบุคคลในนิยาย และฤคคณี่ศาง

1 เรื่องเดียวกัน, หน้า 51 - 7.

กษัตริย์ชากราคี เป็นเรื่องสัมพันธ์มิตรของพระราม สมุทรภาค เป็นตอนที่แสดงพรรณนาโวหารอันไพเราะ มีลักษณะโรแมนติค ประกอบด้วยเรื่องแบบนิยายเป็นอันมาก อุคตรภาค ซึ่งเป็นภาคที่ 7 เป็นเสมือนภาคผนวก มีเรื่องราวเบ็ดเตล็ดไม่เกี่ยวกับเรื่องใหญ่ เป็นตอนที่แต่งต่อภายหลัง ตัวเรื่องจบเพียงภาคที่ 6 คือ บุทรภาค สำหรับ บุทรภาค นอกจากจะมีความยาวที่สุดแล้ว ยังเป็นเรื่องการรบที่ยิ่งใหญ่ แสดงพลานุภาพและชัยชนะของพระราม เมื่ออ่านดูโดยตลอดแล้วผู้เขียนแน่ใจว่าภาคนี้เป็นหัวใจของเรื่อง เมื่อเป็นดังนี้แล้ว รามายณะก็คือเรื่องราวที่วาทะกวีการอันสำคัญของวีรบุรุษของชาติ เรื่องชนิดนี้นับเป็นตำนานสำคัญที่เล้าสืบต่อกันมาด้วยความภูมิใจ เรื่องที่ไซเลาเป็นตำนานปากเข่นย่อมต้องขึ้นกับความทรงจำของผู้เล่า ฉะนั้นจึงมีโอกาสดูถูกต่อเติมคัดแปลงไปไต่ตามแต่ความคิดความพอใจของผู้เล่า ต่อมาคงจะมีผู้แต่งเป็นภาพยกสอนเพื่อให้ง่าย และไพเราะ สามารถใส่ท่วงทำนองได้ ทำให้เป็นที่ซาบซึ้งใจมากขึ้น ด้วยวิธีการดังกล่าวนี้เอง จึงเป็นเหตุให้รามายณะประกอบไปด้วยเรื่องราวจากแหล่งต่าง ๆ เช่นจากคัมภีร์พระเวท จากตำนานปรัมปรา จากคติเชื่อกันทั้งหลาย สุดท้ายจะสามารถนำมาช่วยเสริมจุดประสงค์ของเรื่องให้เด่นชัด ทั้งยังแทรกเหตุการณ์และสภาพสังคมในสมัยที่แต่งลงไปด้วย

เนื่องจากรามายณะไม่ใช่ประวัติศาสตร์ที่เคียว หากแต่เป็นวรรณคดี กวีจึงต้องคัดแปลงให้มิรสาชาติไม่จืดชืดอย่างเรื่องประวัติศาสตร์ เช่นให้ไม้ตัวนางเอก ซึ่งจะนำมาจากที่ใดก็ตาม ดังที่นักปราชญ์ทั้งหลายได้สันนิษฐานไว้แล้ว การที่มีการขโมยตัวนางสีดาไปนั้น ผู้เขียนก็ถือว่าเป็นโอกาสให้ตัวพระรามได้แสดงบทบาทผจญภัยติดตามหานางเอก ในขณะที่เดียวกันก็ได้แสดงฝีมือในการรบ ผู้เขียนไม่เชื่อว่ากวีได้แนวความคิดจากเรื่องเจ้าชายปารีสขโมยตัวเฮเลนแห่งกรุงทรอย ดังที่นักปราชญ์หนึ่งกล่าวไว้ แม้ว่าเรื่องทั้งสองนี้จะเหมือนกันก็จริง แต่เรายังไม่ว่าจะสรุปว่าอินเดียจะต้องได้มาจากกรีกเสมอ ความเหมือนกันนี้เราอาจพิจารณาได้เป็น 3 ประการคือ ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งรับจากกัน ต่างฝ่ายต่างรับมาจากแหล่งดั้งเดิมอันเดียวกัน หรือพ้องกันโดยบังเอิญ สำหรับเรื่องนี้ผู้เขียนคิดว่าน่าจะเป็นการพ้องกันโดยบังเอิญ เพราะไม่แต่กรีกกับอินเดียเท่านั้นที่มีเรื่องทำนองนี้ บรรดาเรื่องแบบตำนานของ

ชาติอื่น ๆ ก็มีความทำนองเดียวกัน ลักษณะการพลัดพรากระหว่างพระเอกกับนางเอก และในที่สุดแห่งเรื่องตัวเอกได้มาพบกันเป็นลักษณะที่พบได้เสมอในวรรณคดีโรแมนติค แก่นของเรื่อง (theme) ทำนองนี้จึงได้ว่าเป็นแก่นที่เป็นสากล (universal theme) แต่ความเห็นที่ว่าเรื่องราพลักษณ์ดังกล่าวจะได้เค้ามาจากคัมภีร์พระเวทคือเรื่องวฤตาสูรลักโคของพระอินทร์ไปนั้น น่าจะเป็นไปได้มากกว่าที่ได้จากกรีกซึ่งเข้ามาในอินเดีย เพราะคัมภีร์พระเวทเป็นคัมภีร์อันศักดิ์สิทธิ์ของพราหมณ์คือพวกอารยันนั่นเอง ย่อมเป็นที่ฝังใจ เป็นที่ยึดถือของชาวอารยัน การที่จะนำเอาเรื่องของพระรามซึ่งเป็นวีรบุรุษของชาติมาแต่งใหม่แนวเดียวกับเรื่องของพระอินทร์ในคัมภีร์ศักดิ์สิทธิ์ในศาสนาของเขา ย่อมมีเหตุผลที่น่าเชื่อถือมากกว่าอย่างอื่น

2.3 กำเนิดและความมุ่งหมายของการแต่งรามายณะ

ในต้นเรื่องรามายณะ คือในพาลกานต์ บทที่ 1 ถึงบทที่ 4 มีความอันแสดงตำนานของกำเนิดเรื่องรามายณะไว้ดังนี้คือ

วาลมิกิ มหาฤๅษี ผู้ได้ชื่อว่าเป็นปราชญ์ (sage) และเชี่ยวชาญในคัมภีร์พระเวท ได้ถามพระนารทฤๅษีว่า ใครเป็นผู้ที่มีคุณสมบัติของวีรบุรุษที่ประเสริฐสุดในโลกนี้ กล่าวคือ เป็นผู้ที่กตัญญู มีความสัตย์ มั่นคงต่อคำปฏิญาณ ใจบุญต่อคนทั่วไป ทรงคุณความรู้ พุทฺธเก่ง รูปร่างออกทน โกรชยาก ปราศจากความอิจฉาริษยา และเมื่อโกรชก็สามารถทำให้เหวภาคใจได้ด้วยได้

พระนารท ผู้หยั่งรู้อดีต ปัจจุบัน และอนาคต ตอบคำวาลมิกิว่า บุคคลที่มีคุณสมบัติดังกล่าวนี้หายากจริง ๆ มีอยู่เพียงคนเดียวเท่านั้น บุคคลผู้นั้นเป็นเชื้อสายอิกษวากู มีชื่อว่า ราม และพระนารทได้พรรณาคณะของพระรามไว้ดังนี้ว่า

"พระรามมีความมั่นคงดุจเขาหิมาลัย มีความลึกซึ้งซึ่งไม่อาจหยั่งได้ดุจมหาสมุทร มีกำลังอำนาจดุจวิษณุ งดงามดุจพระจันทร์ ออกทนดุจผืนแผ่นดิน เมื่อถูกกระตุ้นให้โกรชจะโหดเหี้ยม

ดูไฟบรรลัยกัลป์ ใจบุญเอื้อเพื่อดูท้าวฤเวระ และเที่ยงธรรมต่อเพื่อนมนุษย์" ¹

ตอจากนั้นพระนารทฤๅษีก็เล่าประวัติพระรามให้วาลมิกิฟัง เริ่มตั้งแต่ทศรถเตรียมแต่งตั้งพระรามให้เป็นรัชทายาท - พระรามถูกเนรเทศ - พระรามพบคฤหะพรานป่าที่ตำบลศุงคเวระบนฝั่งแม่น้ำคงคา - ไปถึงเขาจิตรกู่ โดยคำแนะนำของฤๅษีภารทวาช และโคธสร้างที่พักที่นั่น - ทศรถสิ้นพระชนม์ - ตั้งพระภรตเป็นกษัตริย์ - พระภรตออกตามพระราม ไล่แคลงของพระบาทกลับไป - พระภรตออกไปอยู่เมืองนันทิครามเพื่อคอยพระรามกลับ - พระรามเข้าสู่ป่าหิมพานต์เกาะไคสมาวิราช - ไคมาอุชจากอัสติษมนี - พระรามปราบอบสูรที่มารบกวนฤๅษี - สูรเป็นขามาเกี่ยวพระราม พระลักษมณ์และถูกพระลักษมณ์ตัดจมูก ตักหู - พุชน ชร ตริเศียรถูกฆ่า - ราพณ์ลักสีคาโดยให้มารีจแปลงเป็นกวางทองมาล่อ - พระรามทราบข่าวสีคาจากนกชคาบ - พระรามพบกพนธ์และชากพนธ์ แล้วไปพบนางศรรวรี (ศรรวรี) - พระรามพบหนุมาน สุกกริพ - พระรามฆ่าพาลี หนุมานไปถวายแหวนสีคา และเผาหลงกา - จองถนน - ทำสงครามฆาราวณ์ - พาลีคากลับเมือง ครองราชย์ด้วยความผาสุก - พระรามขึ้นสวรรค์ ²

¹ Valmiki, The Ramayan of Valmiki, Trans., R.T.H. Griffith, pp. 7-8

"Firm as Himalaya's snowy steep,
Unfathomed like the mighty deep;
The peer of Vishnu's power and might,
And lovely as the Lord of Night;
Patient as Earth, but, roused to ire,
Fierce as the world-destroying fire;
In bounty like the Lord of Gold
And justice'self in human mould."

² เรื่องที่นารทฤๅษีเล่านี้ ไม่มีเรื่องเนรเทศสีคาซึ่งอยู่ในอุคตรกานต์เลย นักปราชญ์เห็นพ้องต้องกันว่า ข้อความทั้งหมดในพาดกานต์ และอุคตรกานต์นั้นแต่งเติมภายหลัง

เมื่อพระนารทหนีเลาจบแล้วก็กลับไปสู่เทวโลก วาลมีก็เดินทางกลับ ครั้นไปถึง
ฝั่งน้ำคมนา¹ วาลมีก็เห็นน้ำใสสะอาดจึงพูดกับภรรยาชาวยุเป็นศิษย์ว่า "เราจะลงไปอาบน้ำ
ในแม่น้ำศักดิ์สิทธิ์นี้" เมื่ออาบน้ำเสร็จแล้วก็เดินชมธรรมชาติ พอที่วาลมีก็เห็นนกกระเรียน
(เกราดูจ) ฝูงหนึ่งกำลังระเริงรักกันอยู่ ทันใดนั้นพรานคนหนึ่งไต่กิ่งนกตัวผู้ตาย นางนกเสียใจ
ร่อนหานกตัวผู้ วาลมีก็แลเห็นภาพนั้นก็พลอยเกิดความโศกเศร้าถึงแก่เปล่งอุทานสาปแช่งพราน
แปลความว่า "ดูก่อนพราน เจ้าจงอย่าไปสู่ความสลดเสียดใจแล้วสิ้นเวลานานโดยสมำเสมอ
ทั้งนี้โดยที่เจ้าโคประหารแล้วซึ่งนกกระเรียนตัวหนึ่งผู้หลงระเริงในกาม"²

เมื่อวาลมีก็ออกอุทานไปดังนั้นแล้วก็รู้สึกวาลอยคำที่ตนกล่าวออกไปนั้นมีลักษณะเป็น
แบบคำประพันธ์ซึ่งมี 4 บาท แต่ละบาทมีจำนวนพยางค์เท่ากัน และอาจใช้ขับร้องเข้ากับพิณได้
วาลมีก็จึงให้ชื่อว่า "โศลก" เพราะเกิดขึ้นจากความเศร้าโศก ครั้นเดินทางกลับถึงอาศรมแล้ว
จึงนั่งเข้าฌาน จนกระทั่งพระพรหมเสด็จลงมาหา วาลมีก็หวนระลึกถึงเหตุการณ์ที่นายพรานฆ่า
นกกระเรียนโดยปราศจากเหตุผลนั้น จนตนต้องกล่าวคำสาปแช่งออกมาแล้วก็กลับมีอารมณ์
โศกเศร้าอีกคำรบหนึ่ง พระพรหมได้ฟังโศลกของวาลมีก็แล้วจึงตรัสสั่งให้วาลมีก็แต่งเรื่อง
ของพระรามซึ่งได้ฟังมาจากพระนารทโดยใช้โศลกแบบนี้ ในโอกาสเดียวกันนั้นพระพรหม
ก็ได้ทรงอวยพรว่า "ตราบไคที่ภูเขและแม่น้ำยังคงมีอยู่ในโลก ตราบนั้นเรื่องราวของพระราม

¹ปัจจุบันชื่อว่า **Tones** ไหลลงสู่มแม่น้ำคงคา อยู่ทางใต้เมืองอาลาหมัด (เกาส์มาซี)

²จากโศลกสันสกฤตว่า

"มา นิษาท ปุริษฐำ คว"

อคมะ ศา-ศวทีะ สมาะ /

ยตุ เกราดูจมิถุนาเทกม

อวธีชะ กามโมหิตม //

จะยังคงยืนอยู่โลก¹ ครั้นแล้วพระพรหมก็อันตรธานไป ยิ่งความแปลกใจให้แก่วาลมิกิและ
 ฤๅษีทั้งหลาย บรรดาศิษย์ของวาลมิกิพากันกล่าวโศลกนั้นซ้ำแล้วซ้ำอีกด้วยความรู้สึกปลาบปลื้มใจ
 วาลมิกิได้เข้าสู่อานอีกครั้งหนึ่ง และเล็งเห็นเรื่องราวของพระรามโดยตลอดราวกับเห็นภาพ
 ในกระจกเงา แล้วก็เริ่มลงมือสาธยายชีวิตของพระรามด้วยกาพย์แบบที่ตนเองคิดขึ้น แล้วสอน
 ให้พระกุต² และ ลว³ โอรสของพระรามท่องจนขึ้นใจ และใช้ขับร้องกับพิน กุต ลว
 เดินทางไปเที่ยวขับร้องในที่ชุมนุมพราหมณ์ จนกระทั่งไปถึงราชสำนักของพระราม

ด้วยเหตุนี้ตามตำนานจึงกล่าวว่า วาลมิกิพรหมฤๅษีเป็น "อาทิกวี" คือ กวีคนแรก
 ผู้ให้กำเนิดกาพย์ ซึ่งใคร่ชื่อว่า "อาทิกาวย" (อาทิกาวย) (แปลว่ากาพย์เรื่องแรก)

วาลมิกิแต่งเรื่องรามายณะด้วยโศลก จำนวน 24,000 บท แบ่งเป็นภาคได้

7 ภาค คือ

1. พาลภาค บทที่ 1 - 4 เป็นบทนำที่กล่าวถึงกำเนิดเรื่องรามายณะ ดังความ
 ที่โคลงกล่าวมาแล้วข้างต้น เนื้อเรื่องรามายณะเริ่มในบทที่ 5 เป็นเรื่องเหตุการณ์ในปฐมวัย
 ของพระราม จนถึงไคสีคา

2. อโยธยาภาค เริ่มจากทศรถจะให้อภิเษกพระรามเป็นบุพราช จนถึงพระราม
 ถูกเนรเทศ

3. อรัณยภาค เป็นการเดินป่า ราชพงค์ไคสีคา

¹ จากโศลกสัมถกฤทว่า-

"ยวต สดาตฺยุนฺติ คิริบะ
 สิริคตฺจ มหิตเล /
 ควต รามายณกา
 โถเกนุ ปฺรจฺริษฺยติ //"

² กุต แปลว่า "หญาคา"

³ ลว แปลว่า "เค็ม" กุตลว แปลว่า นักขับร้อง (Troubadour, rhapsodist).

4. กษัตริย์ชาภาณต์ สองกษัตริย์โค่นล้มกษัตริย์พวกสิง
5. สุนทรภาณต์ หนุมาณถวายแหวน และเผาลงกา
6. ยุทธภาณต์ จองถนนข้ามไปทำศึกใหญ่กับลงกา ฆารารพณ์โกลีดา กลับคืนอโยธยา
เรื่องรามายณะจบเพียงภาคนี้
7. อุตตรภาณต์ เป็นตอนที่รวมเรื่องราวเบ็ดเตล็ด เป็นเสมือนภาคผนวก

เสฐียรโกเศศเขียนไว้ในหนังสือลัทธิของเพื่อน ในบรรพหก สมัยอวตารว่า "หนังสือรามายณะ (รามเกียรติ์) ก่อตคน ซึ่งกล่าวเรื่องพระรามยังเยาว์วัย (พาลกัณฑ์) และกัณฑ์เกษมทนาย (อุตตรกัณฑ์) ดูเหมือนจะโคเพิ่มขึ้นในยุคนี้ และเกิดมีเรื่องขึ้นว่า พระรามคือพระวิษณุ (พระนารายณ์) อวตารลงมา เพราะฉะนั้นหนังสือเรื่องรามายณะ จึงกลายเป็นคัมภีร์ของนิกายไวษณพคือนิกายนับถือพระวิษณุเป็นใหญ่"¹

วินเตอร์นิทซ์ (Winternitz) นักปราชญ์ชาวเชคโกสโลวาเกีย ผู้ค้นคว้าเรื่องรามายณะก็มีความเห็นว่า 2 ภาคดังกล่าวเป็นของที่เติมขึ้นในภายหลัง เขาได้แสดงหลักฐานเพื่อยืนยันความคิดของเขาหลายประการด้วยกันคือ

ประการแรก ในตัวเรื่องรามายณะเองมีข้อความที่ขัดแย้งกันอยู่หลายแห่ง

ประการที่สอง ภาษาและท่วงทำนอง (style) ในการเขียนของภาคที่เพิ่มขึ้นนั้น เป็นภาษาที่ใหม่กว่า และสำนวนดูคล้ายว่า 5 ภาคซึ่งเป็นของเดิม

ประการที่สาม ในรามายณะส่วนเดิม (ภาค 2 - 6) ไม่มีส่วนใดเลยที่อ้างอิงถึงเหตุการณ์ในเล่ม 1 ซ้ำยังมีความปลุกย่อยที่ขัดกันอยู่หลายแห่ง

¹เสฐียรโกเศศ [พระยาอนุমানราชชน], ลัทธิของเพื่อน, หน้า 133.

ประการที่สี่ ฐานะของพระรามในเล่ม 1 และ 7 นั้นเป็นวิษณุอวตาร ส่วนกาณฑ์ 2 - 6 นั้นมีฐานะเป็นมนุษย์ ยกเว้นบางตอนที่เข้าใจว่าเกิดขึ้นภายหลังคือตอนที่ทวยหฤทศกาณฑ์ สืบคำดูยไฟ เทพเจาลงมาสรรเสริญพระรามว่าเป็นวิษณุ

ประการที่ห้า กาณฑ์ 1, 7 มีลักษณะเหมือนมหากาพย์ และปุราณะ กล่าวคือมี เทพนิยายของพราหมณ์ และนิยายต่าง ๆ แทรกอยู่มากมาย แต่เล่ม 2 - 6 มีอยู่บ้างเพียงเล็กน้อย¹

รามายณะवादมีที่เก็บรักษาสืบมาทุกวันนี้ มีอยู่ 3 ฉบับ คือ

(1) ฉบับขอมเบย์ เป็นฉบับที่แพร่หลายในอินเดียตั้งแต่ภาคเหนือจรดภาคใต้ และเป็นฉบับที่เก่าที่สุด ยังคงลักษณะภาษาของกาพย์ไว้ได้มากกว่าอีก 2 ฉบับ แต่ก็มีไถ่เป็นต้นฉบับของฉบับอื่น

(2) ฉบับเบงกอล เป็นของฝ่ายองคิกาย ฉบับนี้เป็นฉบับที่กอเรสตีโอนำไปพิมพ์และแปล

(3) ฉบับตะวันตกเฉียงเหนือ (บริเวณอินเดียตะวันตก และแคชเมียร์)

เสวีร์โยเศศ ว่าจะมีฉบับภาคีได้อีก 1 ฉบับ รามายณะทั้ง 3 ฉบับนี้ต่างแต่งหรือไต่เรื่องมาคนละทาง มีไต่ชำระไปจากฉบับขอมเบย์ เนื่องจากรามายณะของเดิมที่กล่าวว่า วาดมีกัแตงนั้นมิได้เขียนเป็นลายลักษณ์อักษร ดังความปรากฏอยู่ในบทที่ 4 ของพาลกานต์ว่า แต่งขึ้นเป็นเรื่องสำหรับเล่า หรือสวดขับสืบทอดกันมาด้วยปาก (มุขปาฐ - Oral literature) ต่างคนต่างจำ ความคลาดเคลื่อนอันเกิดขึ้นจะโดยเจตนาหรือไม่ก็ตามย่อมจะต้องมีเป็นธรรมดา นักขับร้องหรือผู้เล่าย่อมถือว่าเรื่องที่ตนเล่านั้นเป็นสมบัติของตนโดยแท้ จึงเพิ่มเติมหรือตัดแปลงไปตามใจตนหรือตามความนิยมของผู้ฟัง เป็นต้นว่าถ้าผู้ฟังชอบเรื่องราวของสีดา พระราม ทศรถ ฯลฯ เขาก็จะต่อเติมบทขึ้นเกี่ยวกับตัวบุคคลในเรื่องนั้น ถ้าคนฟังชอบฉากรบ

¹Winternitz, A History of Indian Literature; (Calcutta: University of Calcutta, 1927) I, pp. 495-6.

ผู้ขับก็จะรวบรวมเอาพวกนักรบฝ่ายรากษส หรือลิงเข้ามาไว้ใ้หมาก หรือมีฉนั้นก็เล่าซ้ำโดย
 คัดแปลงบ้าง ถ้าคนฟังชอบเรื่องสนุกขบขันเกี่ยวกับลิง ผู้ขับก็จะเพิ่มเรื่องราวที่คล้าย ๆ กันนั้น
 ถ้าผู้ฟังเป็นพราหมณ์ ผู้ขับก็จะเลือกเอาส่วนที่เป็นคำสอน หรือเพิ่มคติเตือนใจและเรื่องศีลธรรม
 เข้าไป หรือมีฉนั้นก็คัดแปลงให้เข้ากับลัทธิความเชื่อถือของกลุ่มชนผู้รับฟัง วิธีการดังกล่าว
 เป็นวิธีที่จงใจให้เกิดความเปลี่ยนแปลง นอกจากนั้นน่าจะมีความเปลี่ยนแปลงซึ่งเกิดขึ้นโดยบังเอิญ
 อีก เช่นผู้เล่าอาจจะจำเรื่องราวบางตอนผิดพลาด หรือไขว่เขวบางก็เป็นได้ ทั้งนี้ย่อมเป็น
 ธรรมดาสำหรับเรื่องตำนานปาก บังเล่าตกทอดกันมานานเท่าใดความคลาดเคลื่อนก็ยังมีมากขึ้น

รามายณะทั้ง 3 ฉบับนี้ แบ่งเป็น 7 กาดสตรงกัน และทั้ง 7 กาดสนั้นประกอบด้วย
 ส่วนเดิมและส่วนที่แต่งเติม ด้วยเหตุนี้เองจึงไม่มีฉบับใดที่เป็นต้นฉบับที่แท้จริง (Original
 text) ของรามายณะ จาโคบีกล่าวว่า รามายณะเปรียบเสมือนโบสถ์ศักดิ์สิทธิ์ที่เก่าแก่
 ซึ่งมีการตกแต่งซ่อมแซมสิ่งที่เก่าทุกชั่วอายุคน โดยที่มิได้ทำลายโครงสร้างเดิม การแต่งเติม
 เสริมต่อเรื่องรามายณะนั้นเป็นมาหลายชั่วอายุคน ทำให้แกนของเรื่องถูกพอกพูนให้ใหญ่โตขึ้น
 แต่ก็ไม่ยากเกินไปที่จะพิจารณาได้ว่า ส่วนใดเป็นส่วนที่ต่อเติม ทั้งนี้หมายถึงแต่เพียงส่วนใหญ่ ๆ
 ไม่รวมถึงรายละเอียด จาโคบีได้พิสูจน์ให้เห็นว่าในจำนวนโคลก 24,000 บท ของรามายณะ
 นั้นมีส่วนดั้งเดิมอยู่เพียง 6,000 บทเท่านั้น นอกนั้นเป็นส่วนต่อเติมซึ่งน่าจะเป็นของผู้อื่นไม่ใช่
 วาลมิกิ¹ นักปราชญ์อื่น ๆ ก็กล่าวว่ารามายณะไม่ใช่มีผู้แต่งไว้แต่เรื่องพระราม
 แต่ ๆ ก่อน แล้วจึงมีผู้อื่นแต่งข้อความอื่น ๆ แซ่กตั้งไปเป็นแห่ง ๆ ดังได้กล่าวแล้วว่ารามายณะ
 เป็นเรื่องเล่าสู่กันฟังมาเป็นเวลานาน ความผิดเพี้ยนจึงเกิดขึ้นเสมอ ครั้นเมื่อมีการจดบันทึก
 เป็นลายลักษณ์อักษร เรื่องที่กระจัดกระจายจึงเป็นรูปร่างที่แน่นอนขึ้น แต่การจดบันทึกนี้มาเริ่ม
 เอาในตอนที่ยุคที่รามายณะได้แพร่หลายไปสู่มหาชนและกลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นบุญกุศลที่ได้อ่าน
 ได้ฟังไปเสียแล้ว ถึงกับเชื่อกันว่าผู้ใดที่รักพระรามผู้นั้นจะได้นิชนสวรรค์ ผู้ที่คัดลอกรามายณะ

¹ Jacobi, Das Rāmāyana, p. 60, quoted in ibid; pp. 499-500.

ควยความเคารพในบทกวีนิพนธ์นั้น ผู้นั้นจะได้มีชีวิตที่ยืนยาว มีพละทานมัยค มีชื่อเสียง มีพี่น้อง
ที่ดี มีสติปัญญา และโคชินสวรรค์ ฉะนั้นผู้รวบรวมเรื่องรามายณะที่มีผู้เขียนไว้แล้วนั้นจึงมิได้
พิจารณาถึงเหล่านั้นอย่างใ้พิจารณาญาณว่าอะไรเป็นส่วนดั้งเดิม อะไรเป็นส่วนที่ต่อเติม แต่กลับ
รวบรวมเอาทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่แล้วเข้าเป็นเรื่องเดียวกัน คือเรื่อง รามายณะ ¹

แม้จะถือกันว่าการทำให้รามายณะผิดเพี้ยนไปจากเดิมเป็นบาป เพราะถือเสมือนกัมภีร์
อันศักดิ์สิทธิ์ แต่ก็มีนักปราชญ์ชาวตะวันตกได้เคยพิสูจน์แล้วว่ารามายณะทั้งสามฉบับมีที่ต้นกันจริง ๆ ²

ปัญหาเกี่ยวกับวาลมิกซึ่งได้ชื่อว่าเป็นผู้แต่งรามายณะ และเป็นผู้ร่วมสมัยกับพระรามนั้น
มีข้อที่น่าสังเกตุอยู่หลายประการ นักปราชญ์หลายท่านตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับตัววาลมิกไว้ ดังเช่น
กอเรสตีโอได้กล่าววว่า การที่ให้วาลมิกเป็นคนร่วมสมัยกับพระรามนั้น เนื่องมาจากธรรมเนียม
การแต่งเรื่องโบราณซึ่งเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ เพราะทำให้เรื่องราวที่เขียนขึ้นนั้นดูน่า
เชื่อถือยิ่งขึ้น ³ ซี กุหนัน ราช่า กล่าวว่าการที่วาลมิกเป็นผู้แต่งนั้นเป็นความคิดของนัก-
วรรณคดีมิใช่ความเห็นของนักประวัติศาสตร์ อันที่จริงอาจจะมีกวีที่ยิ่งใหญ่ซึ่งอยู่ร่วมสมัยกับ
ตัวเอกของเรื่องได้แต่งกาพย์กลอนบรรยายเหตุการณ์ในสมัยที่ผู้เขียนมีส่วนร่วมอยู่ด้วย ต่อมา
เมื่อได้เกิดมีการแต่งกาพย์ซึ่งมีแกนเรื่อง (theme) ในทำนองเดียวกันจึงนิยมใหญ่เขียนเป็น
คนร่วมสมัย ถ้าวาลมิกเป็นคนร่วมสมัยกับพระรามจริงก็จะต้องไม่ใช่ผู้แต่งรามายณะ หรืออีกนัยหนึ่ง
ถ้าวาลมิกแต่งรามายณะจริงก็ไม่น่าจะใช่คนร่วมสมัยกับพระราม ⁴

¹Ibid. p. 498.

²J. Muir, Original Sanskrit Text, part IV, Sir Monier Williams,
The Indian Epic Poetry. อ้างถึงใน เสฐียรโกเศศ [พระยาอนุমানราชชน],
อุปกณ์รามเกียรติ์, น. 19..

³Gorresio, "Introduction", The Ramayan, I quoted in Valmiki,
The Ramayan of Valmiki, Trans., R.T.H. Griffith, I, p. XVI

⁴C. Kunhan Raja, Survey of Sanskrit Literature, p. 73.

จากการศึกษาเรื่องรามายณะ เราจะพบว่ามีความซึ่งเกี่ยวกับตัวละครวาลมิกิที่แย่งกันเอง อยู่หลายตอน เช่นในตอนตนพาดกานต์ บทที่ 1 - 4 มีความซึ่งกล่าวถึงพระฤษีวาลมิกิในฐานะที่เป็นผู้ประดิษฐ์โคลก และแต่งเรื่องรามายณะด้วยโคลกนั้น ความรู้เรื่องรามายณะนั้นวาลมิกิ ไต่ฟังมาจากพระนารท ข้อนี้แสดงว่าวาลมิกิเป็นคนสมัยหลัง ไม่เคยรู้จักพระราม ความตอนนี้นักปราชญ์เห็นพ้องกันว่าผู้อื่นแต่งเพิ่มภายหลัง หลังจากนั้นมีความอีกหลายตอนที่วาลมิกิเข้าไปเป็นตัวละครในเรื่องเสียเอง เช่นในโอโยชยาภาส บทที่ 56 พระราม พระลักษมณ์ สีดา เดินทางไปถึงเขาจิตรกฏ ไต่เข้าไปพบฤษีวาลมิกิในอาศรมริมฝั่งแม่น้ำคงคา พระฤษีต้อนรับเป็นอย่างดี อีกตอนหนึ่งคือในอุคตรกานต์ บทที่ 49 ตอนสีดาถูกเนรเทศ ไต่ไปอาศัยอยู่กับวาลมิกิ และคลอดบุตรที่นั่น พระกุมารทั้งสองคือ กุศ ลว เจริญเติบโตและศึกษาเล่าเรียนอยู่กับวาลมิกิ บทที่ 93 วาลมิกิสอนให้กุศ ลว ขับร้องเรื่องรามายณะตามที่พุมพูนพราหมณ์ และให้ทองเที่ยวไปจนถึงราชสำนักของพระราม บทที่ 96 วาลมิกิเป็นผู้พาสีดาไปพบพระราม พร้อมทั้งกล่าวยืนยันในความบริสุทธิ์ของนางให้พระรามทราบ

จากบทบาทของวาลมิกิในเรื่องรามายณะดังกล่าวมานี้ ทำให้เราเชื่อว่าวาลมิกิจะไม่ใช่นักแต่ง และหากจะกล่าวว่าเป็นวาลมิกิคนละคนกับนักแต่งก็ไม่ได้ เพราะความในตอนที่กล่าวถึงวาลมิกิสอนให้กุศ ลว ขับเรื่องรามายณะที่ตนเองแต่งขึ้น แต่อาศัยความตอนพาดกานต์ และอุคตรกานต์ซึ่งเกี่ยวกับวาลมิกิออกไปเสียก็อาจจะเป็นไปได้ว่า วาลมิกิแต่งเรื่องร่วมสมัยซึ่งตนเองเข้าไปมีส่วนอยู่ในตัวเรื่องนั้นด้วย หากรวมความกานต์ตน กับกานต์ท้ายเข้ามา นอกจากเกิดความแย้งกับตัวเรื่อง เดิมแล้วยังทำให้ไม่น่าเชื่อว่า วาลมิกิแต่ง

ในมหาภารตะ I, 2, 18; II, 7, 16; V 87, 27; XII, 207, 4

กล่าวถึงฤษีวาลมิกิในฐานะมหาฤษีที่มีความสำคัญและมีบทบาทรวมอยู่กับฤษีทั้งหลายในสมัยโบราณ มีฤษีวิษณุ¹ เป็นต้น ในมหาภารตะ XIII, 18, 8 มีเรื่องราวของฤษีวาลมิกิว่า วาลมิกิเล่าให้ฤษีวิษณุ¹ ฟังว่าตนเคยมีบาปเพราะฆ่าพราหมณ์ แต่ก็สามารถล้างมลทินได้ด้วยการบูชาพระศิวะ¹

¹Winternitz, A History of Indian Literature, p. 503.

ในเรื่องรามโฆษาขานัม ซึ่งเป็นเรื่องราวของพระรามที่แทรกอยู่ในนวนิยายของมหากาพย์นั้นไม่มีความตอนใดอ้างถึงวาลมิกิเลย จะว่าถูกคัดออกก็ดูไม่มีเหตุอันควร นอกจากจะสันนิษฐานว่าก็นำเอานิทานเรื่องพระรามเดิมซึ่งยังไม่เป็นรูปร่างมาของวาลมิกิไปลงไว้

วินเตอร-นิทร และจาโคบี ได้อ้างหลักฐานและพิสูจน์ให้เห็นว่ารามายณะได้สำเร็จรูปบริบูรณ์ก่อนมหากาพย์ ทำให้โคชอคิดจากความเห็นของนักปราชญ์ทั้งสองนี้ว่า ถ้าวาลมิกิได้แต่งรามายณะซึ่งเป็นกาพย์ที่ยิ่งใหญ่จริงแล้ว เหตุใดมหากาพย์จึงไม่พูดถึงวาลมิกิในฐานะกวีเลย กลับไปพูดถึงในฐานะอื่น ทั้ง ๆ ที่ในสมัยที่รวบรวมเรื่องมหากาพย์นั้น รามายณะเป็นเรื่องที่มีชื่อเสียงดังกึกก้องไปเป็นเรื่องราวแรกเรื่องหนึ่งในมหากาพย์

จากหลักฐานที่ปรากฏในตัวเรื่อง และจากวรรณคดีอื่นที่อ้างถึงรามายณะนั้นทำให้เกิดแนวคิดที่จะสันนิษฐานว่าคัมภีร์ผู้แต่งรามายณะจะเป็นใครไม่ทราบ และคงจะมีคนแต่งเรื่องเดิมอยู่ก่อน แล้วค่อย ๆ มีผู้ต่อเติมในระยะเวลาที่ห่างกัน อาจกล่าวได้ว่าน่าจะอยู่ในสภาพที่เรารู้จักกันนี้คงจะได้วิวัฒนาการมาเป็นระยะ ๆ การที่ตัววาลมิกิปรากฏในเรื่องกิติ หรือปรากฏในฐานะผู้แต่งกิติ อาจเป็นเพราะฤๅชวาลมิกิเป็นฤๅชที่มีชื่อเสียงปรากฏมาแต่ดั้งเดิมเช่นเดียวกับฤๅชอื่นซึ่งปรากฏอยู่ในสมัยพระเวท กวีคงหยิบยกเอาชื่อฤๅชนี้เข้ามาในเรื่องในฐานะตัวละครตัวหนึ่ง และในที่สุดจึงเลยสมมุติเป็นผู้แต่งเสียทีเดียว ส่วนความที่วาลมิกิไม่รู้เรื่องราวของพระรามซึ่งแย้งกันในเรื่องนั้น แสดงว่าผู้แต่งตอนเริ่มต้นนี้เป็นคนละคน จึงมิได้ใส่ใจสอบสวนเรื่องราวให้สัมพันธ์กัน เป็นแต่กันสร้างเหตุให้เห็นว่าวาลมิกิเป็นผู้แต่งกล่าวคือคนเรื่อง เกิดที่หลังทำนองเกี่ยวกับเรื่องของเทพเจ้า ผู้ให้กำเนิดยอมเกิดที่หลังตัวเทพเจ้าสำคัญนั้น ๆ

ความมุ่งหมายของการแต่งรามายณะปรากฏอยู่ในพาดถาณต์ บทที่ 4 และอุคตรกาณต์ บทที่ 93 ว่า วาลมิกิแต่งเสร็จแล้วก็สอนให้ กุช ลว ท่องจำไปขับร้องเข้ากับพิณ และเดินทางไปขับในที่ชุมนุมพราหมณ์ซึ่งมีพิธีกรรมทางศาสนา และในราชสำนัก ที่กล่าวมานี้แสดงว่ารามายณะเป็นเรื่องที่มีคุณค่าสูงสำหรับอ่าน หรือเพื่อการแสดงแต่เพื่อให้ขับร้อง เฒ่าสุกกันฟัง

ทำนองเดียวกับเสภาของเรา ต่อมาเมื่อรามายณะได้รับการจัดบันทึก และเปลี่ยนฐานะจากเรื่องวีรบุรุษไปเป็นเทพเจ้า รามายณะกลายเป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์ เป็นคัมภีร์ และเป็นที่ยอมรับทั่วไปในกลุ่มชนทุกชั้นทุกหมู่เหล่า และมีผู้นำไปใช้ในการแสดงต่าง ๆ ใช้อ่านกันแพร่หลาย มีการแปลไปเป็นภาษาต่าง ๆ ในอินเดีย ฉบับที่มีชื่อเสียงที่สุดคือ "รามจริตมานส" ของศุกลีทาส เป็นภาษาฮินดี ฐานะของรามายณะมีกับเรื่องรามเกียรติ์ของเราคือ รามายณะมีความหมายและเน้นในเรื่องของปรัชญา ลัทธิศาสนา มากกว่าจะเป็นเรื่องสนุกสนานทำนองเทพปกรณัมแบบไทยเรา

2.4 สมัยที่แต่งรามายณะ

นักปราชญ์สนใจอายุของรามายณะหลายท่านด้วยกันได้พยายามศึกษาค้นหาหลักฐานมาประกอบการสันนิษฐานอายุของกาพย์เรื่องนี้ไว้อย่างมีเหตุผล แต่หาได้ยุติลงเป็นความเห็นเดียวกันไม่ อาจแยกออกได้เป็น 2 ฝ่ายคือ ฝ่ายที่เห็นว่ารามายณะแต่งภายหลังพุทธกาล กับฝ่ายที่เห็นว่ารามายณะแต่งก่อนพุทธกาล

สาเหตุที่เกิดความไม่กระจ่างแจ้ง หรือเกิดความเห็นที่ขัดแย้งกันนี้ก็เนื่องมาจากในตัวเรื่องรามายณะเองนอกจากจะไม่มีข้อความใด ๆ ที่จะเป็นเรื่องแสดงหลักฐานที่ชัดเจนว่าแต่งขึ้นเมื่อไรแล้ว รามายณะยังเป็นภาพนิทานที่เรียกว่า epic of growth กล่าวคือเป็นเรื่องโบราณที่แสดงเป็นตำนานปากต่อ ๆ กันมาหลายชั่วคน ขณะที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมานั้นก็เกิดการสะสมพอกพูนแกนเรื่องเดิมมากขึ้นแล้วมาได้รับการแต่งเป็นภาพนิทานภายหลังและยังมีใจจดบันทึก แต่ยังคงใช้ทองจำ ไซ่สวดกันต่อมาอีกราว ๆ 100 หรือ 200 ปี จึงได้เขียนลงเป็นลายลักษณ์อักษรแล้วไซ่เป็นคัมภีร์สำคัญในลัทธิศาสนาฮินดูสืบมา นักปราชญ์ยุโรปได้พิจารณาค้นคว้าในทางโบราณคดี และวรรณคดีแล้วลงความเห็นว่าเป็น "รามายณะไม่ใช่ผีปากเดียว" ¹ คือมีผู้แต่งไว้แต่เรื่องพระรามแท้ ๆ ก่อน แล้วจึงมีผู้อื่นแต่งข้อความอื่น ๆ แซงลงไปเป็นแห่ง ๆ ¹

¹ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, "บ่อเกิดรามเกียรติ์", หน้า 865.

รามายณะในรูปปัจจุบันซึ่งแบ่งเป็น 7 กาณฑ์ ทั้งกาณฑ์แถมด้วยนั้นหาได้เกิดขึ้นใน
ยุคเดียวกันไม่ นักปราชญ์ทั้งหลายเห็นพ้องกันว่า ความตั้งแต่กาณฑ์ 2 ถึงกาณฑ์ 6 นั้น ฤๅ
วาลมิกี้แห่งแคว้นโกศล แต่งขึ้นในราวปลายสมัยคุปินิษฐ์¹ ตัวพระรามยังมีลักษณะเป็นเพียง
วีรบุรุษของชาติ ส่วนกาณฑ์ 1 และกาณฑ์ 7 นั้นสันนิษฐานว่าแต่งเพิ่มเติมในสมัยอวตาร²
ลักษณะของพระรามเปลี่ยนไปเป็นกึ่งเทพบุรุษประจำชาติ และเป็นพระวิษณุ เพราะฉะนั้น
หนังสือเรื่องรามายณะจึงกลายเป็นคัมภีร์หนึ่งของนิกายไวษณพ คือนิกายที่นับถือพระวิษณุเป็นใหญ่
การเพิ่มกาณฑ์ทั้งสองนี้นักปราชญ์สันนิษฐานว่าจะต้องเป็นเวลาห่างจากที่แต่งส่วนเดิมราว

2 ศตวรรษ

ในการพิจารณาอายุของรามายณะนี้นักปราชญ์ส่วนใหญ่ก็นำเอามหาภารตะและชาดก
ในพระพุทธศาสนามาเป็นส่วนประกอบข้อสันนิษฐานด้วย เพราะทั้งมหาภารตะและชาดกนั้นมี
ส่วนเกี่ยวข้องกับรามายณะ ย่อมเป็นเครื่องช่วยให้แลเห็นแนวทางในการประมาณอายุหรือสมัย
การแต่งเรื่องรามายณะ ในที่นี้ขอกล่าวถึงความเกี่ยวข้องของระหว่างรามายณะกับมหาภารตะ
เสียก่อน ต่อไปจึงจะกล่าวถึงความสัมพันธ์ของรามายณะกับชาดกบาลี

(ก) รามายณะ กับ มหาภารตะ

ฮอปกินส์ กล่าวไว้ใน The Great Epic of India หน้า 60 ว่า มหาภารตะ
เป็นกาพย์เรื่องแรกที่ปรากฏในปลายสมัยคุปินิษฐ์ และปรากฏในวรรณคดีสมัยพระเวท (Vedic
literature) จึงชวนให้สงสัยว่ามหาภารตะจะเกิดก่อน แต่ก็ยังไม่สามารถตอบได้โดยง่าย
ว่า รามายณะ หรือมหาภารตะเก่ากว่ากัน เพราะบางส่วนของรามายณะเก่ากว่าของมหาภารตะ
บางส่วนของมหาภารตะเก่ากว่ารามายณะ เขามีความเห็นว่ารามายณะเก่ากว่ารามายณะ เพราะ
รามายณะใช้ภาษาที่เกลี้ยงเกลากว่า แต่ในการปรากฏเป็นรูปร่างของ epic นั้น มหาภารตะ

¹ เสฐียรโกเศศ (พระยาอนุমানราชชน), ลัทธิของเพื่อน, หน้า 119.

² เรื่องเดียวกัน, หน้า 133.

สำเร็จรูปภายหลังรามายณะ เพราะมหากาพย์ใช้เวลาในการแต่งนานกว่ารามายณะ นักปราชญ์ชาวฮินดูและชาวตะวันตกบางคนเชื่อว่ารามายณะเกิดขึ้นราวศตวรรษที่ 12 หรือ 13 ก่อนคริสตกาล แต่ฮอปกินส์เชื่อว่ารามายณะของवादมีก็ยังมีได้เกิดขึ้นในระยะเวลาดังกล่าวแน่ สำหรับนิทานเรื่องพระรามนั้นไม่ทราบว่าจะเกิดขึ้นในตอนนั้นหรือก่อนหน้านั้นขึ้นไป ทักกล่าวมาแต่นั้นฮอปกินส์อาศัยการพิจารณาทางประวัติศาสตร์เท่านั้น มิได้เกี่ยวกับเรื่องต้นตอเลย¹

วินเทอริทซ์ ได้ค้นคว้าเรื่องอายุของรามายณะ และได้ผูกพาดพิงถึงมหากาพย์ได้ในหนังสือ A History of Indian Literature. Vol. I เก็บความได้ดังนี้คือ

ในมหากาพย์มีเรื่องรามายณะปรากฏอยู่ในฐานะเรื่องแทรก มีชื่อว่า "ราโมปาชยาน" ในเรื่องราโมปาชยานนี้ ฐานะของพระรามเป็นวิษณุอวตาร นอกจากนี้ยังปรากฏเรื่องราวทุมานเภาลงกา และเรื่องราพณ์ (ทั้งหมดนี้ย่อมแสดงว่าเรื่องรามายณะสำเร็จรูปบริบูรณ์แล้ว ในขณะที่มหากาพย์ยังไม่จบ)

มีเหตุการณ์หลายตอนในมหากาพย์ที่พ้องกับรามายณะ เช่นนางเทร่าปตีถูกลักพาไปนั้น เป็นทำนองเดียวกับนางสีดาในรามายณะ วินเทอริทซ์เชื่อว่ามหากาพย์นำแนวความคิดไปจากรามายณะ เพราะเรื่องสีดาถูกลักพานั้นเป็นแก่นของเรื่องรามายณะ แต่นางเทร่าปตีถูกลักพานั้นเป็นเพียงเรื่องแทรกเท่านั้น

นอกจากนี้ยังมีเรื่องที่คล้ายคลึงกันอีกเช่น ลักษณะของอรชุนกับพระราม การออกป่า การกบฏ และการใช้อาวุธวิเศษต่าง ๆ ที่ได้จากเทพเจ้า เป็นต้น

จากความคล้ายคลึงกันดังกล่าวมาแล้วนี้ ทำให้วินเทอริทซ์เชื่อว่าเป็นการแสดงอิทธิพลของรามายณะที่มีต่อมหากาพย์ เขากล่าวว่าเรื่องอิทธิพลนี้แม้จะเป็นเรื่องพิสูจน์ยากว่าฝ่ายใดได้รับจากฝ่ายใด แต่ถ้ามองไปได้นั้นจะเป็นไปในทางที่มหากาพย์ยืมเรื่องเหล่านี้มาจากรามายณะ เพราะในขณะที่มหากาพย์อ้างอิงรามายณะนั้น รามายณะไม่ได้อ้างอิงมหากาพย์เลย จริงอยู่แม้จะมีข้อความตอนหนึ่งในรามายณะ กาดที่ 2 บทที่ 30 และกาดที่ 5

¹E. W. Hopkins, The Great Epic of India, (Calcutta: Punthi Pustak, 1969) p. 60.

บทที่ 24 เอยถึง สāvitrī และพระนล แต่ก็ไม่แน่ว่าผู้แต่งรามายณะจะรู้เรื่องทั้ง 2 นี้ไปจากมหากาพย์ คัมภีร์ที่อุปกนีสสรูปไว้ใน The Great Epic of India หน้า 78 note แต่มหากาพย์นอกจากจะนำเอารามายณะเข้าไปเป็นเรื่องแทรกแล้วโคลกบทหนึ่งในรามายณะกาพย์ที่ 6 บทที่ 81 ไปปรากฏอยู่ในมหากาพย์ เล่มที่ 7 บทที่ 143 คำว่าวลมิกก็ถูกกล่าวถึงในฐานะมหาฤๅษีหลายตน เช่นในครั้งหนึ่ง วาลมิกก็บอกกับบุทธิษฐีรว่า เขาเคยถูกคำหนิว่าฆ่าพราหมณ์ แต่สามารถล้างบาปไคควยการนั้บถือพระศิวะ

อย่างไรก็ วินเตอรันท์ยังมีความเห็นว่าสิ่งเหล่านี้ก็มีไคเป็นคำตอบว่าเรื่องไคเก่ากว่ากัน นอกจากจะแยกคำถามและคำตอบออกดังนี้คือ

(1) รามายณะ และมหากาพย์ในรูปปัจจุบันเล่มไคเก่ากว่ากัน

ตอบว่า รามายณะ

(2) ระยะเวลาในการขยายตัวจากเรื่องเดิมมาสู่สภาพปัจจุบันนั้นเล่มไคใช้เวลามากกว่า

ตอบว่า มหากาพย์

(3) รามายณะ หรือมหากาพย์เกิดก่อน คือต้นเรื่องเดิมเรื่องไคเก่ากว่า

ตอบไคโดยอาศัยสมมุติฐานดังนี้คือ ในศาสนาฮินดู เรื่องนารายณะอวตารนั้นรามาวตารเกิดก่อนกฤษณะอวตาร แต่ก็ไม่แน่ว่าหนิพหุที่จะคิดว่ารามายณะเกิดก่อน เพราะในชั้นแรกพระรามยังไม่ใช่อวตาร อย่งไรก็ตามยังมีความจริงข้อหนึ่งซึ่งอาจใช้เป็นข้ออ้างอิงโดยอ้อมถึงพระกฤษณะไค กล่าวคือไคยากรรมของปาณินิ เอยถึงอรชุน บุทธิษฐีรระแต่มีไคเอยถึงพระราม ไม่แต่เพียงปาณินิเท่านั้น ปตัญฐดี และจาริกก่อนคริสตศักราชก็มีไคกล่าวถึงชื่อพระรามเลย แสดงว่าทฤษฏีการอวตารเกิดจากพระกฤษณะก่อนแล้วเปลี่ยนให้พระรามเป็นวิษณุอวตารภายหลังโดยเลียนแบบกฤษณะ

นักศึกษบางคนกล่าวว่ารามายณะเกิดก่อน เพราะในรามายณะไม่มีประเพณีเผาแหม่มายแต่มีในมหากาพย์ วินเตอรันท์ขอธิบายว่า ความจริงในมหากาพย์ส่วนเดิมก็ไม่มีเช่นกัน มาปรากฏในส่วนซึ่งเติมเข้ามาภายหลัง

จาโคบีแน่ใจว่ารามายณะเก่ากว่า เป็นผลงานยุคโบราณที่สำเร็จรูปเรียบร้อยก่อน
มหาภารตะ มหาภารตะกลายเป็นภาพเพราะอิทธิพลจาก poetic art ของวาลมีกี
ถ้ามหาภารตะสำเร็จรูปในศตวรรษที่ 4 A.D. รามายณะจะต้องจบบริบูรณ์ก่อนมหาภารตะ
ถึง 1 หรือ 2 ศตวรรษ แต่วินเตอรินท์มีความเห็นว่า มหาภารตะเก่ากว่า เพราะ

(1) ลักษณะภาษาเขียน มหาภารตะใช้ภาษาซึ่งมีท่วงทำนองที่เก่ากว่า มีร้อยแก้ว
แทรกบาง แต่รามายณะใช้ร้อยกรองล้วน มีแบบการเขียนที่เรียกว่า กาวย (ornate court
poetry) แต่ก็ยังเป็นการยากที่จะกล่าววาทอนใดเก่าตอนใดใหม่ ฮอปกินส์กล่าวไว้ใน
Cambridge History of India, I หน้า 25 ว่า รามายณะเกิดที่หลังมหาภารตะ
ไม่ว่าในฐานะที่เป็นเรื่องราวหรือวรรณศิลป์

(2) มหาภารตะให้ภาพที่เก่ากว่า เช่นในเรื่องของการสงครามก็เป็นการแสดง
ภาพสงครามที่ดูโหดร้าย หยาบกระด้าง มีลักษณะเป็นสงครามจริง ๆ ส่วนฉากรบในรามายณะ
ดูเหมือนเป็นการเล่าเรื่องเกี่ยวกับสงครามที่ได้ยินมา ไม่ได้แสดงภาพความเกลียดชัง ความ-
ขมขื่น ความดูร้ายซึ่งเกิดขึ้นในระหว่างการรบของพระรามกับราพณ์ อินทรชิตกับพระลักษมณ์
ผิดกับการรบระหว่างอรชุนกับภริษะ ก็เมื่อกบฏโยธิน นอกจากฉากรบแล้วตัวละครในรามายณะ
ยังมีได้แสดงอารมณ์อันรุนแรง นางสีดาเมื่อถูกราพณ์ทำไป หรือถูกพระรามขับไล่อะไรก็ได้แสดง
ความรู้สึก แต่กลับอยู่ในสภาพที่มีความสงบ ความอดทน มีการให้อภัย มีการคร่ำครวญ ไม่มี
การแสดงอารมณ์อันหยาบกระด้าง ส่วนนางเทราภที่ในมหาภารตะหาเป็นเช่นนั้นไม่

วินเตอรินท์เชื่อว่าสิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่ามหาภารตะเป็นหนังสือของคน
ในสมัยที่ยังหยาบกระด้าง อยู่ในยุคของสงคราม แต่รามายณะแสดงถึงความมีอารยธรรมที่
ละเมียดละไมกว่า เวนไวแต่เราจะสรุปว่ามหาภารตะสะท้อนอารยธรรมอินเดียตะวันตก
ซึ่งหยาบกระด้างกว่า ส่วนรามายณะสะท้อนอารยธรรมอินเดียตะวันออกซึ่งละเอียดอ่อนกว่า
มิใช่เป็นบทประพันธ์คนละยุค แต่เป็นของคนละถิ่น สำหรับชื่อที่มหาภารตะกลายเป็น epic
เพราะอิทธิพลของ poetic art ของวาลมีกินั้น วินเตอรินท์เห็นว่ายังเป็นการยากที่จะ

สรุปดังนี้ 1

(๖) รามายณะกับชาดกในพระพุทธศาสนา

วินเทอร์นิทซ์ กล่าวว่าในหนังสือวรรณคดีพุทธศาสนาที่เก่าที่สุด มีตัวอย่างของ ballad poetry ซึ่งเป็นกาพย์กลอนรุ่นเก่ากว่า epic จากหนังสือดังกล่าว ที. คัมบลิว วิส เดวิดส์ (T.W. Rhys Davids) สรุปว่า รามายณะเกิดภายหลังอัชชา² ทางพุทธศาสนา (Buddhist ballads) กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ epic วิวัฒนาการมาจาก อาชยาน และในขณะที่เกิดอาชยานทางพุทธศาสนาซึ่งเป็นวรรณคดีพุทธศาสนารุ่นแรกนั้น ยังไม่เกิดกาพย์ทางพุทธศาสนา (Buddhist epic) ในพระไตรปิฎก มีเรื่อง "ทศรถชาดก" ตามข้อเท็จจริงปรากฏว่าจำนวนคาถาในชาดกครึ่งหนึ่งไปปรากฏอยู่ในรามายณะ ข้อนี้ วินเทอร์นิทซ์เชื่อว่าเป็นข้อพิสูจน์ให้เห็นว่า epic มิได้เป็นที่มาของคาถาในชาดกดังกล่าว แต่อาชยานโบราณเรื่องพระรามเป็นที่มาของชาดก นอกจากนี้ยังมีเรื่อง "สามชาดก" ซึ่ง น่าจะเป็นที่มาของเรื่องอุษันthemที่ถูกทศรถฆ่าตาย ปรากฏในรามายณะ กาดที่ 2 บทที่ 63 ในชาดกที่ 519 มีความบทหนึ่งซึ่งรากษสคนหนึ่งพูดชวนสัมปุลลาญข้อสัตย์ให้ละทิ้งสามีนั่งกำลังเจ็บ ใจตามตนไป ความตอนนีปรากฏในรามายณะตอนราวฉุคกับสีดากอนลักพาไป ชาดกคาถามี ทั้งส่วนที่ใหม่และเก่ากว่ารามายณะ มีข้อน่าสังเกตคือในชาดกมีการกล่าวถึงกุต ณี ปิศาจ มาร และสัตว์ประหลาด แต่ไม่มีเรื่องราพณ์ หนุมาน และสิ่งทั้งหลายเลย ข้อนี้ทำให้เข้าใจว่า ขณะที่พระไตรปิฎกเกิดขึ้นในศตวรรษที่ 4 - 3 ก่อนคริสตกาลนั้น อาชยานเรื่องพระรามมี มาแล้ว แต่กาพย์เรื่องพระราม (Rama epic) ยังไม่เกิดขึ้น³

¹ Winternitz, A History of Indian Literature, pp. 501-507.

² ตรงกับ "อาชยาน" ในภาษาสันสกฤต และ story ในภาษาอังกฤษ

³ Ibid., p. 508-510.

ศาสตราจารย์กิตติ และนักปราชญ์อื่น ๆ ได้สันนิษฐานเกี่ยวกับอายุของรามายณะไว้ว่า รามายณะคงจะไคร่รอบรองขึ้นก่อนสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชราวร้อยปี กล่าวคือเรื่องราวในทศรถชาดกก็ตี ในรามายณะก็ตีต่างเอามาจากเรื่องเก่าแก่อันเดียวกัน ศาสตราจารย์กิตติ มีความเห็นว่าเนื้อเรื่องในชาดก ตลอดจนทั้งสำนวนโวหารแสดงว่าเก่ากว่ารามายณะของวาตมีกี เพราะมิได้กล่อมเกล่าให้สำนวนภาษาไพเราะ นอกจากนั้นเรื่องในชาดกยังต่างจากรามายณะ ตรงที่เว้นจากการกล่าวถึงตัวละครสำคัญ เช่น ราชนัน หนุมาน สุครีพ ส่วนรามายณะฉบับอื่นที่แต่งหลังวาตมีกี มิได้เว้นตัวละครเหล่านั้นเลย ถ้าทศรถชาดกเอาเรื่องไปจากรามายณะ คงจะไม่เว้นความบางตอนเสีย นายทีเนศ จันทรเสน ได้ยกตัวคาถาบาลีในทศรถชาดก สุวรรณสามชาดก และเวสสันดรชาดก ตอนที่ปรากฏในรามายณะมาเทียบกับโคลงของรามายณะ เพื่อยืนยันว่า เรื่องในชาดกเก่ากว่ารามายณะ เพราะโคลงของวาตมีกีแปลงเอาไปจากคาถาบาลี เสรีบุรุษโกเศศได้รวบรวมมาแสดงไว้ใน อุดกรณ์รามเกียรติ์ หน้า 31 - 5 ดังนี้คือ

คาถาในทศรถชาดก

ผลานมิว ปกุกานี นิจุจฺ ปตฺนุโต ภูย
 เอรฺ ชาตานิ มจฺจานิ นิจุจฺ มรณฺโต ภูย ฯ
 (ผลไม้ที่สุกแล้ว ขอมมีภัยเที่ยงแท้ เพราะต้องหล่นฉันใด
 สัตว์ที่เกิดมาแล้ว ขอมมีภัยเที่ยงแท้ เพราะต้องตายฉันนั้น)

อโยชยากัณฑ์ สรรค 17 ในรามายณะวาตมีกี

ยถา ผลานํ ปกุกานํ นานุยุตฺร ปตฺนาท ภูมฺ /
 เอรฺ นรสุยฺ ชาตสุย นานุยุตฺร มรณาท ภูมฺ //

(คนซึ่งเกิดมา ไม่มีภัยอันใด นอกจากต้องตาย ก็เปรียบกับ
 ผลไม้ที่สุกแล้ว ไม่มีภัยอันใด นอกจากต้องหล่น)

คาถาในทศรตชาดก

ทส วสุสทสุธานี สญฺฐี วสุสทานิ จ
 กมฺพุควิ มหาวาหุ ราโม รชฺชิ อกรรยิ ฯ
 (พระรามผู้มีคองามคังเส้นในหอยสังข์ มีกำลังมาก ได้เดสิงถวัลยราชย์
 สิ้นหมันหกพันปี)

ลงกาทันท์ สรรค 104 ในรามายณะของवादมี

ทศวรรษสหสุธานี ทศวรรษศธานี จ /
 ภาวตฤทิ สหิตะ ศรีมานุ ราโมราชุมการยตุ //
 (พระรามผู้ทรงศรี พร้อมด้วยพระภาคาทังหลาย ได้เสวยราชย์เป็น
 เวลาสิบพันปีกับสิบร้อยปี)

คาถาในสุวรรณสามชาดก

โก โน สมฺมชฺชุนาทาย	สมฺมชฺชิสฺสติ อสุสมิ
สาโม อยิ กาลกโต	อนฺชานํ ปริจารโก ฯ
โกทานิ นหาปยิสฺสติ	สีเตนฺณฺโหเทณ จ
สาโม อยิ กาลกโต	อนฺชานํ ปริจารโก ฯ
โกทานิ โภชยิสฺสติ	วณฺณฺลณฺณานิ จ
สาโม อยิ กาลกโต	อนฺชานํ ปริจารโก ฯ

(เจ้าสามะ บำรุงเราผู้ตาบอด มาตายไป ก็ใครเล่าจะถือไม้กวาด
 มากกว่าคอาศรม
 เจ้าสามะนี้ บำรุงเราผู้ตาบอด มาตายไป ก็ใครเล่าจะให้เ้าเป็น
 หรือน้ำอุณอาบ)

เจ้าล้ามนี่ บำรุงเราผู้คาบอด มาตายไป ก็ใครเล่าจะหาเงาและ
หรือผลไม้ให้บริโภค)

โศลกในรามายณะวาลมีกี ซึ่งอันธมุนีผู้คาบอด กล่าววาทังนี้.—

สรรค 64 อโยชยากัณฑ์

กนุทมูลลลิต์ ทูตทวา โภมา ปุริยมิวาทิกิมุ /

โกชยิมุขุขุย กุรมณยม ปุรศุร ทิมนา ยกมุ //

(ใครหนอจะเก็บผลและรากไม้ มาเลี้ยงเรา ผู้ชาดขำนาถูการงาน
ทั้งปวง และไร่ผลปกรอง และไร่นาย เหมือนกับ [ที่เขาเลี้ยง]
แซกที่รัก)

ในเวสสันดรชาดก พระเวสสันดรถูกเนรเทศไปอยู่ป่า มัทรีขอไปถวาย ลักษณะ
เดียวกับเรื่องพระราม ทั้งคาถามาดีในชาดกเรื่องนั้นพ้องกับโศลกสันสกฤตในรามายณะวาลมีกี
หลายแห่ง ผู้รวบรวมยกตัวอย่างมาให้ดูพบเคี้ยวคือ ตอนมัทรีครวญ กับสีศาครวญ

มัทรีครวญ

อตุคิ อูชชาลยตฺวาน เอกชาลสมานหิติ

ตตุเถว มรณิ เสยฺโย ยญฺเจ ชีเว ตยา วินา ฯ

(จุดไฟให้ลูกโพลง มีเปลวเป็นกลุ่ม เราจะตายในเพลิงนั้นก็กลัว
ถ้ามีชีวิตแต่เว้นจากทาน (สามี) ไม่ได้เลย)

สีศาครวญ สรรค 21 อโยชยากัณฑ์

ยทิ มา ทูชะชิตาเมวี วณฺเณตฺน เจจฺจฺฉลิติ /

วิฆมคฺนินิ ชลิตฺ วาหมาสถาสฺเย มฤคฺชุกฺการ ฌกฺตุ //

(ถ้าพระองค์ไม่ปรารภนาจะพาหม่อมฉันผู้มีทุกข์ไปสู่ป่า
หม่อมฉันจะยึดยาพิษ หรือไฟ หรือน้ำ สำหรับตาย)

โอดเคนเบอร์ก (Oldenberg) ได้สันนิษฐานอายุของรามายณะไว้ในหนังสือ Gurupñjakaumudī ว่าฉันทลักษณ์ของรามายณะใหม่กว่าฉันทลักษณ์ในมาลีแห่งพุทธศาสนา ข้อนี้แสดงว่า รามายณะส่วนเดิมเกิดหลังพุทธกาล คือราว 500 B.C.

หลักฐานอีกข้อหนึ่งที่แสดงว่ารามายณะส่วนเดิมแต่งหลังพุทธกาลคือ ในรามายณะไม่มี ส่วนใดอ้างถึงกรีกเลย เว้น 2 ตอน ซึ่งเป็นตอนต่อเติมภายหลัง ข้อนี้ทำให้ประมาณได้ว่า วาลมิกีแต่งรามายณะส่วนเดิมขึ้นในราว 300 B.C. ไม่นานขึ้นไป ทั้งนี้เพราะกรีกเข้ามา อินเดียในปี 327 B.C. ¹

นักปราชญ์อีกพวกหนึ่งว่ารามายณะน่าจะแต่งขึ้นในยุคเดียวกับรัชสมัยของพระเจ้า กาลาโศก ผู้อุปถัมภ์พุทธศาสนา คือในราวพุทธกาลลงไปได้ราวร้อยปีเศษ ศาสตราจารย์ ก็ดกล่าวไว้ในหนังสือว่าควย เรื่องอายุรามายณะว่า รามายณะน่าจะแต่งขึ้นก่อนสมัยพระเจ้า อโศกราวร้อยปี ไซภาษาวรรณคดีของชนชาตินักรบ มีเหตุผลที่ป่าดิมิ (ผู้แต่งตำราไวยากรณ์ สันสกฤตซึ่งมีอายุอยู่ในสมัยพุทธศกได้สองร้อยปีเศษ) ไม่กล่าวถึงชื่อบุคคลในรามายณะ แต่ กล่าวถึงบุคคลในมหาภารตะ ซึ่งถ้ารามายณะเกิดขึ้นในระยะนั้นแล้วคงต้องกล่าวถึง ²

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้เป็นความเห็นของนักปราชญ์ฝ่ายที่เห็นว่า รามายณะแต่งขึ้นภายหลัง พุทธกาล

นักปราชญ์อีกกลุ่มหนึ่ง ³ มีศาสตราจารย์ อาเซอร์ แมคดอนเนล (Arthur Macdonell) ผู้แต่งเรื่อง A History of Sanskrit Literature ศาสตราจารย์

¹ A.A. Macdonell "Ramayana," Encyclopedia of Religion and Ethics, 575.

² เสรีบุรโกเศศ (พระยาอนุমানราชชนนี), เรื่องเดิม, หน้า 16 - 7.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 13 - 6.

จาโคปี ผู้เขียนเรื่อง Das Rāmāyana และ ม. กฤษณาจารย์ ผู้แต่งเรื่อง A History of the Classical Sanskrit Literature ได้แสดงความเห็นว่าเรื่องรามายณะน่าจะสำเร็จรูปก่อนพุทธกาล โดยอ้างหลักฐานทางการเมืองมาประกอบหลายประการ เสรีบริโกเศศได้รวบรวมไว้ในหนังสืออุปกณ์รามเกียรติ์ว่าดังนี้คือ

1. รามายณะวาลมิกีก้าวถึงเมืองต่าง ๆ ซึ่งเป็นเมืองใกล้เคียงกับอโยธยา แต่มิได้กล่าวถึง ปาฏลิมุตร ¹ ซึ่งเป็นเมืองสำคัญเลย จึงสันนิษฐานว่า วาลมิกิกจะแต่งรามายณะขึ้นในขณะที่ยังมิได้สร้างเมืองปาฏลิมุตร มิฉะนั้นแล้วคงจะต้องเอ่ยถึงเป็นแน่ ²
2. แคว้นโกศลในสมัยพุทธกาลแบ่งเป็น 2 แคว้น คือ อุตตรโกศลมีราชธานีอยู่ที่สาวัดดี ³ ทักษิณโกศลมีราชธานีอยู่ที่อโยธยา หรือสาเกต แต่ในรามายณะวาลมิกีก้าวถึงอโยธยาในฐานะเมืองหลวงเมืองเดียวของแคว้นโกศลโดยตลอด และไม่เคยใช้ชื่อว่า สาเกต ซึ่งเป็นชื่อใหม่ของอโยธยาเลย แม้ในรามายณะส่วนที่ต่อเนื่องภายหลังก็ใช้คำว่า สาเกต มีใช้เฉพาะในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ศาสนาอื่น และหนังสือซึ่งพวกกรีกเขียน ซอนนี่แสดงว่าวาลมิกิแต่งรามายณะในสมัยที่อโยธยายังเป็นเมืองสำคัญของแคว้นโกศล ยังมีได้ถูกทิ้งร้างไป ทั้งนี้มิได้รวมถึงการแต่งเติมตอนท้ายของเรื่องซึ่งกล่าวว่า พระรามมอบราชสมบัติให้พระราชนิโอรสทั้งสอง โดยให้พระกุศกรองเมืองกุศาวดี (กุสินารา) แห่งทักษิณโกศล และพระลวครองเมืองศราวัดดี (สาวัดดี) แห่งอุตตรโกศล ส่วนอโยธยาถูกทิ้งร้าง

¹ พระเจ้าอชาตศัตรู โปรดให้สร้างเป็นเมืองหน้าด่าน เพื่อป้องกันพวกวัชชี ในปี พ.ศ. 63 และได้กลายเป็นเมืองหลวง ในราว พ.ศ. 143 สมัยพระเจ้ากาโลวโส กปัจจุบันเรียกว่า "ปัตน"

² นักปราชญ์อีกพวกหนึ่งแย้งว่า ถ้ามรามายณะเป็นเรื่องปรัมปราครั้งก่อนสมัยพุทธกาล และมาได้รับการรวบรวมเขียนขึ้นในสมัยหลังพุทธกาล ก็ไม่น่าจะมีความจำเป็นที่จะต้องเอ่ยชื่อเมืองใหม่ ๆ ในสมัยพุทธกาล ช้าเมืองปาฏลิมุตรยังเป็นเมืองพุทธศาสนาอีกด้วย

³ ปัจจุบันคือเมือง สะเทมะเทต (Sahet Mahet)

3. รามายณะกาดแรก แยกถึงเมืองมิดิลา และวิศาลว่าเป็นเมืองแฝด ซึ่งมีผู้ครองคนละคน แต่ในสมัยพุทธกาลเมืองทั้งสองนี้ถูกรวมเป็นเมืองเดียวกันชื่อว่า ไวศาลี ขอนี้แสดงว่า รามายณะเกิดขึ้นตั้งแต่ก่อนพุทธกาล ในขณะที่เมืองทั้งสองยังมีได้ถูกรวมเข้าด้วยกัน

4. หนังสือมหาวงศ์ เล่ม 1 วิชาภิเชกปริจเฉท 7 กล่าวว่าในสมัยต้นพุทธกาล พระวิชัยไปตีลังกา ซึ่งในสมัยนั้นหรือก่อนนั้นชาวมัธยมประเทศเข้าใจว่าเกาะลังกาเป็นที่อยู่ของพวกกรากษส รามายณะมีได้กล่าวถึงเรื่องพระวิชัยไปตีลังกาเลย แสดงว่ารามายณะเกิดขึ้นก่อนเหตุการณ์ดังกล่าว ¹

5. ในราวต้นพุทธกาล พวกอารยันได้แยกอำนาจลงไปทางอินเดียตอนใต้ถึงกับตั้งเป็นอาณาจักรใหญ่ คืออาณาจักรอันธระ อยู่ระหว่างแม่น้ำโคทาวารีและแม่น้ำกฤษณา ส่วนรามายณะนั้นกล่าวถึงดินแดนทางภาคใต้วามีลักษณะเป็นป่าดง เป็นที่อยู่ของชนชาวป่า ชาวเขา ซึ่งสมมุติให้เป็นพวกลิง พวกหมี แสดงว่ารามายณะเกิดขึ้นก่อนที่ชาวอารยันจะลงไปตั้งอาณาจักร อันธระ คือ เกิดก่อนพุทธกาลนั่นเอง ²

๒. แมคคอนแนลด์ ให้นำเอาความเห็นของจาโคบีเกี่ยวกับการสันนิษฐานอายุของรามายณะมาแสดงไว้ใน Encyclopedia of Religion and Ethics เรื่อง "รามายณะ" ว่าถ้าพิจารณาในคานภาษาแล้ว ปรากฏว่ารามายณะเขียนด้วยภาษาสันสกฤต และในเมื่อรามายณะเป็น popular epic จึงสมควรเชื่อได้ว่ารามายณะจะต้องได้รับการร้อยกรองขึ้นในสมัยที่ภาษาสันสกฤตเป็นภาษาพูดของมหาชน จาโคบีอ้างหลักฐานต่อไปว่า ในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราชนั้นภาษาที่ใช้จารึกหลักศิลาต่าง ๆ เป็นภาษาถิ่นซึ่งคล้ายภาษาบาลี

¹ ผู้เขียนเห็นว่า เหตุผลข้อนี้อ่อนมาก เพราะไม่เห็นมีความจำเป็นอะไรที่จะต้องกล่าวถึงเรื่องพระวิชัยไปตีลังกาในรามายณะด้วย

² ผู้เขียนคิดว่า เหตุผลทั้ง 5 ข้อที่แสดงมานี้ เป็นการยึดประวัติศาสตร์ฝ่ายเดียว มิได้คำนึงถึงนิยายเรื่องพระรามเดิมซึ่งยังมิได้รวบรวมเป็นรามายณะว่าเป็นเรื่องเก่าแก่ ซึ่งอาจจะมียุคก่อนทั้งที่นักปราชญ์กลุ่มแรกสันนิษฐานไว้ แล้วมีกวีมารวบรวมขึ้นภายหลัง

ไม่ใช้ภาษาสันสกฤต แม้ในสมัยพุทธกาลพระพุทธเจ้าก็ทรงเทศน์ด้วยภาษาพื้นเมือง แสดงว่า
 ในสมัยพุทธกาลภาษาสันสกฤตไม่ใช้ภาษาพูดของคนทั่วไปแล้ว ฉะนั้นภาพเรื่องราวรามายณะ
 ควรจะได้รับการร้อยกรองขึ้นตั้งแต่สมัยก่อนพุทธกาลซึ่งภาษาสันสกฤตยังเป็นที่ใช้พูดและเขียน
 กันอยู่

ข้อนี้อาจแย้งได้ว่า ภาษาสันสกฤตแม้จะไม่ได้ใช้ในราชสำนักหรือในชีวิตประจำวัน
 ของคนทั่วไปก็ตาม แต่ในแง่ของวรรณคดีแล้วยังคงใช้ภาษาสันสกฤตอยู่ ก็ยังเห็นได้ว่ามีกวี
 ในสมัยหลังพุทธกาลได้แต่งภาพซึ่งใช้ภาษาสันสกฤต เช่น อิศวโรเมกวีชาวพุทธ ได้แต่งเรื่อง
 พุทธจริตขึ้นในสมัยต้นคริสตศตวรรษที่ 2 ซึ่งเป็นสมัยหลังพุทธกาล นอกจากนั้นบรรดาละคร
 ต่าง ๆ กวีแต่งให้ตัวละครบางตัวใช้ภาษาสันสกฤตโดยมิได้คำนึงถึงภาษาของคนทั่วไปเลย

อาจประมวลข้อสันนิษฐานเรื่องอายุของรามายณะของทั้งสองฝ่ายให้ยุติลงได้โดยย่อ
 ดังนี้คือ รามายณะส่วนเดิมคือ กาดที่ 2 - 6 นั้นวางมีก็แต่งขึ้นในราวกลางศตวรรษที่ 4 B.C.
 (หรือในราวปลายพุทธกาล) ส่วนกาดที่ 1, 7 ซึ่งเป็นส่วนเดิมนั้น สันนิษฐานว่าเกิดขึ้นใน
 ระหว่างศตวรรษที่ 2 B.C. - ศตวรรษที่ 2 A.D. ¹ (หรือตรงสมัยอวตาร คือระหว่าง
 พ.ศ. 220 - ๕60) จาโคบีประมาณวาระรามายณะสำเร็จรูปบริบูรณ์ดังปัจจุบันในราว
 พ.ศ. 700 ²

¹ A.A. Macdonell, "Ramayana," *op. cit.*, 576.

² H. Jacobi: *Das Râmâyana*, Bonn, 1893.

อ้างอิงใน กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร, เรื่องพระราม, หน้า 70

2.5 รูปแบบ (form) ของการประพันธ์

2.5.1 ลักษณะโดยทั่วไป

รามายณะได้ชื่อว่าเป็นกาพย์เรื่องแรก (อาทิกาวย) ในวรรณคดีสันสกฤต และเป็นกาพย์ที่ยิ่งใหญ่ (Great Epic)¹ ของอินเดีย

หนังสือประเภทกาพย์ หรือ Epic Poem ต่างจากพวกกาพย์กลอนแสดงความในใจ (Lyric) คือเป็นเรื่องราวภายนอก เช่นพฤติกรรมของวีรบุรุษของชาติ เป็นต้น Epic Poem อาจแยกได้เป็น 2 ชนิด คือ

1. Epic of Growth คือกาพย์ประเภทที่ค่อย ๆ เจริญเติบโตขึ้นโดยธรรมชาติ มีไชยผลงานของกวีคนเดียว หากเป็นผลแห่งวิวัฒนาการและความพอกพูนขึ้นทีละเล็กทีละน้อย โดยเริ่มจากรูปคำวนปาก ซึ่งไม่ทราบว่ามีใครแต่ง เกิดขึ้นในสมัยใด กวีแต่ละคนคือใครกันแน่ ต่อมาเรื่องปรัมปราเหล่านี้ค่อยขยายตัวมากขึ้น และมีกวีคนใดคนหนึ่งได้รวบรวมร้อยกรองชิ้นเป็นบทประพันธ์ซึ่งปรากฏอยู่ในปัจจุบัน เนื้อเรื่องของกาพย์ชนิดนี้โดยมากมักเป็นเรื่องราวของวีรบุรุษที่ปรากฏอยู่ในตำนานปรัมปราของชาติ ประกอบเข้ากับชนบทประเพณีที่ยึดถือกันมาแต่กาลก่อน เนื่องจากประเพณีดังกล่าวมักเกี่ยวข้องกับเทพนิยายประจำชาติ จึงมักมีเรื่องปาฏิหาริย์แทรกอยู่ด้วย ส่วนทำนองแต่งนั้นมีลักษณะคล้ายคลึงกับนิยายลักษณะ (ballad) คือตรงไปตรงมา ซึ่งเป็นลักษณะของวรรณคดีในสมัยเริ่มแรก รามายณะและมหากาพย์ก็จัดอยู่ในประเภท Epic of Growth นี้

¹โดยเรามักกล่าวว่า รามายณะเป็น "มหากาพย์" ของอินเดีย โดยแปลจากคำว่า Great Epic คำว่า มหากาพย์ (มหากาวย) ในวรรณคดีสันสกฤตนั้นหมายถึงกาพย์ 6 เรื่อง ซึ่งนักปราชญ์ในสมัยสันสกฤตแบบแผนไคล้งความเห็นว่า มีลักษณะดีเด่นพร้อมทุกประการ ได้แก่ เรื่อง รชวงศ์ กุมารสมภพ เมณฑุต (ทั้ง 3 เรื่องนี้ของกาดิทาส) กิราคารชุนี (ของ-การวี) คีตปาณฑ (ของมาณะ) และ ไบนชจวิศ (ของศรีธรรมะ)

2. Epic of Art หรือ Artificial Epic คือภาพซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ของศิลปะ เป็นงานประพันธ์ของกวีคนเดียว เกิดขึ้นในสมัยที่การศึกษาได้เจริญก้าวหน้าไปมาก มีแบบแผนทางวรรณคดีเป็นหลักฐานแล้ว ลักษณะส่วนใหญ่คล้ายภาพชนิคแรก กล่าวคือเนื้อเรื่องมักเป็นเรื่องสมัยโบราณ เป็นพฤติกรรมของวีรบุรุษซึ่งยังคงมีอิทธิพลป็นอยู่ ส่วนรูปแบบ หรือทำนอง—แต่งนั้นใช้ถ้อยคำ ส่วนนวนโวหาร อุปมาอุปไมยที่แสดงความโอ้อวดเพื่อให้อุบายเหมือนของโบราณ ภาพชนิคนี้ดูเป็นของเทียมไม่สละสลวยเหมือนภาพที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติ¹

ในวรรณคดีสันสกฤต Artificial Epic เกิดขึ้นในระยะต้น ๆ คริสตศักราช ทั้งนี้ เพราะมีภาพของอัสวีโฆ² และของกาลิทาส³ ปรากฏอยู่หลายเรื่องด้วยกัน ภาพชนิคนี้ยึดแก่นกลาง (central theme) ของเรื่องเป็นสำคัญ ไม่มีการกล่าวถึงเรื่องแทรกที่นอกเหนือไปจากแก่นของเรื่องเลย ทุกสิ่งทุกอย่างที่หยิบยกมาบรรยาย หรือพรรณนาจะต้องสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับแก่นสำคัญของเรื่องนั้นเสมอ

นักวรรณคดีวิจารณ์ของสันสกฤตได้วางหลักเกณฑ์ของ Artificial Epic ที่จัดว่าเป็นมหากาพย์ (มหากาพย์) ว่าจะต้องมีลักษณะดังนี้คือ

- (1) จะต้องมีความยาวเพียงพอ และแบ่งออกเป็นบท (สุรค)
- (2) แก่นของเรื่อง (theme) จะต้องมีความสำคัญและใหญ่ เช่นเรื่องราวของวีรบุรุษ เป็นต้น

¹วิทย์ ศิวะศรียานนท์, วรรณคดีและวรรณคดีวิจารณ์ (พิมพ์ครั้งที่ 3 แก้ไขเพิ่มเติม: พระนคร : สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย 2504), หน้า 103 - 105.

²อัสวีโฆ อยู่ในสมัยพระเจ้ากนิษกะ ซึ่งครองราชย์ในปี ค.ศ. 78 (อัสวีโฆ แต่งภาพ เรื่องพุทธจริต)

³กาลิทาส สันนิษฐานว่า มีชีวิตอยู่ในราว ค.ศ. 400 - 500 สมัยพระเจ้าวิกรมาทิตย์

(3) สิ่งที่จะหยิบยกเอามาพรรณนาจะต้องมีความสำคัญและใหญ่พอกับแก่นของเรื่อง เช่นพรรณนาถึงบ้านเมือง มหาสมุทร หรือขุนเขา มีไชพรรณนาถึงชน สัตว์ และเสียงของนก หรือพรรณนาถึงดอกไม้ เพราะสิ่งเหล่านี้มีสัดส่วนไม่กลมกลืนกับแก่นใหญ่ของเรื่อง แต่ถ้าพรรณนาภาพของอุทยานหรือป่าเขาลำเนาไพรจึงจะใช้ได้ นั่นคือส่วนปลีกย่อยที่ยกขึ้นมาพรรณนานั้นจะต้องมีสัดส่วนที่พอเหมาะและผสมผสานกับแก่นของเรื่องได้เป็นอย่างดี

(4) มาตรการันที่ใช้จะต้องให้เหมาะกับความยาวของเรื่องและลักษณะของแก่นเรื่อง ถ้าเป็นเรื่องยาวเช่นประเภทมหิทธิศาสตร์ หรือปุราณะ ก็จะต้องใช้มาตรการันที่ขยายนัยยาว ¹

กภาพย่เรื่อง รามวงศ์ และ कुमार สมภพ ซึ่งได้รับยกย่องว่าเป็นมหากาพย์นั้นมีลักษณะงดงามหมดจดที่สุดในบรรดากาพย์ทั้งหลาย เป็น Artificial Epic ที่แต่งแต่งในเรื่องท่วงทำนอง การใช้ถ้อยคำ และรูปแบบที่แสดงออกมากกว่าเนื้อเรื่อง

กภาพย่ประเภทใหม่ซึ่งเกิดขึ้นในตอนต้นคริสต์กาลันต่างจากกภาพย่ที่ยิ่งใหญ่ 2 เรื่องเดิมคือ รามายณะ และมหากาพย์ ในข้อที่ว่ากภาพย่รุ่นหลังนี้มีไคแต่งขึ้นเพื่อใช้เล่าเรื่อง แต่ต้องการจะแสดงโวหารที่ไพเราะเพราะพริ้งเป็นพิเศษ เป็นการแต่งที่มิได้เป็นไปตามธรรมชาติ มีผู้เรียกกภาพย่ชนิดนี้ว่ากภาพย่แบบศิลปะประณีต ไม่ใช้ถ้อยคำที่ธรรมดา ตรงไปตรงมา แต่กลับใช้คำสมาสที่ยืดยาว ใช้โวหารแบบวิจิตร พิสดาร ผู้อ่านผู้ฟังจะต้องรู้ภาษาสันสกฤตเป็นอย่างดีจึงจะเข้าใจและรู้สึกไพเราะได้

เวเบอร์ กล่าวว่กภาพย่รุ่นหลังจากรามวงศ์และ कुमार สมภพมีลักษณะที่ห่างไกลออกไปจากกภาพย่กลอนสรรเสริญวีรบุรุษเข้าทุกที จนกระทั่งเขาไปสู่ดินแดนของกภาพย่กลอนที่แสดงความรัก พรรณนาความในใจและกภาพย่กลอนสั่งสอนศีลธรรม ส่วนในด้านภาษาก็ยังวิจิตร พิสดารมากมาย จนกระทั่งเป็นการแสดงความเชี่ยวชาญในเรื่องภาษา ส่วนเนื้อหาของกภาพย่กลับกลายเป็นรองไป ²

¹ C. Kunhan Raja, Survey of Sanskrit Literature, pp. 128-30.

² Albrech Weber, The History of Indian Literature, p. 195.

รามายณะเป็นภาพยทางโลกเป็นเรื่องแรกในวรรณคดีสันสกฤตในสมัยหลังจากสมัย-
พระเวท (Post Vedic Age) ในยุคพระเวทนั้นภาพยกลอนมีแต่เรื่องทางศาสนา เป็น
พวก Vedic poetry ส่วนเรื่องทางโลกนั้นเขียนด้วยภาษาร้อยแก้ว ครั้นสิ้นสมัยพระเวท
พวกกวีได้เขียนเรื่องประเภท epic เป็นภาพยกลอนชิ้นเป็นชนิดแรก¹

เป็นที่ทราบกันดีว่าภาพยที่ยิ่งใหญ่ของอินเดียมี 2 เรื่อง คือรามายณะ กับมหากาภระ
แต่เหตุใดรามายณะจึงได้ชื่อว่าเป็นภาพยเรื่องแรก ทั้ง ๆ ที่ภาพยทั้ง 2 นี้อาจกล่าวโดย
อนุโลมได้ว่าอยู่ในรุ่นราวคราวเดียวกัน ข้อนี้ขอยกคำอธิบายของวินเตอร์นิตซ์ซึ่งเก็บความ
ได้ดังนี้ ข้อแตกต่างที่สำคัญระหว่างรามายณะกับมหากาภระก็คือรามายณะสั้นกว่า และมี
เอกภาพมากกว่า ปัจจุบันนี้รูปแบบ (form) ของมหากาภระแทบจะไม่อาจเรียกว่า
เป็นภาพยที่แท้จริง แต่รามายณะยังคงมีรูปแบบเป็นคำประพันธ์สรรเสริญวีรบุรุษ (heroic
poem) ซึ่งมีท่วงทำนองในการเขียนที่อุดมไปด้วยโวหารเปรียบเทียบ อุปมาอุปไมย
การเล่นคำ เพื่อความไพเราะงดงาม กล่าวคือถึงพร้อมด้วยองค์การ ให้ความสำคัญแก่รูปแบบ
ในการเขียนมากกว่าเนื้อหา²

เซอร์ มอเนียร์ มอเนียร์-วิลเลียมส์ (Sir Monier Monier-Williams)
กล่าวว่า มหากาภระไม่ใช่ภาพย (กาพย์) แต่เป็น อธิศาสตร์ เพราะผู้แต่งหลายคน เป็นการ
รวบรวมคำประพันธ์หลาย ๆ เรื่องเข้าด้วยกัน มีเรื่องแทรกมากกว่า 3 ใน 4 ของเรื่อง
แต่รามายณะเป็นภาพย เพราะแต่งโดยกวีคนเดียว (ไม่รวมส่วนที่เดิมภายหลัง) และแม้จะ
มีเรื่องแทรกต่าง ๆ (episodes) ก็มีได้ทำให้โครงเรื่องเสียไป นอกจากนี้ยังมีรูปแบบ
ในการเขียน และมาตราฉันทแบบง่าย ๆ ถ้อยคำภาษามีลักษณะที่เก๋เกี้ยวเกล้าถูกต้อง เต็มไป
ด้วยการใช้อุปมา (simile) และอุปลักษณ์ (metaphor)³

¹C. Kunhan Raja, *op. cit.*, p. 68.

²Winternitz, *A History of Indian Literature*, pp. 475-6.

³Monier Monier-Williams, *Indian Wisdom* (3d ed.; London: Wm. H. Allen & Co., 1876), pp. 413, 419.

จากข้อความที่ยกมากล่าวนี้เป็นเครื่องยืนยันว่า รามายณะมีลักษณะเป็นกาพย์ (กาพย์) กล่าวคือมีรูปแบบในการเขียนที่แน่นอน ให้ความสำคัญต่อท่วงทำนองเขียนมากกว่าเนื้อหา แต่ไม่สามารถสรุปได้ว่าเป็นกาพย์ชนิดใดโดยแท้

รามายณะแต่งโดยกวีเพียงคนเดียว ทั้งนี้กล่าวโดย tradition ของชาวอินเดีย ว่า วาดมีกัแต่งผู้เดียว แต่ตามหลักฐานที่นักปราชญ์ส่วนใหญ่ยกมานั้นแสดงให้เห็นว่า รามายณะ เป็น epic of growth คือเป็นผลแห่งความพอกพูนขั้นที่ระน้อย ไม่ใช่ผลงานของกวีคนเดียว แต่มีเอกภาพ คือเหตุการต่าง ๆ ล้วนนำไปสู่ central theme อันเดียวกัน

แก่น (theme) ของเรื่อง คือเรื่องชีวิต และการเจริญวัยปรานัยกษของพระราม เพื่อชิงนางสีดาลับคืนมา พฤติการดังกล่าวยังมุ่งไปสู่การทำลายยักษ์และกรุงลงกา

การดำเนินเรื่องเป็นการบรรยายแบบกาพย์กลอน (poetic narration) โดยตลอด แต่ก็มีลักษณะที่เร้าอารมณ์ดูเป็นจริงเป็นจัง มีสีสัน และเต็มไปด้วยชีวิตชีวา ภาพเกี่ยวกับธรรมชาติ กวีได้พรรณนาไว้หลายตอนแล้วไปช่วยความวิจิตรพิสดาร มีความเปรียบเทียบที่คมคาย ภาพของสงครามมีลักษณะแบบเทพนิยายอันโลดโผน ช่างความ- ทารุณโหดร้ายและความกระหายเลือด มากไปช่วยเรื่องอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ เวทมนตร์ คาถา การใช้อาวุธวิเศษ แม้ในสนามรบก็ยังมี การแสดงข้อคิดทางปรัชญาและธรรมะ การบรรยายถึงสภาพบ้านเมือง แสดงถึงความโอ้อา พุ่มเฟื่อย ความวิจิตรตระการตา เช่นภาพของกรุงลงกา และอโยธยา ถากล่าวโดยส่วนใหญ่ของเรื่องแล้ว รามายณะเป็น กาพย์กลอนเนื่องด้วยธรรมชาติ (nature poem) เพราะภาพส่วนใหญ่เป็นภาพนอกเมือง เราจะได้เห็นภาพป่าเขาลำเนาไพรโดยตลอด ตัวละครสำคัญในเรื่องก็ล้วนแต่เป็นผู้ ขานซึ่งในธรรมชาติ ลักษณะดังกล่าวนี้เป็นลักษณะของวรรณคดีโรแมนติคโดยแท้

2.5.2 ฉันทลักษณ์

รามายณะแต่งด้วยฉันทลักษณ์ที่เรียกว่า "โคลก" เป็นจำนวนถึง 24,000 โคลก มีตำนานกล่าวไว้ในรามายณะกาลต์แรกว่าวาลมิกีเป็นผู้ประพันธ์โคลกขึ้นโดยบังเอิญ มีความตอนหนึ่งที่วาลมิกีก้าวแกการีทวาชผู้เป็นศิษย์ ถึงลักษณะของคำสาปแช่งนายพรานซึ่งตนเองกล่าวออกมา แปลว่าดังนี้

"แต่ละบาทมีจำนวนคำเท่ากัน มีจังหวะและเสียง เคนซัคเป็นแบบของคำประพันธ์ชนิดใหม่ ซึ่งเกิดขึ้นเพราะความโศก จึงให้ชื่อว่า "โคลก" " 1

โคลก เป็นฉันทที่ดัดแปลงมาจาก ฉันท อนุชุก ซึ่งเป็นฉันทสมัยยุคเวท ทั้งโคลกและอนุชุก มีบทละ 4 บาท บาทละ 8 พยางค์ หรือบทละ 2 บรรทัด บรรทัดละ 16 พยางค์

	<u>อนุชุก</u>				<u>โคลก</u>			
	0	0	0	0	0	0	0	0
	0	0	0	0	0	0	0	0
	0	0	0	0	0	0	0	0
	0	0	0	0	0	0	0	0
<u>หมายเหตุ</u>	0	หมายถึง	เสียงสั้น	หรือยาวก็ได้				
	0	"	เสียงสั้น (ลหุ)					
	-	"	เสียงยาว (ครุ)					
	0	"	มักใช้เสียงสั้น					
	0	"	"	ยาว				

¹ Valmiki, The Rānayan of Valmiki, Trans., R.T.H. Griffith, p. 20

"With equal lines of even feet,
With rhythm and time and tone complete,
The measured form of words I spoke
In shock of grief be termed a Sloke"

ตัวอย่างโคลง

	1	2	3	4	5	6	7	8
บาทที่ 1	มา	นิ	ษา	ท	ปร	คิษ	จำ	ตุวิ
	-	๖	-	-	๖	-	-	๖
บาทที่ 2	อ	ค	มะ	สา	ศูว	คิระ	ส	มาะ
	๖	๖	-	-	๖	-	๖	-
บาทที่ 3	ยตุ	เกรา	ตจ	มิ	ถู	นา	เท	กั
	-	-	๖	๖	๖	-	-	๖
บาทที่ 4	อ	ว	ชี่ะ	กา	ม	โม	หิ	ทม
	๖	๖	-	-	๖	-	๖	-

พยางค์ที่ 1 ถึงที่ 4 ของทุกบาทจะเรียงลำดับครุ ลหุ อย่างไรก็ได้ แต่ถ้าวเรียงลำดับครุ ลหุ เป็นไปในลักษณะพิเศษที่เรียกว่า วิปูลา แล้วจะกระทบกระเทือน 4 พยางค์ท้ายด้วย

วิปูลา แบบที่ 1

๒	-	๖	-	๖	๖	๖	๖
๒	๒	-	-				

วิปูลา แบบที่ 2

๒	๒	-	-	๖	๖	๖	๒
---	---	---	---	---	---	---	---

วิปูลา แบบที่ 3

๒	-	๖	-	-	-	-	๒
---	---	---	---	---	---	---	---

วิปูลา แบบที่ 4

๒	๒	๒	-	-	๖	-	๒
---	---	---	---	---	---	---	---

ถ้าพยางค์ที่ 1 ถึง 4 เป็นไปในลักษณะปกติ พยางค์ที่ 5 ถึง 8 ก็จะเป็นไปตามกฎ-

เกณฑ์ปกติ คือ

พยางค์ที่ 5 ต้องเป็นเสียงสั้น (ลหุ) เสมอ

พยางค์ที่ 6 ต้องเป็นเสียงยาว (ครุ) เสมอ

พยางค์ที่ 7 บาทที่ 1, 3 เป็นเสียงยาว (ครุ) ส่วนบาทที่ 2, 4 เป็นเสียงสั้น (สุท)

เสมอ

พยางค์ที่ 8 บาทที่ 1, 3 เป็นเสียงสั้น หรือยาว บาทที่ 2, 4 เป็นเสียงยาว หรือสั้น (ถาบาท 1, 3 เป็นเสียงสั้น บาท 2, 4 เป็นเสียงยาว)

พยางค์ที่ 8 ต้องเป็นคำเต็มเสมอ เพราะเป็นคำจบบาท

โคลงทุกบท จะต้องไคความสมบูรณ์ในตัว คือมีทั้งภาคประธานและภาคแสดง

2.6 เรื่องย่อ

พาดกาดท์ "พาด" หมายถึงเด็กอายุตั้งแต่ 1 ถึง 16 ปี¹ พาดกาดท์จึงแปลว่า กาดท์เด็ก เป็นเรื่องราวของพระรามในวัยชุน ก่อนที่จะได้เป็นรัชทายาท กาดท์นี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "อาทิกาดท์" แปลว่ากาดท์แรกนั่นเอง

รามายณะกาดท์นั้นนอกจากจะว่าด้วยเรื่องราวของพระรามในวัยเยาว์แล้ว ยังเต็มไปด้วยการแทรกเทพนิยายของพราหมณ์และนิยายอื่น ๆ มากมาย โดยมากมิได้เกี่ยวกับเรื่องราวของพระราม เรื่องแทรกที่สำคัญ ๆ ของกาดท์ที่ควรกล่าวไว้โดยสังเขปดังนี้คือ เรื่องวาลมีกิลิโคลง เรื่องฤษยศฤงค์ เรื่องฤษยวิสิฐวิวาทกับวิศวามิตร เรื่องสุนทศป เรื่องวามนาวตาร เรื่องกำเนิคของเทพเจ้าต่าง ๆ เช่น การตติเกย เรื่องการเชิญแม่พระคงคาลงมาจากสวรรค์ และเรื่องการกวนน้ำอมฤตของเทวดาและอสูร เป็นต้น นักปราชญ์เห็นพ้องต้องกันว่า พาดกาดท์นี้เกิดขึ้นในระยะเวลาที่พวกพราหมณ์ต้องการจะปฏิรูปศาสนาพราหมณ์ชนเข้ากับศาสนาพุทธ จึงยกย่องให้พระรามกลายเป็นนารายณ์อวตาร การเพิ่มกาดท์นี้เปิดโอกาสให้เจ้าของลัทธิศาสนาพราหมณ์แทรกคติเชื่อดั้งเดิมและเทพนิยายต่าง ๆ ลงไปได้ตามความพอใจ

¹พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, บ่อเกิดรามเกียรติ์, หน้า 865.

ความในพาดถาดแบ่งเป็นบท (สรุป) ได้ 77 บท บทที่ 1 - 4 เป็นอารัมภกถา ไม่เกี่ยวกับเรื่องพระรามโดยตรง ตัวเรื่องที่แท้จริงเริ่มในบทที่ 5 ความในอารัมภกถามีดังนี้

พระฤๅษีวาลมิกีกถาพระนารทฤๅษีว่า มีใครในโลกนี้ที่เป็นคนที่มีความกล้าหาญที่สุด และดีที่สุด พระนารทฤๅษีตอบว่า มีแต่พระรามผู้เดียว วาลมิกิจึงขอให้พระนารทฤๅษีแสดงประวัติของพระรามให้ฟัง เมื่อฟังจบแล้วก็เดินทางกลับอาศรม ระหว่างทางวาลมิกีกิดใจโศกขึ้นได้โดยบังเอิญ เมื่อถึงอาศรมพระพรหมเสด็จลงมาตรัสสั่งให้วาลมิกิใช้โศกนั้นแต่งเรื่องรามายณะ วาลมิกิเข้าฉานเห็นเรื่องรามายณะโดยตลอด แล้วจึงลงมือแต่ง เมื่อแต่งจบแล้ววาลมิกิได้สอนพระกฤษณะและลว โอรสนางสีดาให้ท่องจำ และนำไปสวดในที่ชุมนุมพราหมณ์¹

ต่อไปนี้เป็นความตั้งแต่บทที่ 5 เป็นต้น เก็บความโดยย่อได้ดังนี้คือ

มีพระมหานครชื่อว่าอโยธยา² ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำสรบ ในแคว้นโกศล พระนครนี้ มั่งคั่งบริบูรณ์เป็นเมืองของท้าวทศรถ เชื้อสายอักษราวุฑแห่งสุริยวงศ์ ท้าวทศรถหามีโอรสสืบสันตติวงศ์ไม่³ จึงทรงปรึกษาพระวสีษฐ์ (ผู้เป็นพราหมณ์ผู้โรหิต) พระวามเทพมุนี (ผู้ช่วยผู้โรหิต) พระกาศยปมุนี พระชวลิมุนี และฤๅษีพราหมณ์อื่น เพื่อที่จะประกอบพิธีอัญเชิญ⁴

¹นักปราชญ์สันนิษฐานว่าความในตอนนี้เป็นตอนที่เพิ่มภายหลัง

²รามเกียรติ์เรียกว่า "ทวาราวดี" รัชกาลที่ 6 ทรงอธิบายไว้ในบ่อเกิดรามเกียรติ์ว่าเป็นความเข้าใจผิดว่าเป็นเมืองเดียวกัน ที่จริงเป็นคนละเมือง ทวาราวดีอยู่ในแคว้นคชชระราชภู

³ชาวอินเดียถือเป็นมาปอย่างหนัก เมื่อตายแล้วจะต้องตกนรกขุมบุตร เพราะไม่มีบุตรชายทำพิธีศพให้ ฉะนั้นบุตรชายจึงเป็นขอดปรารถนาของพ่อแม่

⁴ปลอยมาอุปการไปในที่ต่าง ๆ จนครบรอบปีหนึ่ง เมื่อมากลับมาจึงฆ่าบูชาด้วย กษัตริย์องค์ใดทำได้มากเท่าใดก็ยิ่งเป็นการแสดงความเป็นใหญ่ได้เท่านั้น

เพื่อขอโอรส

ฝ่ายสุมนิหาระ นายสารดีโคตรามชาววาทศรตทรงคำริจะกระทำพิธีอัฐเมธ จึง
ทูลให้ทรงทราบถึงเรื่องพระอุษยศฤงค์¹ และทูลแนะนำให้เชิญอุษยศฤงค์มาช่วยทำพิธีขอบุตร
ท้าวทศร จึงให้ไปเชิญพระอุษยศฤงค์กับนางศานตา² มาอโยธยา

พระอุษยศฤงค์ตั้งพิธีปลีกรรมอยู่เชิญเทวดา คนธรรพ์ นักสัทธวิชาธรมายังมณฑลพิธี
แล้วประกาศขอโอรสให้ท้าวทศรต บรรดาเทวดาซึ่งมีพระอินทร์เป็นหัวหน้าได้ทูลขอพระพรหมให้
ทรงสังหารราพณ์³ (ทศกรรฐ์) ซึ่งประพฤติกาลเสีย พระพรหมจึงอยู่เชิญพระนารายณ์ให้อวตาร
เป็นมนุษย์ โดยมาเกิดเป็นโอรสท้าวทศรต⁴

พระประชาบดีทรงส่ง เทวทูต⁵ มาในรูปมนุษย์ ให้นำข่าวทิพยปาสาสมาถวายท้าว
ทศรต ท้าวทศรตทรงแบ่งข่าวนั้นออกเป็น 2 ส่วน ครั้งแรกให้นำนางเกาศัลยาทรงหลังแบ่ง
ออกเป็น 2 ส่วน ให้นำนางโกเกียส่วนหนึ่ง นางสุมิศราส่วนหนึ่ง มเหสีทั้งสามเสวยข่าวปาสาส
นั้นแล้วก็ทรงครรภ์ในเวลาต่อมา

¹ รามเกียรติ์ เรียกฤๅษีกลไกโกฎ (ฤๅษีหน้าเนื้อ) ส่วนฤๅษีอุษยศฤงค์ หรืออัสติสังคันัน
เป็นพ่อของกไลโกฎ

² ในรามเกียรติ์ ใ้แก่นางอรุณวดี

³ รวณ ขอพรจากพระพรหมว่าไม่ให้ตายด้วยมือคนธรรพ์ ยักษ์ หรือรากษส แต่มิได้
ขอให้รอดจากมือมนุษย์

⁴ ไม่กล่าวถึงเรื่องขริวารของพระนารายณ์ลงมาเกิดเป็นโอรสองค์หนึ่งในรามเกียรติ์
รามเกียรติ์ของเรามีรายละเอียดคล้ายรามายณะที่มีพิ

⁵ รูปร่างสูงใหญ่ หน้าแดง ผิวดำ มีขนเต็มตัว แต่งเครื่องทิพยอาภรณ์ มือถือโกฎปาสาส
ผูกชั้นกลางกองไฟในมณฑลพิธี

เมื่อเหล่าเทพทั้งหลายทราบว่าพระนารายณ์จะอวตารไปเป็นพระราม ต่างก็ยินดี
 นึกกันแบ่งภาคไปให้กำเนิดเป็นบริวารของพระราม พระพรหมทรงสร้างชามพวาน¹ ราชา
 แห่งหมี ควการหาว แลวชามพวานออกมาจากพระโอษฐ์ พระอินทร์สร้างพาลี พระอาทิตย์
 สร้างสุครีพ พระพายสร้างทพมาน พระวิศวกรรมสร้างนล พระเพลิงสร้างนิต พระพฤษ์
 บัศสร้างตาระ ท้าวกุเวรสร้างคันธมาถน์ พระพิรุณสร้างสุเสน พระประจันตย์สร้างสรพพะ
 พระอัศวินสร้างเมทะ กับทวิวิท ฯลฯ

ครั้นแลวนางเกาศัลยาก็ประสูติพระราม นางไกเกยประสูติพระภรต นางสุมิตรา
 ประสูติพระลักษมณ์ และพระศัตรุฆน์

อยู่ต่อมาเมื่อพระรามพระชนมายุได้ 16 พรรษา วิศวามิตรมาทูลขอพระรามไปช่วย
 ปราบอสูรซึ่งมารบกวนการบำเพ็ญพรตของพวกฤษี ทศรตไม่ทรงเต็มพระทัยที่จะให้พระรามไป
 แต่ในที่สุกก็ทรงยินยอม

พระราม พระลักษมณ์เดินทางไปกับวิศวามิตร ไปพบเมืองร้าง วิศวามิตรจึงเล่าเรื่อง
 นางคาคก² ยักษ์มีภูมิกินชาวเมืองหมด ช้างยังพาลูกคือมารวิจไปรบกวนฤษีก็สยดมณี จนถูกสาป
 ให้เป็นกา ส่วนมารวิจถูกสาปให้เป็นรากษส³ วิศวามิตรยุให้พระรามฆานางคาคกกา พระราม
 ได้สังหารนางคาคกกา นับเป็นวีรกรรมครั้งแรก วิศวามิตรถวายอาวุธสำคัญมากมาย และสอน
 มন্ত্রสำหรับใช้ในการรบอีกด้วย

ครั้นถึงอุทยานอันเป็นที่ประกอบยัญพิธี วิศวามิตรเล่าว่า ที่นี้เดิมเป็นที่สถิตของพระ-
 นารายณ์นามนาวตาร⁴ ฉะนั้น จึงควรเป็นที่สถิตของพระนารายณ์รามาวตารด้วย

¹ในรามเกียรติ์ ไคแก ชมพพวาน

²ในรามายณะ เรียกว่า คาคกกา หรือ คารกกา ส่วนรามเกียรติ์ของเราเรียกว่า
 นางคากนาสูร ซึ่งคล้ายกับ Gagak Swara ใน ทักษะยัตวีรรม ของมลายู

³อสูรชั้นเลวต่ำกว่ายักษ์

⁴นารายณ์อวตารปางที่ 5 เป็นคนค่อม ปราบท้าวพิไลไคด้วย ย่างสามขุม

เมื่อพระรามได้พักอยู่ที่นั่น มาริฉ กับสุพาทู ก็ยกทัพมาแก้แค้นแทนแม่ คือนางตาราทกา พระรามแฉลงศรไปฆ่าสุพาทู และพวกพราหมณ์ทั้งหลาย ส่วนมาริฉนั้นถูกศรกระเด็นไปร้อยโยชน์ ตกกลงกลางมหาสมุทรและสลับไป

วิศวามิตรทราบข่าวว่า ท้าวชนกผู้ครองมิดิลาจะมีงานใหญ่ คือมีการแข่งขันกัณฑ์พนม หากใครก่งได้ ท้าวชนกจะยกลูกสาวคือนางสีดาให้ วิศวามิตรจึงชวนพระราม พระลักษมณ์ ไปมิดิลา

ระหว่างการเดินทาง พระรามได้ไต่ถามเรื่องราวต่าง ๆ พระฤาษีวิศวามิตรได้เล่าถวายหลายเรื่องด้วยกัน เช่น

ตอนถึงแม่น้ำ โศณ (Sone ในปัจจุบัน) วิศวามิตรได้เล่าเรื่อง กุศิกวงศ์¹ และประวัติของเมือง กานยูกุพช (Kanauj)²

เมื่อถึงฝั่งพระคงคา เล่าเรื่องกำเนิดแม่พระคงคา กำเนิดมหาสาคร และการเชิญพระคงคาลงมาจากสวรรค์

ครั้งถึงเมืองวิศาลา ได้เล่าเรื่องการกวนน้ำอมฤต กำเนิดพระมารุต ตำนานนครวิศาลา (อุชเชนี) และพงศาวดารกษัตริย์นครนั้น วิศวามิตร และสองกุมารได้เข้าไปพักอยู่ในนครนี้ คืนหนึ่งได้รับการต้อนรับจากท้าว สุมิตี เป็นอย่างดี

เมื่อเดินทางต่อไปถึงมิดิลา ก่อนเข้านครมิดิลาได้พบอาศรมที่กลางป่า วิศวามิตรเล่าว่า เคยเป็นที่อยู่ของพระฤๅษีเคาตม (โคตม) และเล่าเรื่องที่พระฤๅษีเคาตมสาปนางอหฺลยา³ ผู้เป็นชานา ซึ่งเป็นที่รักกับพระอินทร์ ให้กินแค้นมอยู่ในอาศรม จนกว่าจะได้ต้อนรับพระราม เมื่อพระรามทราบเรื่องจึงแวะเข้าไปหานางอหฺลยา แลวนางก็หันส่ายไปเป็นชานาของเคาตมตามเดิม

¹ เป็นคณวงศ์ของวิศวามิตร

² อยู่บนฝั่งแม่น้ำคงคา ห่างจากเมือง Cawpore ไปทางเหนือราว 60 ไมล์

³ ในรามเกียรติ์ได้แกนาง กาลอัจนา แต่ไม่ได้ถูกสาปให้กินนม เรื่องกินนมเป็นเรื่องของนางสวาทะ ผู้เป็นลูกสาว

วิศวามิตร พระราม พระลักษมณ์ เข้าพบท้าวชนก ¹ วิศวามิตรได้เล่าเหตุการณ์ต่าง ๆ จนถึงเรื่องพระรามช่วยนางอหฺลยาให้พ้นสาป สถานนทมนี่ผู้เป็นลูกของฤๅษีโคทมกับนางอหฺลยา และเป็นวีโรหิตของท้าวชนก ไคทราบข่าวมารกาก็ดีใจ กล่าวสรรเสริญพระรามและพระวิศวามิตร แล้วก็เล่าถึงเรื่องราวของวิศวามิตรซึ่งเดิมเป็นกษัตริย์ไคมาเพื่อบารมีจนกลายเป็นพราหมณ์

รุ่งขึ้น พระราม พระลักษมณ์ ได้ไปเห็นรัตนชนู ท้าวชนกเล่าประวัติ หรือตำนานของรัตนชนู และกำเนิดนางสีดา เมื่อเล่าจบแล้วพระรามลองยกธนูก็ยกได้งายกาย ครั้นลองงจะขึ้นสาย ธนูก็หัก ท้าวชนกจึงยกนางสีดาให้เป็นชายาพระราม แล้วส่งทูตไปเชิญทศรถมางานอภิเษกพระรามกับนางสีดา

ท้าวทศรถเสด็จจากอโยธยาพร้อมด้วยพระภรต พระศัตรีจัน และพราหมณ์วีโรหิต ครั้นพร้อมกันทุกฝ่ายแล้ว พระฤๅษีสฤษฏ์ ก็แสดงพงศาวดารของพระราม ส่วนท้าวชนกแสดงพงศาวดารลำดับสกุลวงศ์ของพระองค์เอง

ครั้นได้ฤกษ์ก็มีการอภิเษก ² พระรามกับนางสีดา พระลักษมณ์กับนางอุรมิดา (น้องของสีดา) พระภรตกับนางมาถพิวี (ธิดาท้าว กุศัศวัช ผู้เป็นน้องของท้าวชนก) พระศัตรีจันกับนางศรุตกীরตี หรือศรุตเกียรตี (ธิดาท้าวกุศัศวัช)

เมื่อเสร็จงานแล้ว ทศรถพร้อมทั้งโอรสทั้ง 4 และชายา ก็เดินทางกลับอโยธยา ครั้นมากลางทางจึงพบปรศุราม ³ ผู้เป็นพราหมณ์เสถียรฤๅษี ลูกพระชมที่อัคนี มีศรและชวาน

¹ ไม่มีเรื่องพระรามสับตากับนางสีดา อย่างรามเกียรติ์ซึ่งมีความตรงกับรามายณะบทที่ 7

² รามเกียรติ์มีการอภิเษกพระรามกับสีดาผู้เดียวเท่านั้น

³ แปลว่า "รามชวาน" เป็นนารายณ์อวตารปางที่ 6 ไทยเข้าใจว่าเป็นรามสูร เพราะคิดว่าเป็นยักษ์ อันที่จริง ปรศุรามเป็นพราหมณ์ แต่มีฉายาว่า "นัยกษ" คำสันสกฤตแปลว่า "คำ" เพราะปฏิบัติตัวไม่สมเป็นพราหมณ์ มีโทษร้าย ใจคอเหี้ยมโหด ข้อนั้นคงเป็นเหตุให้ไทยเราเข้าใจว่าเป็นยักษ์ เมื่อมาทำรบกับพระราม พระรามไม่ฆ่าเพราะเห็นว่าเป็นพราหมณ์

เป็นอาวูช บิคาของปรศุรามถูกกษัตริย์ฆาตาย จึงคิดแค้นจะฆากษัตริย์ทั้งหมดโลก ครั้นปรศุรามทราบข่าวว่าพระรามกษัตริย์จะจนทักจึงทำให้หลงกษัตริย์พระนารายณ์ซึ่งตกเป็นสมบัติของพระ-
ชมัทธกษัตริย์ ถากงโคกจะสู้กันตัวต่อตัว

ฝ่ายพระรามก็สามารถง และขึ้นศรโคกโดยง่ายคาย แต่มีไคยงปรศุราม เพราะเห็นว่าไม่ควรฆาพราหมณ์ จึงให้ปรศุรามเลือกเอาอย่างหนึ่งว่า จะให้ทำลายทางสวรรค์ (โลกุตรมรรค) ของปรศุราม หรือจะให้ทำลายภูมิทั้งปวงที่ปรศุรามบรรลุแล้ว (โลกุตรผล) ปรศุรามเลือกเอาประการหลัง เพราะถ่าทำลายมรรคแล้วก็จะหมดโอกาสถึงนิพพาน ¹

เมื่อทศรถกลับถึงเมืองไคมีการสมโภชรับรองชายาของโอรสทั้ง 4 ครั้นเสร็จงานแล้วพระภรต กับพระศัตรุฆนจึงไปเยี่ยมพระอัยกา (ตา) ที่เมืองเกกีย (เกกย)

อุโยชยาภกาค มี 119 บท ท้าวทศรถเตรียมการอภิเษกพระรามเป็นยุพราช ฝ่ายนางค่อม-
มันถรา สาวใจของนางไคเกกีย ซึ่งไม่ชอบพระรามอยู่แล้ว ทราบความเข้าก็รีบไปทูลยุยงนาง
ไคเกกีย ใหนางขอให้พระภรตไคตำแหน่งยุพราช และให้เนรเทศพระรามออกไป 14 ปี นาง
ไคเกกียเห็นชอบด้วยในที่สุด และได้ไปขอพรตามท้าวทศรถเคยให้ไว้แกนาง เมื่อครั้งเกิดสงคราม
ระหว่างเทวดากับอสูร ทศรถเป็นผู้ช่วยเทวดา และนางไคช่วยเหลือทศรถไว้ พร 2 ข้อที่
นางขอก็คือ ขอให้พระภรตเป็นยุพราชข้อหนึ่ง และขอให้เนรเทศพระรามออกไป 14 ปี อีก
ข้อหนึ่ง ทศรถจำต้องรักษาคำพูด ดังนั้นพระรามจึงต้องออกไป นางสีดา กับพระลักษมณ์
ขอเป็นผู้ติดตามไปด้วย สุนัทรณะนายสารถีและประชาชนชาวเมืองอุโยชยาพากันไปส่งพระราม

¹ เรื่องปรศุราม รบกับพระรามนี้ ดูเป็นเรื่องแปลกเพราะเป็นการรบระหว่างนารายณ์
อวตารปางที่ 6 กับปางที่ 7 ซึ่งตามปกติแล้ว เมื่ออวตารลงมาทำหน้าที่เรียบร้อยแล้วจะต้อง
กลับคืนสู่สวรรค์ แล้วจึงมีอวตารปางใหม่ลงมา แต่นี่กลายเป็นอวตารปางก่อนพบกับปางใหม่
อาจเป็นความหลงของผู้แต่ง จึงแต่งให้ผิดธรรมเนียมไป

คืนแรกแหวะพักที่แม่น้ำตมสา พระรามจึงชวนให้ชาวเมืองกลับแต่ไม่สำเร็จ ตกกลางคืนขณะ
ที่ชาวเมืองกำลังหลับ ทั้งสามพระองค์พร้อมควยสุมนักระก็หนีข้ามแม่น้ำไปจนถึงชายแดนอโยธยา
จึงให้สุมนักระกลับ

ที่ฝั่งน้ำคงคา พระรามพบกับคုหะ หัวหน้าพราณป่า คุหะจึงเรียให้พระรามข้ามแม่น้ำ
คงคา ไปอาศัยอยู่กับพระฤๅษีภักทวาช ณ ตำบลประยาก ¹ คืนหนึ่ง แล้วเดินทางต่อไปถึง
เขาจิครภูฏ ไต่ไปอาศัยอยู่กับฤๅษีวาลมิกิ ²

ทางอโยธยา ท้าวทศรถได้แต่โศกเศร้าถึงพระราม มีความตรอมพระทัย ³ จนสิ้น
พระชนม์ พระภรต พระศัทรุฆน์ กลับเมืองทราบบว่าพระบิดาสิ้นพระชนม์ พระเชษฐาถูกเนรเทศ
เพราะนางไกเกษี ทำให้พระภรตมีความโกรธแค้น ถึงกับจะฆาตกรรมคาเสีย แต่พระศัทรุฆน์
ห้ามไว้ ส่วนพระศัทรุฆน์ก็จะฆานางมันตรา แต่พระภรตห้ามไว้เช่นกัน

¹ อยู่ตรงที่ลำน้ำคงคา กับขมนามาบรรจบกัน บางทีเรียกบริเวณนี้ว่า ตรีเวดิ
เพราะมีแม่น้ำสรัสวตีมาบรรจบกับแม่น้ำทั้งสองที่ใดกัน ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของ เมืองอาลหะบัด
(Allahabad)

² ความตอนนี้ แยกกับความในบทที่ 1 กาลศที่ 1 ที่ว่าฤๅษีวาลมิกิไม่รู้เรื่องของ
พระราม วาลมิกิเป็นคนนอก แต่ในตอนนี้วาลมิกิเป็นบุคคลในเรื่องที่รู้จักกับตัวพระราม
ซ่อนแสร้งว่ารามายณะในตอนต้นอันเป็นอารมณ์กถาแสดงการแต่งรามายณะนั้น แต่งขึ้น
ภายหลังโดยมุ่งจะสมมุติให้วาลมิกิเป็นผู้แต่ง หากได้ทราบวาลมิกินั้นเป็นบุคคลในเรื่อง
รามายณะเองไม่

³ ทศรถทรงระลึกถึงบาปที่เคยยิงลูกของฤๅษีตามอก และถูกฤๅษีสาปให้ทองตายควย
ความเศร้าโศกถึงลูก เรื่องฤๅษีตามอกนี้คล้ายเรื่องสุวรรณสาม ไม่มีในรามเกียรติ์

พระภคพรหมควยพรหมณ์โรหิตได้จัดการถวายพระเพลิงท้าวทศรถ และทำพิธี
ศราทศพ¹ ตามประเพณี หลังจากนั้นบรรดาอำมาตย์มนตรีก็พร้อมใจกันทูลอัญเชิญให้
พระภคขึ้นครองราชย์ แต่พระภคไม่ทรงรับ และจะขอออกไปเชิญเสด็จพระรามให้กลับมา
ครองราชย์

พระภค พระศักรุณมี นางเกาศัลยา นางไถเกยี่ นางสุมิตรา² พากันออกไปยัง
เขาพิชิตภูตามหาพระรามจนพบ แล้วเข้าไปเล่าความให้ทรงทราบโดยตลอด แล้วพระภค
ก็ทูลเชิญพระรามให้กลับมาครองราชย์ แต่พระรามไม่ยอมรับคำเชิญ ฤๅชวาลีได้ช่วยพวงวิง-
วอน และเกลี้ยกล่อมให้พระรามเปลี่ยนพระทัยแต่ก็ไม่สำเร็จ พระภคจึงขอประหารรอง-
พระบาทไปประดิษฐานไว้เหนือถ้ำทมิฬ ภายใต้เศวตฉัตร แล้วพระภคและพระศักรุณมีเสด็จ
ออกไปถือเพศเป็นโยคีอยู่ที่ตำบลนันทิคราม ชายแดนโกศล เพื่อรอการกลับมาของพระราม

รามายณะกาลตอนนี้เป็นกาดที่ปราศจากโศกเศร้าและเรื่องราวอันพิสดาร เหลือเชื่อ
เยี่ยงกาดอื่น ๆ เรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นออกจะมีลักษณะที่เป็นจริงได้ เช่น เรื่องของ
ความอิจฉาริษยา แย่งความเป็นใหญ่ การออกป่าเพื่อรักษาสัตย์จรรยา การแสดงความจงรัก
ภักดีของภรรยาที่มีต่อสามี ความกตัญญู และความเชื่อฟังของลูกที่มีต่อพ่อแม่ สิ่งเหล่านี้เป็น
เรื่องที่เป็นไปได้ในชีวิตจริง สิ่งที่ถูกเหมือนเกินจริงมีอยู่เรื่องเดียวคือเรื่องความใจกว้าง
ของพระรามและพระภค

อรรถกถา มี 75 บท เป็นกาดที่แสดงถึงชีวิตในป่า ผู้แต่งพาเราละจากโลกแห่งความจริง
เข้ามาสู่ดินแดนแห่งเทพนิยายอันเต็มไปด้วยความมหัศจรรย์ เริ่มต้นด้วยการสงครามการผจญภัย
ของพระรามกับตัวบุคคลในนิยาย หรือพวกภูตผีปีศาจ มีใจความโดยย่อดังนี้ คือ

¹พิธีเช่นสรงวิญญูของผู้ตายด้วยก้อนข้าวซึ่งผสมนม (ปีศาจ) และควยการหลั่งน้ำ
(ครปณ) เป็นประจำวันจนครบ 10 วัน หลังจากวันเผาศพ

²ในรามเกียรติ์ นางสมุทรเทวี (สุมิตรา) ไม่ได้ไปควย

ขณะที่สามกษัตริย์พักอยู่ที่ปญฺจาวตীন มีรากษสีนางหนึ่งชื่อว่า สूरปดชา เป็นน้องสาวของราพณ์ หรือทศกัณฐ์ ได้มาพบสามกษัตริย์ดงสร้งในแม่น้ำโคทาวรี¹ นางสूरปดชาหลงรักพระราม ได้ติดตามไปถึงอาศรม และแปลงตัวเป็นสาวงามเข้าไปเฝ้าพระราม พระรามบอกกับนางว่าพระองค์มีชายนางแล้ว ให้นางไปหาพระลักษมณ์ซึ่งยังเป็นโสดอยู่² พระลักษมณ์ก็ตัดไมตรี นางสूरปดชาโกรธจึงเข้าทำร้ายร่างกายนางสีดาด้วยความริษยา หึงหวงพระลักษมณ์จึงตัดหูและจมูกของนางเสีย นางสूरปดชาโกรธแค้นและอับอาย กลับไปฟ้องพญาชรบผู้พี่ชาย ซึ่งครองเมืองโนชนสถาน พญาชรบพญาทุณณ์ และตรีเศียร³ เสนาบดียกทัพไปรบกับพระราม แต่ทั้งสามตายด้วยศรพระราม นางสूरปดชาจึงข้ามไปลงกา เพื่อฟ้องราพณ์ เมื่อนางไปถึงโคทาวรีถึงความงามของนางสีดา เพื่อยั่วให้ราพณ์อยากได้จะได้ยกทัพไปรบพระราม นอกจากนั้นนางยังแสร้งกล่าวว่าพระรามชมเชยนางโดยที่นางมิได้มีความผิด

ราพณ์ได้ฟังน้องสาวพรรณนาความงามของนางสีดา ก็อยากได้ จึงออกไปหา มาริฉ ซึ่งเป็นโยคีอยู่ในป่า ขอให้ช่วยออกอุบายลักสีดา มาริฉเคยรู้ฤทธิ์พระรามจึงทูลทัดทาน แต่ราพณ์หาฟังไม่ มาริฉจึงจำต้องไปกับราพณ์จนถึงปญฺจาวตীন แล้วก็แปลงเป็นกวางทองไปล่อให้นางสีดาอยากได้ เมื่อนางสีดาวิ่งวอนให้พระรามตามจับกวาง พระรามขัดไม่ได้จึงออก

¹ มาในรูปยักษ์ ไม่ได้แปลงกาย

² ความตอนนี้อยู่กับภาคที่ 1 ที่ว่าพระลักษมณ์อภิเษกสมรสกับนางอุรมลิตา น้องสาวของนางสีดา ข้อนี้แสดงว่าต่างคนละที่

³ ไม่ใช่ชองพญาชรบ เป็นคนละคนกัน ในรามเกียรติ์มีตรีเศียร น้องพญาชรบคนเดียว

⁴ เป็นลูกนางตาททา เคยถูกศรพระรามกระเด็นไปตกกลางมหาสมุทร

ตามขวาง และสั่งให้พระลักษมณ์อยู่เฝ้า เมื่อขวางถูกศรก็ทำเสียงเป็นพระรามร้องไห้ช่วยนางสีดาจึงบังคับให้พระลักษมณ์ให้ตามไปช่วย ครั้นพระลักษมณ์ตามไป ราพณ์ก็แปลงตัวเป็นฤๅษีเข้าไปหาสีดา นางก็ต้อนรับอย่างดี ครั้นแล้วราพณ์ก็แสดงตนและพุกจาเกี่ยวกับนางสีดา นางไม่ตกลงปลงใจ ราพณ์จึงอุ้มนางขึ้นรถเหาะไป

ระหว่างทางไปลงกา นางสีดาได้แต่คร่ำครวญถึงพระราม จนกระทั่งผ่านถ้ำอันเป็นที่อยู่ของนกชฎายุ¹ ชฎายุออกมาขวางทางและรบราพณ์ ชฎายุแพ้ ใ้รับบาดเจ็บ ตกลงยังพื้นดิน² ราพณ์พาสีดาเหาะต่อไป ระหว่างทางนางได้เปลื้องสไบ และอาภรณ์ คือ สายสร้อยและต่างหูทิ้งลงฝากถึงไว้ถวายพระราม ราพณ์พาสีดาไปจนถึงลงกา และพานางชมปราสาทราชฐาน แคนางหาสนใจไม่ ราพณ์จึงเอานางไปไว้ในสวนอโศก³ และให้รากษสีที่คู่และพุกเกลี้ยกล่อมให้นางยอมเป็นชายาของตนให้ได้

ฝ่ายพระรามเมื่อซามาริจแล้วเดินกลับอาศรม พบพระลักษมณ์กลางทางก็ตกพระทัยทรงคิดว่าสีดาจะต้องเป็นอันตรายน ครั้นถึงอาศรมไม่พบสีดา ก็พากันเที่ยวค้นหา เดินทางไปจนพบชฎายุ ชฎายุบอกข่าวสีดาแล้วก็ตาย พระรามจัดการเผาศพแล้วเดินทางต่อไป ได้พบรากษสีคนหนึ่งชื่อ อโยมุขี⁴ นางอโยมุขีตรงเข้ากอดพระลักษมณ์ เลยถูกพระลักษมณ์ตีค้อน หูและต้นขา รากษสีหนีไป

¹รามเกียรติ์เรียกว่า "สคา यु"

²ไม่มีเรื่องชฎายุถูกราพณ์ขว้างด้วยแหวนสีดา อย่างในรามเกียรติ์ แต่ชฎายุถูกราพณ์เอาพระขรรค์ตีปีก ตีน และแทงสีข้าง บาดเจ็บตกลงยังพื้นดิน เรื่องทศกัณฐ์ออกแหวนสีดา ขว้างสคา यु มีเค้าความคล้ายหิเกะยัคศรีราม ที่ว่าสีดาเทวี่ทิ้งแหวนลงไปในปากนก จคา यु เพื่อเป็นเครื่องแสดงว่ามหาธรรมาณะลักพานางมา

³เป็นคนไม้ชนิดหนึ่ง ไทยเรามาเรียกว่าต้นโศก ความจริงชื่อ อโศก

⁴รามเกียรติ์เรียกว่า "ยักมุขี" หรือนาง "อักมุขี"

สองกษัตริย์พอบอสุริย์ชื่อ กพนธ¹ กพนธได้เล่าเรื่องของตนให้พระรามฟังว่าเดิมตนชื่อ หนุ เป็นธูภพระศรี ได้รับพรจากพระพรหมให้อายุยืน จึงกำเริบไปรบกับพระอินทร์ ถูกพระอินทร์เอาวัชระตีขาดทั้ง 2 ข้าง และตีศีรษะลงไปในตัว แล้วยังถูกสาปว่าให้มีแขนยาว เพื่อกวาดส้วกเข้าปาก เมื่อได้พบพระรามจึงจะพ้นทุกข์ พระรามจัดการเผากพนธ กพนธคืนร่างความคงแก่ แล้วยังให้พระรามไปพบสุครีพ² ซึ่งถูกพาลีเนรเทศออกมาอยู่บนเขามลัยใกล้เขาฤๅษมฤก ริมฝั่งปัมปา และแนะนำว่าให้วานสุครีพช่วยหาสีดา พระรามเดินทางไปตามที่กพนธให้ ได้พบนางโยคีชื่อ สรรวรี (ศรวรี) นางเป็นผู้บอกทางคอบให้พระรามมุ่งตรงไปเขาฤๅษมฤก

กษัตริย์กาถ มี 67 บท กาดกษัตริย์ชื่อเมืองของพญาสุครีพ คือเมืองกษัตริย์³ เป็นตอนที่ว่าด้วยเรื่องราวของสุครีพผู้เป็นพันธมิตรของพระรามเสียเป็นส่วนใหญ่ เก็บความโดยย่อได้ดังนี้คือ

สุครีพได้เห็นสองกษัตริย์เข้ามาใกล้เขาฤๅษมฤก ก็สำคัญว่าเป็นผู้สิ้นชาวของพาลี พญาพาลีจึงใช้ให้คนทั้งสองมาฆ่าตน จึงเรียกหนุมานให้เตรียมบริวารไว้ต่อสู้ แลสุครีพก็ใช้ให้หนุมานออกไปเจรจา หนุมานได้ไปพูดคุยกับพระราม ต่างได้เล่าเรื่องของตนสู้กันฟังด้วยอัธยาศัยไมตรี แลหนุมานก็รับพระรามพระลักษมณ์ไปพบสุครีพที่เขามลัย พระรามกับสุครีพได้กระทำสัตย์สาบานเป็นพันธมิตรกัน และต่างฝ่ายต่างรับจะช่วยอุระของกันและกัน พระรามรับจะไปฆ่าพาลี และสุครีพก็รับว่าจะช่วยติดตามหาสีดาและสังหารราพณ์ สุครีพได้ถวายเครื่อง-

¹รามเกียรติ์เรียกว่า "กุมพล" ตัวสูงใหญ่ราวกับภูเขา มีขนเต็มตัว ไม่มีหัวและคอ ปากกว้าง พันธุ์ใหญ่ ตั้งอยู่ตรงบริเวณทอง มีตาใหญ่ตาเดียวอยู่ตรงหน้าอก แขนยาว

²สุครีพถูกพาลีผู้พี่ชายแย่งนางรุมมา ซึ่งเป็นเมียของตนเสีย

³รามเกียรติ์เรียกว่า "ชัคชิน"

ประทับของนางสีดาที่ทำหล่นไว้ แล้วเล็ดถึงเหตุที่ตนถูกพาลีเนรเทศให้พระรามฟัง แล้วขอให้พระรามลองกำดั่งใหญ่ เพราะสุครีพเกรงว่าจะสู้พาลีไม่ได้ พระรามก็จับโครงกระดูกทนต์¹ ซึ่งกองอยู่ริมเขาฤๅษมฤกษ์ขึ้นโยนไปสับโยชน์ สุครีพก็ยังขอให้ยิงตนรัง 7 คนให้ทะลุ พระรามก็แฉลงศรทะลุตนรังทั้ง 7 แล้วยังทะลุเขาฤๅษมฤกษ์ไปอีก สุครีพจึงแน่ใจในฝีมือของพระราม และขอเชิญพระรามไปปราบพาลีในวันนั้น เมื่อพระรามแฉลงศรถูกพาลี ก่อนที่พาลีจะตายได้ขอให้สุครีพยกโทษให้ และขอฝากองค² และนางคารา³ ้วย

พระรามจัดการราชาภิเษกสุครีพเป็นราชาปกครองนครกษัตริย์ สุครีพตั้งองค² เป็นอุปราช ขณะนั้นเป็นฤดูฝนไม่เหมาะที่จะเดินป่า พระราม พระลักษมณ์ จึงพักอยู่ในถ้ำที่เขาปรศรวัน ซึ่งเป็นเขาที่อยู่ในเทือกเขามลัย หรือมลายวัน

สุครีพมิ่วเพลิกเพลิดหลงใหลในความสุขสบายจนลืมสติปัญญา หนุมานต้องเข้าไปเตือนสุครีพจึงสั่งให้หนุมานจับพล ฝ่ายพระรามก็ให้พระลักษมณ์เข้าไปเฝ้าสุครีพ พระลักษมณ์ไดกล่าวบริภาษอย่างแรงจนนางคาราซึ่งตกเป็นเมียสุครีพต้องเป็นผู้ไกลเกลี้ย พระลักษมณ์กับสุครีพจึงออกมาเฝ้าพระราม แล้วสุครีพก็ประชุมพลวานร และแบ่งปันหน้าที่ให้แยกย้ายกันไปค้นหาสีดาคนละทิศ กล่าวคือ ให้วันทกุมพลไปทิศตะวันออก องค²กุมพลไปทิศใต้ มีหนุมาน ชมพูพาน นิล และพญาวานรอื่น ๆ อีก 12 คนไปค้วย ให้สุเชนกุมพลไปทางทิศตะวันตก ศคพลกุมพลไปทิศเหนือ

¹ รามเกียรติ์เรียกว่า "ทนต์"

² เป็นลูกพาลีกับนางคารา ไม่ใช่ลูกพาลีกับนางมณีโศทัยอย่างรามเกียรติ์

³ เป็นลูกสาวของวานรชื่อสุเชน เป็นแม่จริง ๆ ขององค² ไม่ใช่ นางที่พระอินทร์ฝากพาลีไปให้สุครีพ แล้วพาลีแย่งเอาอย่างรามเกียรติ์ เมียสุครีพที่พาลีแย่งเอาคือ นางรุมมา

กองทัพที่ไปทางทิศใต้ ซึ่งมีองค์คุมไปกับหมุาน และทหารที่เฝ้าคนตามเทือกเขาวันชัย พบสุรคนหนึ่ง ¹ องค์ผาอสุรแล้วเดินทางต่อไปถึงป่าสัปดาห์บรรณ เขาถ้ำต่าง ๆ จนไปถึงสวนของพานพ อยู่ระหว่างเขา มีปราสาทฐานางคงาม พบนางสัปดาห์ประภา นางเลวาวที่นั่นเป็นที่ที่สุรมั ² เนรมิตไว้ เป็นที่อยู่ แต่สุรมัถูกพระอินทร์สังหารเพราะบังอาจไปรักกับนางอัปสรชื่อ เหมมา ³ พระพรหมจึงประทานสถานที่นี่แก่นางเหมมา และให้นางเป็นคนเฝ้าสวน หมุานเล่าถึงกิจธุระที่ตนมีอยู่ให้นางฟัง นางเต็มใจที่จะพาพวกวานรออกจากเมืองมยะนี้ ครั้นพาไปถึงฝั่งทะเลแล้วก็ไม่ทราบว่าจะไปทิศทางใดต่อ บังเอิญ พญาสัมปาทิ ⁴ ไฉไลออกมาจากถ้ำ บอกข่าวสัปดาห์ และชี้ทางไปลงกาให้ แต่ไม่มีใครเหาะข้ามมหาสมุทรได้ หมุานจึงขึ้นยอดเขามเหธรแล้วถึบยอดเขาเหาะทยานข้ามมหาสมุทรไปลงกา

สมุทรกาณฑ์ มี 68 บท กาดต้นเป็นกาดต้นแห่งความงาม เพราะมีพรรณนาโวหารที่ไพเราะ ประกอบด้วยเรื่องทำนองนิยายมากกว่ากาดอื่น ๆ มีลักษณะที่เรียกว่าโรแมนติค ซึ่งชาวอินเดียนิยมว่าเป็นสิ่งที่ไพเราะที่สุดเสมอ

เริ่มตั้งแต่หมุานเหาะข้ามมหาสมุทร พระสมุทรประสงค์จะช่วยหมุาน จึงบอกให้ดูเขาไมนากระซึ่งอยู่กลางทะเลผุดขึ้นมาเป็นที่ให้หมุานหยุดพักก่อน แต่หมุานบอกว่าพักไม่ได้ ต้องรีบตรงไป ระหว่างทางหมุานไคถูกลงอุทธีหลายต่อหลายครั้ง เช่นครั้งแรกถูกนางสุรสา มารคาแห่งนาคทั้งหลาย แปลงตัวเป็นยักษ์ขึ้นตัวสูงใหญ่ขวางทางหมุานไว้ และทำให้หมุาน

¹ในรามเกียรติ์ เรียกว่า "ปักหลัน"

²ในรามเกียรติ์ เรียกว่า "มายัน"

³ในรามเกียรติ์ เรียกว่า "บุษมาลี" นางเป็นผู้เล่าให้หมุานฟังเอง

⁴พญาชฎาญ รามเกียรติ์เรียกว่า "สัมปาทิ"

เข้าปาก หนุมานคิดว่าหากลับจะมาให้กิน นางยักษ์ก็ไม่ฟังอำปากจะกิน หนุมานทำตัวโศก
ให้กับปากทุกครั้ง จนนางยักษ์อำปากกว้างถึงที่สุดได้ 1000 โยชน์ หนุมานกลับทำตัวเป็นเมฆ
ก่อนเท่านั้นหัวแม่มือ สอดเข้าปากและออกมาโดยนางยักษ์ไม่รู้ตัว ในที่สุดนางก็ยอมแพความ-
ฉลาดของหนุมาน และอนุญาตให้หนุมานไปได้ ¹

หนุมานไปพบนางผีเสื้อสมุทรชื่อสังกาศ มีฤทธิ์ ถ้าขโมยเงินใครได้ก็สามารถยึดตัวได้
นางผีเสื้อขโมยเงินหนุมานไว้ได้ หนุมานเข้าปากนางแล้วแหงท้องออกมาได้ เหาะไปลงที่ใกล้
นครลงกา ² ครั้นเวลาค่ำจึงเนรมิตตัวให้เล็กเท่าแมวแล้วเข้าไปในลงกา ได้พบกับเสื้อเมือง ³
ปราบเสื้อเมืองแล้วหนุมานค้นหาสีดาจนทั่วลงกา ในที่สุดไปพบนางสีดาที่สวนอโศก มีรากษสี
คุมอยู่ นางสีดาอยู่ในสภาพที่เศร้าหมอง หนุมานแฝงตัวอยู่บนต้นอโศก พอที่ราพดั่งสวน
มาเกี่ยวนางสีดา นางไม่ยินยอม ราพจึงต้องถลัน ถอนกลับไปโศกนางสีดาไว้ว่า ภายใน
เวลาอีก 2 เดือนถ้ายังไม่ยอมเป็นชายาของตน นางจะถูกตัดออกเป็นชิ้น ๆ เพื่อทำเป็น
อาหารเสี้ย เมื่อราพถลันไปแล้ว รากษสีหนึ่งเป็นผู้คุมก็ช่วยกันค้ำว่านางสีดา นางศรีธัญญา
ซึ่งเห็นใจสีดาได้เล่าความนี้จึงแสดงว่า พระรามจะมีชัยให้นางสีดาฟัง นางสีดารู้สึกดีใจ
แต่ครั้นแล้วก็คิดจะผูกคอตาย หนุมานจึงเอ่ยถึงพระนามพระรามพร้อมทั้งพรรณนาความเกี่ยวกับ
พระราม สีดาได้ยินก็ดีใจ และเห็นหนุมานเข้ามาถวายบังคม ซึ่งขณะนั้นรากษสีที่เฝ้าอยู่
หลับกันหมด แล้วหนุมานก็เล่าความโดยละเอียด พร้อมทั้งถวายแหวนของพระราม ⁴ และขอรับ

¹ไม่มีในรามเกียรติ์

²ในรามเกียรติ์ก่อนที่หนุมานจะถึงลงกาได้ไปลงอศุทธิกับพระนารทฤๅ แต่ใน
รามายณะไม่มี และรามเกียรติ์มีเรื่องหนุมานพบนางผีเสื้อสมุทร

³"อากาศตะไอลย" ในรามเกียรติ์

⁴รามเกียรติ์ พระรามให้หนุมานเอาแหวนของนางสีดาซึ่งทศกรร ์ถอดขว้างสลาย

ตัวนางกลับไปช่วย นางสาวไม่ยอม เพราะไม่ปรารถนาให้ชายใดและต้องตัวนางอีก นาง
ได้ส่งความไปถึงพระราม ¹ และฝากศิราภรณ์หนึ่งไปถวายพระราม แล้วทูลมานักถา
นางสีคากลับ

ก่อนออกจากดงกาทูลมานแกลงหักต้นไม้ในสวน และฆ่าเสนาบดีและโอรสราพณ์
ที่ชื่อว่า อักษกุมาร ² ราพณ์ให้อินทร์จิตออกไปจับทูลมานมาโคกควยวิธีแฉลงศรนาศมาตีไปมัด
ทูลมานโคกทูลให้ราพณ์คืนสีคา แต่ราพณ์โกรธสั่งให้ฆ่าทูลมาน แต่พิเภกกล่าวทัดทานเพราะ
เห็นว่าทูลมานมาในฐานะทูลซึ่งมาเจรจา หากฆ่าเสียก็จะผิดประเพณี ราพณ์จึงตกลงให้เอา
ไฟจุดหาง ³ เมื่อไฟติดหางแล้วทูลมานจึงเผลอดงก และไปค้ำไฟที่หางในมหาสมุทร ⁴
แล้วจึงเหาะกลับไปหาองคตและวานรอื่น ๆ ที่เชิงเขามเหศวร เล่าความสู้กันฟังแล้วพากัน
ไปเฝ้าพระรามที่เขาปรศวัน ทูลมานถวายศิราภรณ์ของนางสีคา พร้อมทั้งกราบทูลเรื่องราว
โดยละเอียด

¹นางสีคาเล่าถึงเหตุการณที่อยู่มิฝั่งแม่น้ำมถากินี อันเป็นความหลังระหว่างนาง
กับพระรามเพื่อให้ทูลมานนำไปเล่าให้พระรามฟัง พระรามจะได้เชื่อว่าทูลมานได้พบ
นางสีคาจริง ในรามเกียรติ์ สีคาไม่ได้ฝากซองที่ระลึก หรือเล่าความหลังให้ทูลมานฟัง

²"สหัสกุมาร" ในรามเกียรติ์

³รามเกียรติ์ มีวิธีฆ่าทูลมานหลายอย่างด้วยกันเช่น ใสกรรอกคำ ใหชางแวง
พันแวง ฯลฯ แล้วทูลมานบอกให้เอาไฟเผา ไม่ใช่ความคิดของราพณ์อย่างในรามายณะ

⁴ในรามเกียรติ์ ทูลมานค้ำไฟที่หางไม่ได้ลงไปหาฤๅษีโคกม พระฤๅษีให้ค้ำ
ควยนำบนอย

สุครีพเมื่อเห็นพิเภกมากก็ไต่ถามจนไต่ความแล้วจึงเข้าไปทูลพระราม พระรามทรง
ปรึกษาเหล่าวานรว่าสมควรรับพิเภกไว้หรือไม่ หนุมานผู้เดียวเห็นว่าควรรับไว้ พระราม
เห็นด้วยและเสด็จไปรับพิเภกที่ริมฝั่งทะเล ครั้นแล้วสุครีพกับหนุมานก็ปรึกษาพิเภกว่า
จะยกทัพข้ามไปลงกาได้อย่างไร พิเภกบอกว่ให้พระรามขอความช่วยเหลือจากเทพสาคร
หรือพระสมุท¹ พระสมุทก็จะช่วย เพราะท้าวสัครราชบรรพบุรุษของพระรามเป็นผู้
ให้กำเนิด "สาคร" สุครีพจึงไปกราบทูลพระราม พระรามเสด็จมาจัดตั้งพิธีปลีกรรมขอทาง
เดินข้ามไปลงกา

ฝ่ายสารทูลผู้สืบข่าว เห็นพลวานรยกมายังชายฝั่งทะเล จึงรีบนำความไปทูลราพณ์
ราพณ์โศกเศร้าไปเจรจากับสุครีพ ให้สุครีพยกทัพกลับถิ่นกินธ แต่สุกจะถูกจับตัวไว้

พระรามเข้าประกอบพิธีต่อไปอีก 3 วันก็ไม่เห็นพระสมุทขึ้นมา จึงทรงแฉดงศร
พรหมาศรโหน้ำทะเลแห้ง พระสมุทจึงขึ้นมาเฝ้าและทูลขอประทานโทษว่าไม่สามารถแหวก
น้ำทะเลให้เป็นช่องทางเดินได้ แต่ถาพระรามจะให้ทหารจงถนนข้ามไปก็จะช่วยทำให้
คลื่นสงบและคอยดูแลสัตว์น้ำมิให้มารบกวน จนกว่าจะจงถนนเสร็จ ส่วนผู้อำนวยกาจถนน
ก็คือณล² ซึ่งเป็นลูกพระวิศวกกรรม เมื่อพระสมุททูลความทั้งหมดนั้นก็ทูลลากลับไป

พญาวานรณลได้รับบัญชาให้เป็นแม่กองจัดการจงถนนกินเวลา 5 วันจึงเสร็จ พิเภก
และเสนายักษ์ทั้ง 4 เป็นผู้นำทัพวานรไปยังเมืองลงกา³

๑ ในรามเกียรติ์ ไม่มีเรื่องขอความช่วยเหลือจากพระสมุท

๒ คือ นิลพัท ในรามเกียรติ์ เป็นลูกพระกาฬ การจงถนนในรามเกียรติ์ หนุมาน
เป็นตัวสำคัญ แต่รามายณะ หนุมานไม่มีส่วน

๓ ไม่มีตอนที่สำคัญ 3 ตอน ซึ่งโขนชอบเล่น คือ

- ตอนเบญจกายแปลงเป็นสีกา หรือที่โขนเรียก ชุคนางลอย
- หนุมานทะเลาะกับนิลพัท
- หนุมานกับนางสุวรรณมัจฉา

เรื่องทั้ง 3 ตอนนี้มีในรามเกียรติ์

ครั้นกรีธาทัพข้ามมหาสมุทร เรียบร้อยแล้ว พระรามตรัสสั่งให้สุครีพเตรียมยกทัพประชิด
ลงกา และให้ปล่อยศุภะกลับไปลงกา ศุภะเข้าไปแจ้งความแก่ราพณ์ทุกประการ ราพณ์ใช้ให้
ศุภะ และสารณ¹ แปลงเป็นวานรเข้าไปสืบข่าว พิเภกขรู่ว่าเป็นยักษ์ปลอมจึงจับตัวไปถวาย
พระราม แล้วพระรามก็สั่งปล่อยตัวกลับไปลงกา

ฝ่ายศุภะและสารณเมื่อเข้าไปถึงลงกา ก็เล่าความโดยตลอด พร้อมทั้งกล่าวสรรเสริญ
พระราม ราพณ์ได้ใช้ให้สารณไปสืบข่าวอีกก็ถูกพิเภกจับได้ พระรามสั่งให้ปล่อย สารณ
ก็กลับมาเล่าความเช่นเดียวกับศุภะ และสารณ ราพณ์ จึงให้วิหิตุชชีวา เสนายักษ์หนึ่ง
นิรมิตรหัวพระราม แล้วนำไปหลอกลางสีดาว่าพระรามตายแล้ว นางสีดาคิดว่าเป็นความจริง
แต่รากษสีคนหนึ่งชื่อนางสรมมา² เล่าความจริงให้ฟัง เพราะสงสารนางสีดา

ราพณ์ปรึกษาที่ประชุม ท้าวมาลีวันนุเป็นตาจึ่งกล่าวเตือนให้ราพณ์รับส่งนางสีดาคืน
เพราะพระรามคือพระนารายณ์อวตาร แต่ราพณ์มิได้เชื่อฟัง กลับท้าวท้าวมาลีวัน อิจจา
จึงพูดจาคัดค้าน ท้าวมาลีวันจึงลุกออกจากที่ประชุมกลับไปที่อยู่ของตน³

ฝ่ายราพณ์เมื่อท้าวมาลีวันกลับไปแล้ว ก็เตรียมการป้องกันเมือง ให้ประหัสตร์รักษา
ทิศตะวันออก มหาปรัศวะ⁴ กับมโหทร รักษาทิศใต้ อินทรชิตรักษาทิศตะวันออก ราพณ์กับศุภะ
และสารณรักษาทิศเหนือ วิรูปักษ์⁵ คุ่มพลกลางเมือง

¹รามเกียรติ์รวมเป็นตัวเดียวกัน ชื่อว่า "ศุภะสาร" เข้าไปสืบข่าวครั้งเดียว
คือแปลงเป็นเหยี่ยวบินมา พอถึงที่วังแปลงเป็นลิง

²ในรามเกียรติ์เรียกว่า ศรีชฎา เป็นชายาพิเภก

³ท้าวมาลีวันราช ในรามเกียรติ์ กล่าวสาปแช่งทศกัณฐ์ แต่ในรามายณะไม่มีการแช่ง
และไม่มีการเชิญนางสีดามา ทั้งยังอยู่ก่อนตอนทำสงคราม

⁴รามเกียรติ์เรียก "เปาวนาสุร"

⁵รามเกียรติ์ว่าเป็นอสูรทางเมืองได้รับเชิญมารวมรบ

พิเภกใช้สี่แสนลอบไปสอดแนมในลางกว่าเตรียมการป้องกันเมืองอย่างไร แล้ว พระรามก็จัดแบ่งกำลังเข้าตีลางตามจุดต่าง ๆ ทั้งนี้ คำนะวันออกมอปีหนึ่ง 1 คำนะได้ ไทองคท คำนะวันตกให้พุ่มาน คำนะเหนือทัพหลวง ซึ่งมีพระราม พระลักษมณ์ ในสุครีพ บัณฑิตพหุณ มีรมพุพาน และพิเภกพร้อมด้วย และตรัสสั่งให้วานรทั้งหลายคงรูปเดิมเพื่อจะได้ จำกันได้งาย

วันรุ่งขึ้น พระรามเสด็จขึ้นบนยอดเขาสุเวด เพื่อทอดพระเนตรเมืองลางซึ่งตั้งอยู่บน ยอดเขาตรีภูฏ สุครีพแค้นเห็นราพดมั่งอยู่บนปราการมีเครื่องสูง สุครีพเกิดมันไ้จึงเหาะไป ลางแล้วเข้าหักคัศร และฉวยมงกุฎจากหัวราพด เกิดรบกันตัวต่อตัว สุครีพหนีกลับไปเขา สุเวด พระรามทอว่าสุครีพว่าซาคความสุ่มรอบคอบ แล้วเสด็จลงจากยอดเขา รับสั่งให้ องคทเป็นทูตไปสื่อสารกอน 2 แกรพทไม่ฟัง กลับให้เสนาจับองคทไปฆ่า องคทเหาะไปหัก ยอดปราสาท คีพวกยักษ์ แล้วหนีกลับมาเฝ้าพระราม

เริ่มประเคิมศึกลาง มีศึกที่สำคัญดังนี้คือ

1. ศึกอินทรชิต อินทรชิตแมลงศรนาคบาท 3 ไปมีครพระราม พระลักษมณ์ และพลวานร บางส่วน พิเภกไปเที่ยวคองพลวานรที่ระจักรจะจายกลับมา 4 ราพดให้นางตรีชฎาพา นางสีคาไปคูพระราม พระลักษมณ์ นางสีคาเฝ้าราโศกคิดว่าสองกษัตริย์สิ้นพระชนม์ แต่นาง ตรีชฎา 5 ชี้แจงว่าบุษบกที่สีคาประทับอยู่นั้นยังลดยแสดงว่านางสีคามิใช่หญิงหม้าย ถ้าเป็น หญิงหม้ายสามิตาย บุษบกจะลดยไม่ได้

1 คือ นิลนนท์ ในรามเกียรติ์

2 ในรามเกียรติ์ องคท สื่อสารกอนแล้วจึงถึงสุครีพหักคัศร

3 ในรามเกียรติ์ พระรามมิได้ถูกมัด ส่วนเรื่องอื่น ๆ ของเราก็มักได้อยู่คนละตอน

4 พิเภกมิได้ถูกอินทรชิตเขี่ยน และไม่ไ้แสดงความซลาดอย่างรามเกียรติ์

5 ไม่ใช่ตรีชฎาที่เป็นภรรยาพิเภก อย่างในรามเกียรติ์ แต่เป็นรากษสีอีกคนหนึ่ง

ฝ่ายพิเศษก็ปรึกษากับพวกวานรว่าจะแก้ไขอย่างไร สุขเขมบอกให้โชทมนานไปเอา ยาที่เกษียรสมุทร บนเขาจันทรคีรีและไทรคคีรี แต่ยังไม่ทันไป พญาครุฑบินมาที่สนามรบ นาค ทัมคพระรามและพระลักษมณ์ถ่มพิษไป

ต่อจากศึกอินทรีชิตครั้งแรกแล้วเสนาบักษ์หลายคนถูกฆ่าตาย เช่น กุมภกรณะ ถูก ทมนานฆ่า วัชรทนต์ถูกองคตฆา อกัมปันถูกทมนานฆ่า ประหัสดี (เสนาบดี) ถูกนิตฆา

2. ศึกราพณ์ครั้งที่ 1 ราพณ์พุ่งหอกกบิลพิศดูถูกพระลักษมณ์ ทมนานอุ้มพระลักษมณ์ ไปเข้าพระราม พระรามถอนหอกได้แล้วขับประทับหลังทมนานเขารบกับราพณ์ แฉลงศรธนูกร และมงกุฎราพณ์แหลกละเอียดค ราพณ์หนีเข้าเมือง

3. ศึกกุมภกรณะ ครั้งที่ 1 เมื่อราพณ์พ่ายแพ้พระรามแล้วก็ไปตามกุมภกรณะซึ่ง กำลังหลบอยู่¹ ให้ออกไปรบ กุมภกรณะรบกับพญาวานรหลายตัว ในที่สุดรบกับสุครีพ เอายอดเขาคูมสุครีพสลบแล้วจับหนีบรักแร้เข้าดงกา ครั้นเข้าไปถึงดงกาสุครีพฟันแฉลงท่า เจยเสียด พอกุมภกรณะแผลงจึงก็จัญจนก็หูกุมภกรณะขาด และเอาเล็บฟันขวานสี่ข้างกุมภกรณะ เป็นแฉด กุมภกรณะโยนสุครีพลงกับพื้นดินจะเหยียบขยี้ให้ตาย แต่สุครีพหนีไปได้ กุมภกรณะ ออกไปรบใหม่ พระลักษมณ์ออกรบ แต่กุมภกรณะออกว่าอยากรบกับพระราม พระรามแฉลงศร คัดแขน ขา กุมภกรณะ แล้วตัดหัวกระเด็นไปตกในมหาสมุทร²

4. ศึกสี่รถ คือรถของราพณ์ทั้ง 4 คน ได้แก่ ศรีเศียร³ เทวานคก นรานคก อคิกาย⁴ มีมีโหดและมหาปรีศวะไปช่วย แต่แก้แพ้ฝ่ายพระราม

¹ กุมภกรณะเป็นยักษ์ชื่อเขา นอนหลับแต่ละครั้งเป็นเดือน ๆ วิธีการปลุกกุมภกรณะนั้น พิสดารมาก ดูรามายณะ ยุทธกาถณ์ บทที่ 60

² ศึกกุมภกรณะตอนนั้นไม่มีเรื่องกุมภกรณะตกน้ำ และพิศดูกับหอกโมกขศักดิ์ อย่างรวมเกียรติ

³ เป็นคนละคนกับ ศรีเศียร ที่เป็นเสนาบดี ศรีเศียรคนนี้เป็นลูกราพณ์

⁴ รามเกียรติ์เรียกว่า "อิทธิกาย" หรือ "มหากาย"

5. สักอินทรีครั้งที่ 2 อินทรีคั้งพีชูปสรรพมหาสตร์ แล้วยกพลไปรบ อินทรีคั้ง
แสดงสรรพมหาสตร์ถูกทั้งพระราม และพระลักษมณ์¹ ชามพวานให้หนุมานไปเอายา² ที่เขา
สรรพยา หนุมานไปถึงเขาสรรพยาแล้วหาคนยาไม่พบ เพราะคนยาแอบซ่อนเสีย หนุมานลล
เอาเขามาทั้งลูก และมาถือไว้เหนือลม กลิ้งยามาถึงพวกที่ครองศรสบนนั้นพื้นชั้นหมด แล้วหนุมาน
ก็นำกลับไปที่เดิม

6. สักมกรากษะ³ ก่อนหน้านั้นพวกวานรเผ่าดงกา เมื่อราพดับไฟแล้ว มีศึกของ
ลูกกุมภกรรณและเสนาผู้ใหญ่อีก 4 คน ซึ่งถูกฝ่ายพระรามฆ่าตาย มกรากษะจึงออกรบและถูก
ศรพระรามตาย

7. สักอินทรีครั้งที่ 3 อินทรีคั้งพีช้อคินิโทร ได้รถจากสวรรค์ และอาวุธจาก
พระพรหม ทั้งยังสามารถหายตัวได้ อินทรีคั้งออกรบ โดยขับรถแดงเมฆแล้วยิงศรอากาศเดยาสตร์⁴
ถูกวานร พระราม พระลักษมณ์ พระลักษมณ์คั้งจะแสดงสรรพมหาสตร์ไปด้างยักษ์ให้หมดโลก
แต่พระรามขอแสดงไปมาเฉพาะตัวอินทรีคั้ง พอดีอินทรีคั้งเข้าเมืองเสียก่อน

¹รามเกียรติ์ พระลักษมณ์ถูกศรคนเคียว และอินทรีคั้งแปลงเป็นพระอินทร์ ไพโรพ
แปลงเป็นเทวดา ทั้งยังมีเรื่องหนุมานหักคอกข้างเอราวัณ อีกด้วย

²คนยาสื่ออย่างคือ (1) วิศัลยกรณี สำหรับถอนสรให้หลุค (2) มฤคสัตถุณี สำหรับ
ทำให้ชีวิตกลับฟื้นขึ้นมา (3) สันธยาณี สำหรับเยียวยาบาดแผลให้หายสนิท (4) สะวรรณกรณี
สำหรับทำให้ผิวพรรณเข้มขึ้นอย่างเดิม ในรามเกียรติ์เรียกคนยาเหล่านี้ว่า "สังกรดีตรีชวา"

³แปลว่า ตามังกร รามเกียรติ์เรียกมังกรกรรณ แปลว่า หนุมังกร

⁴ศรที่โค่นพีช้อคินิโทร

8. ที่อินทรีชิต ครั้งที่ 4 อินทรีชิตเนรมิตรูปมาया¹ เหมือนนางสีดา แลวนำออกไปฆ่าต่อหน้าพวกวานร พวกวานรสำคัญว่าสีดาตาย จึงไม่มีกำลังใจที่จะต่อสู้ อินทรีชิตกลับไปตั้งพิธิกุมภิกา² บูชายัญด้วยเลือด เพื่อทำคานิให้มีสภาพเป็น กายสิทธิ์

พวกวานรนำความไปทูลพระรามว่า เห็นอินทรีชิตฆ่านางสีดา แต่พิเภกเห็นว่า เป็นกลอุบายของอินทรีชิต พระรามครุสสั่งให้พระลักษมณ์ไปทำลายพิธิกุมภิกา โดยมีพิเภกไปเป็นที่ปรึกษาด้วย

พิเภกรบกับอินทรีชิตก่อน แล้วพระลักษมณ์จึงเข้าต่อสู้กับอินทรีชิตเอง ต่างฝ่าย ต่างแฉ่งศรต่าง ๆ ไปหักล้างกัน ในที่สุดพระลักษมณ์แฉ่งศร เอนทราศรไปตัดหัวอินทรีชิต³ ราพณ์ทราบว่าอินทรีชิตตาย ก็โกรธแค้นว่านางสีดาเป็นเหตุ จะไปฆ่านางเสีย แต่มหาปรีชวะ ห้ามไว้ จึงไต่สติ มิได้ทำร้ายนางสีดา

9. ศีกราวณ์ ครั้งที่ 2 มีโทร มหาปรีชวะ และ วิรูปักษ์ ร่วมไปด้วย ในการรบ ครั้งนี้สุครีพฆ่าวิรูปักษ์ และมีโทร องค์ทฆามมหาปรีชวะ ราพณ์แฉ่งศรถูกพระลักษมณ์แล้วหนี เข้าลงกา พระรามถอนศรออก แต่พระลักษมณ์ยังคงสลับ พญาสุเขนจึงทูลพระรามว่าให้ใช้ หมุ่พานไปเก็บยาที่เขามโหทัย หมุ่พานไปชดถูเขาทั้งลูกคัง เช่นครั้งก่อน พระลักษมณ์และ ไพรพลพื้นชั้นหมค

¹ในรามเกียรติ์ ทศกัณฐ์ กับอินทรีชิต ให้สุชาจารปลอมเป็นสีดา

²รามเกียรติ์ เรียกว่า "กุมภินิยา"

³ในรามเกียรติ์ กล่าวว่า พระลักษมณ์แฉ่งศรพรหมาศรไปตัดหัวอินทรีชิต องค์ค ไปชอพานแวนฟ้าจากพระพรหมมารับหัวอินทรีชิต

10. ศีกราวณ์ ครั้งที่ 3 พระรามกับราพณ์ต่างแฉ่งศรต่อสู้กันเช่นคราวก่อน พระอินทร์ทรงใช้ไม้มาตุลีนำรณมาถวายให้พระรามใช้ในการสงคราม ราพณ์ถูกอาวุธต่าง ๆ มากจนสดบครันพื้นก็กลับออกมาสู่สนามรบอีก

พระอภัยมณี มาเฝ้าพระรามเพื่อบอกมนตรีอาทิตยหฤทัยให้พระรามทอง เมื่อจะสังหารราพณ์¹

11. ศีกราวณ์ ครั้งที่ 4 ราพณ์ออกสู้กับพระรามอีก ทุกครั้งที่พระรามแฉ่งศรตีศิวราพณ์ขาด พอหัวตกก็ก็มีหัวใหม่เกิดขึ้นมาแทน รบกันอยู่ 7 วัน 7 คืน ในที่สุดมาตุลีหลุดเตือนให้พระรามแฉ่งศรพธมาศรฎุกอกถึงแก่ความตาย

นางมณโฑตรี² คร่ำครวญถึงราพณ์ แล้วพิเภกและท้าวมาลัยวันจึงจัดการปลดศพ พระรามตรัสสั่งให้จัดการราชาภิเษกพิเภกให้ครองลงกาโดยมีพระลักษมณ์เป็นผู้รณนำอภิเษก เพราะพระรามมิได้เสด็จเข้าเมืองลงกา

เมื่อทำพิธีแต่งตั้งพิเภกเรียบร้อยแล้ว พระรามจึงตรัสใช้ให้ทพุมานเข้าลงกาตามคำอนุญาตของพิเภก เพื่อไปเฝ้านางสีดา และรายงานผลแห่งการสงคราม แล้วจึงทรงขอให้พิเภกไปเชิญนางสีดาออกมายังพลับพลา พระรามรับสั่งให้นางสีดาเคียวานเหล่าพลวานรทั้งหลายเข้ามาหาพระองค์ แล้วพระรามก็แสดงกิริยาพิศมเจตอนางสีดา นางสีดาได้ลุยไฟ³ พิสูจน์ความบริสุทธิ์ของนาง แล้วพระรามก็เสด็จกลับเข้าเมือง กระทำพิธีราชาภิเษก ตามราชประเพณี

¹ในรามเกียรติ์ว่า พระรามให้ทพุมานไปดวงเอาจองดวงใจของทศกัณฐ์ ซึ่งฝากพระฤๅษีโคบุตรไว้ ขณะเมื่อพระรามแฉ่งศรไป ทพุมานก็ซบศววจใจทศกัณฐ์

²"มณโฑ" แปลว่า ประคัม "อูตรี" แปลว่าผู้มีทอง รวมความว่า "มีทองอันประคัมแล้ว" แต่รามเกียรติ์ ชื่อนาง"มณโฑ" มาจากคำว่า "มณโฑกะ" แปลว่า กบ

³พระลักษมณ์จัดการเตรียมพิธีลุยไฟ ในรามเกียรติ์ สุครีพเป็นผู้จัดการ

เมื่อเสร็จพิธีราชาภิเษกแล้ว สุครีพกับพญาวานรทั้งหลายก็ทูลลากลับไปยังนครกษัตริย์ ฝ่ายพิเภกก็กลับไปลงกา พระรามทรงแต่งตั้งพระภรตเป็นอุปราถ เพราะพระลักษมณ์ไม่ยอมรับ

ในขณะที่พระรามทรงราชย์¹ อยู่นั้น เมืองอโยธยามีแต่ความสันติ บริบูรณ์ด้วย โภคทรัพย์ ปราศจากโรคภัย ประชาชนคงอยู่ในธรรม พระรามเป็นกษัตริย์ที่มีพระชนม์ชีพยืนยาว มีโอกาสไถ่กระทำพิธีอัฐเมธถึง 10 ครั้ง²

ในตอนสุดท้ายของยุคกาดศน์ มีถ้อยคำที่พรรณาคณะแห่งคัมภีร์รามายณะไว้ว่า ใครฟังแล้วจะลงบาปได้ บรรดาสิ่งใดก็จะไคลสมปรารถนา จะเจริญด้วย อายุ วรรณะ สุข พละ จะไปสู่มรณโลกในภาพหน้า³

อุตตรกาดศน์ เป็นกาดศน์แถม เพราะข้อความในตอนท้ายกาดศน์ที่ 6 คือยุคกาดศน์นั้นเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่า เรื่องรามายณะจบบริบูรณ์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงแสดงความเห็นไว้ในพระราชนิพนธ์บอเกิดรามเกียรติ์ว่า ผู้แต่งรามายณะเค็มคงตั้งใจให้จบเพียงยุคกาดศน์ แต่ต่อมาคงมีคนอยากรู้เรื่องราวต่าง ๆ ที่ไม่ได้แสดงไว้ เช่นเรื่องกำเนิดกษัตริย์พราหมณ์คงจะเป็นผู้เล่าต่อเติม และค่อย ๆ เพิ่มมากเรื่องเข้าทุกที จนในที่สุดคงมีผู้เก็บรวบรวมเข้าไว้เป็นอีกกาดศน์หนึ่งต่างหาก เรื่องราวต่าง ๆ ไม่ติดต่อกัน พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าฯ ทรงมีพระราชวินิจฉัยว่า ข้อความในกาดศน์เป็นที่มาของเรื่องรามเกียรติ์ของเราอยู่มากแห่งด้วยกัน

¹ไม่มีการแบ่งราชอาณาจักรอย่างรามเกียรติ์

²เรื่องการทำพิธีอัฐเมธ ไม่มีในรามเกียรติ์

³ในรามเกียรติ์ ไม่มีการกล่าวถึงคุณประโยชน์ของรามเกียรติ์เยี่ยงรามายณะ

เรื่องราวในอุตตรกถาต์ แบ่งเป็น 111 บท ดังจะย่อมากล่าวเฉพาะหัวข้อเรียงตามลำดับดังนี้คือ

1. ว่าด้วยเรื่องอสุรพงศ์
2. ราพณ์ (ทศกัณฐ์) เยี่ยมพิภพ
3. การสงคราม และการประพาศพิพาลของราพณ์ก่อนรบกับพระราม
4. วานรพงศ์
5. เหตุที่บันดาลให้ราพณ์ลักสีดา
6. การส่งกษัตริย์มาช่วยงานราชาภิเษกของพระรามกลับเมือง
7. พระรามกริ้วสีดา เพราะระแวงว่ายังฝักใฝ่อยู่กับราพณ์ จึงเนรเทศเสีย¹

นางสีดาจึงไปอาศัยอยู่กับวาลมิกิ

8. พระรามเล่นนิยายโบราณเพื่อสั่งสอนพระลักษมณ์
 9. คุณธรรมของพระราม
 10. พระรามให้พระศัตรุณไปปราบอสุร ๑๗๗ เป็นศึกยี่สิบยาว พระศัตรุณฆ่าอสุรตาย แล้วสร้างเมืองใหม่ครองอยู่ 12 ปี จึงกลับไปอโยธยา
 11. พระรามลงโทษพวกวรรณะศูทร ซึ่งทำเทียมพราหมณ์
 12. พระรามทำพิธีอัฐเมธ วาลมิกิทราบข่าว จึงให้พระกฤษณะและลว เข้าไปสวค
- เรื่องรามายณะถวายพระราม พระรามทราบว่าเป็นพระราชโอรส จึงขอให้พระฤๅษีวาลมิกิพานางสีดามายังอโยธยา พระรามมีความประสงค์จะให้นางแสดงความสามารถอีกครั้งหนึ่ง นางจึงนอญพระทัย แทรกแผนคินหายไป
13. พระรามครุสสั่งให้พระภรตกับโอรสทั้งสองของพระภรต ไปปราบพวกคนธรรพในปัจฉิมเทศ (ปัจจุบาป) โดยไปสมทบกับทัพเมืองเกกัย พระภรตปราบได้แล้วแบ่งเมืองปัจฉิมเทศออกเป็นสองส่วน ให้โอรสปกครองคนละส่วน แล้วก็กลับอโยธยา

¹ในรามเกียรติ์ ว่าให้นำไปฆ่าเสีย

ต่อมาพระรามให้โอรสสององค์ของพระลักษมณ์ไปตั้งเมือง

14. เป็นเรื่องราวของพระลักษมณ์ กล่าวคือพระรามทรงใช้ให้พระลักษมณ์เฝ้าทางไว้มิให้ฤๅษีไม่คิดดวงลำเข้าไปถึงตัวพระราม พอดีฤๅษีทูลวาทสมาขอเฝ้า พระลักษมณ์ไม่ยอมให้เขาเฝ้า ทูลวาทสวาทจะแข่งพระรามและพระศุภคังศ พระลักษมณ์จึงยอมเป็นผู้ฝึกคนเคียว โดยปล่อยให้ทูลวาทสวาทเข้าไป พระรามก็ทรงต้อนรับและมีโคเคาโทษพระลักษมณ์ แต่พระลักษมณ์ไม่ยอมมีชีวิตอยู่ จึงกลั่นใจตาย

15. พระรามพาบริวารขึ้นสวรรค์¹ มอบราชสมบัติให้พระฤๅษี ครองเมืองกุศาวดี² แคว้นโกศล และให้พระสพ ครองเมืองศราวตี³ แคว้นอุตครโกศล ส่วนโยชยาเดยเป็นเมืองร้าง

16. แสดงคุณแห่งเรื่องรามายณะ

¹รามเกียรติ์ ไม่กล่าวถึงเลย

²คือเมือง กุสินารา

³คือเมือง ศาวตี